

Pensioenfonds Vervoer

MVB halfjaarverslag
januari - juni 2022

Pensioenfonds
Vervoer

Inhoudsopgave

1.	Inleiding	03
2.	Uitsluitingsbeleid	07
3.	Engagement	18
4.	Corporate Governance	57
5.	Rapporteren	65
6.	Bijlagen	66

1. Inleiding

Pensioenfonds Vervoer vindt het belangrijk om beleggen op een maatschappelijk verantwoorde manier in te richten. Het beleid voor maatschappelijk verantwoord beleggen (MVB) steunt op vijf instrumenten. Ieder half jaar brengt Pensioenfonds Vervoer verslag uit van de ontwikkelingen rondom de beleidspijlers en de stappen die zijn gezet in de verdere ontwikkeling van het verantwoord beleggingsbeleid. In deze rapportage leggen we verantwoording af over de inzet van verschillende MVB-instrumenten.

Wat houdt verantwoord beleggen in?

Pensioenfonds Vervoer is een lange termijn belegger en heeft als doelstelling een goed pensioen voor nu en voor later voor zijn deelnemers, de gewezen deelnemers en de pensioengerechtigden. Daarbij vindt het pensioenfonds het belangrijk rekening te houden met MVB. Pensioenfonds Vervoer stimuleert bedrijven waarin het belegt maatschappelijk verantwoord te ondernemen. Op deze wijze geeft Pensioenfonds Vervoer invulling aan langetermijnwaardecreatie.

Wat zijn de uitgangspunten?

Voor het MVB-beleid heeft Pensioenfonds Vervoer MVB overtuigingen en MVB thema's geformuleerd. Daarnaast maakt het pensioenfonds gebruik van de volgende internationale kaders:

- UN Global Compact¹
- Internationaal Maatschappelijk Verantwoord Beleggen Convenant voor Pensioenfondsen (IMVB Convenant)²
- OESO-richtlijnen voor multinationale ondernemingen³
- UN Guiding Principles on Business and Human Rights⁴
- Principles for Responsible Investing (PRI)⁵
- Sustainable Development Goals (SDGs)⁶

¹ <https://www.unglobalcompact.org>

² <https://www.imvoconvenanten.nl/nl/pensioenfondsen/convenant>

³ <http://www.oecd.org/daf/inv/mne/48004323.pdf>

⁴ https://www.ohchr.org/Documents/Publications/GuidingPrinciplesBusinessHR_EN.pdf

⁵ <https://www.unpri.org>

⁶ <https://sdgs.un.org/goals>

Welke thema's kiest Pensioenfonds Vervoer?

Naast de bovenstaande uitgangspunten hanteert Pensioenfonds Vervoer de volgende thema's:

- Werknemersrechten
- CO₂/klimaatverandering
- Beloningsbeleid

Welke instrumenten gebruikt Pensioenfonds Vervoer?

Bij het in praktijk brengen van MVB-beleid, maakt Pensioenfonds Vervoer gebruik van verschillende instrumenten. Daarnaast screent Pensioenfonds Vervoer per kwartaal zijn beleggingsportefeuille. Dit ziet het pensioenfonds als een middel om vervolgens de instrumenten in te zetten:

1. Uitsluiting van:
 - producenten van controversiële wapens;
 - ondernemingen die op structurele wijze internationale normen, zoals UN Global Compact, schenden;
 - tabaksproducenten;
 - landen waar tegen de Verenigde Naties en/of Europese Unie majeure/substantiële sancties hebben ingesteld die gerelateerd zijn aan het schenden van fundamentele mensenrechten.
2. Daarnaast heeft Pensioenfonds Vervoer een restrictief beleid ten aanzien van steenkolen, teerzanden, schalie

- olie en -gas en winning van olie in Arctisch gebied (zie hoofdstuk 2);
3. Engagement, het aangaan van de dialoog met ondernemingen (zie hoofdstuk 3);
 4. Corporate governance (zie hoofdstuk 4);
 5. Doelinvesteringen;
 6. ESG-integratie in beleggingsprocessen.

Reikwijdte van het verantwoord beleggen beleid

Daar waar mogelijk past Pensioenfonds Vervoer het MVB-beleid toe op de beleggingen. Dit geldt met name voor de beleggingscategorieën aandelen en bedrijfsobligaties. Het MVB-beleid van het pensioenfonds is van toepassing op de beleggingen in discretionaire mandaten. Wanneer het pensioenfonds gebruik maakt van beleggingsfondsen van externe vermogensbeheerders, is het niet altijd mogelijk om het eigen MVB-beleid van Pensioenfonds Vervoer toe te passen.

Aandelen

Pensioenfonds Vervoer heeft meerdere aandelenmandaten. Voor de aandelenmandaten wordt gestemd op aandeelhoudersvergaderingen en wordt actief de dialoog gevoerd met de ondernemingen in de aandelenportefeuilles. Daarnaast sluit het pensioenfonds ondernemingen uit die de internationale normen schenden of controversiële wapens of tabak produceren. Daarnaast stelt Pensioenfonds Vervoer ook restricties ten aanzien van beleggen in steenkolen, teerzanden, schalieolie en -gas en winning in Arctisch gebied. Pensioenfonds Vervoer heeft specifieke ESG-benchmarks ontwikkeld voor een aantal aandelenmandaten. Deze hebben drie doelen:

- de CO₂ uitstoot van de ondernemingen moet ieder jaar 10% lager zijn dan de wereldwijde aandelenindex voor ontwikkelde landen;
- de portefeuille moet ieder jaar 10% beter scoren op gebied van werknemersrechten dan de wereldwijde aandelenindex;
- de gemiddelde ESG-score van de ondernemingen moet minimaal gelijk zijn aan de wereldwijde aandelenindex.

Bedrijfsobligaties

Pensioenfonds Vervoer belegt voor zijn bedrijfsobligaties voornamelijk in beleggingsmandaten. Dat betekent dat Pensioenfonds Vervoer een aantal MVB-instrumenten kan toepassen zoals het uitsluiten van controversiële wapens en ondernemingen die de internationale normen schenden. Ook tabaksproducenten worden uitgesloten bij de bedrijfsobligatiesportefeuilles en ook hier gelden restricties ten aanzien van steenkolen, teerzanden, schalie olie en -gas en winning in Arctisch gebied. Daarnaast wordt met de bedrijven de dialoog gevoerd zowel op het gebied van (mogelijke) schending van internationale normen als ook op

het gebied van specifieke thema's zoals klimaatverandering en werknemersrechten.

Staatsobligaties

Pensioenfonds Vervoer belegt ook in staatsleningen van opkomende landen. Voor deze beleggingsmandaten geldt dat er niet belegd mag worden in landen waar de Verenigde Naties (VN) en/of Europese Unie majeure/substantiële sancties tegen hebben ingesteld. Over het algemeen gaat het hier om overheden van landen die systematisch fundamentele mensenrechten schenden. Ook obligaties van aan dit land gerelateerde instanties en lagere overheden vallen onder deze uitsluitingen.

Doelinvesteringen

Doelinvesteringen zijn investeringen waarvan Pensioenfonds Vervoer verwacht dat ze bijdragen aan het verwezenlijken van de Sustainable Development Goals (SDGs) van de VN. Pensioenfonds Vervoer belegt € 29 miljoen (eind juni 2022) in het Actiam-FMO SME Finance Fund dat leningen verstrekt aan financiële instellingen in opkomende en ontwikkelingslanden. Een voorwaarde voor het verstrekken van een lening is dat deze wordt gebruikt voor het verstrekken van MKB-kredieten. Klik [hier](#) voor meer achtergrondinformatie⁷.

ESG Integratie

ESG-integratie betekent dat we in het beleggingsproces ook rekening houden met environmental, social & governance zaken (gezamenlijk: ESG). Pensioenfonds Vervoer bevrucht al zijn vermogensbeheerders over de wijze waarop zij ESG integratie beoefenen en spoort hen waar nodig aan om hierin verdere stappen te zetten. Mede door gesprekken met Pensioenfonds Vervoer zijn inmiddels alle vermogensbeheerders die mandaten beheren voor Pensioenfonds Vervoer ondertekenaar van de PRI.

Pensioenfonds Vervoer vraagt elk jaar de PRI beoordelingen op bij zijn vermogensbeheerders. In 2021 heeft de PRI een grote revisie gedaan op de jaarlijkse PRI vragenlijst. Dit heeft ertoe geleid dat de PRI in 2021 geen beoordelingen heeft gegeven aan de ondertekenaars van de PRI. De beoordelingen worden in 2022 verwacht.

Due diligence op MVB beleid

Pensioenfonds Vervoer heeft in juni 2021 een due diligence beleid opgesteld in lijn met de vereisten van het IMVB-convenant voor pensioenfondsen. Dit beleid is als bijlage toegevoegd aan het MVB-beleid van Pensioenfonds Vervoer dat terug te vinden is op de website. Pensioenfonds Vervoer heeft Achmea IM aangesteld als ESG dienstverlener en heeft Achmea IM de opdracht gegeven om uitvoering te geven aan het MVB-beleid. Uit hoofde daarvan voert Achmea IM onder andere het due diligence beleid uit en geeft zij uitvoering aan de stem- en engagement activiteiten. Periodiek legt Achmea IM verantwoording af aan Pensioenfonds Vervoer.

⁷ https://www.actiam.com/49dbe2/siteassets/6_fondsen/impact-investing/actiam-fmo-sme-finance-fund-i/smeff-responsibility-impact-report-2019-public.pdf

Door onze beleggingsportefeuille (wereldwijde aandelen en bedrijfsobligaties) te screenen identificeren wij (potentiële) negatieve impact op de samenleving en het milieu. Dit zijn de belangrijkste (potentiële) ongunstige effecten van onze beleggingsbeslissingen op duurzaamheidsfactoren. Ter beoordeling wordt vervolgens gekeken naar de impact van het gedrag van de onderneming op de samenleving en/of het milieu en de ernst, schaal en onomkeerbaarheid van de schending.

De uitkomsten van de due diligence screening worden gecategoriseerd naar thematische aandachtsgebieden en beoordeeld op de mate van betrokkenheid van de onderneming en het effect op de samenleving en/of het milieu. De thematische aandachtsgebieden van Pensioenfonds Vervoer zijn mensenrechten, arbeidsnormen, milieu en anti-corruptie.

Wanneer er een (potentiële) negatieve impact wordt geïdentificeerd, gaan wij de dialoog aan met de onderneming. Als na verloop van tijd blijkt dat een onderneming geen progressie maakt in het voorkomen/verhelpen van de negatieve impact, gaan wij over tot het uitsluiten van de onderneming. Daarnaast is een aantal ondernemingen al op voorhand uitgesloten in verband met structurele schendingen en het niet openstaan voor dialoog om de schending op te heffen. De resultaten van de due diligence screening en de actie die is ondernomen door het pensioenfonds staan vermeld in onderstaande tabel:

TABEL 1.1

Per 30-06-2022	Aantal ondernemingen uitgesloten op normatieve gronden	Nieuw normatieve dialogen H1 2022
Mensenrechten	20	4
Arbeidsnormen	4	11
Milieu	5	6
Anti-corruptie	0	3

In hoofdstuk 2.4 van dit MVB halfjaarverslag is terug te vinden welke ondernemingen zijn uitgesloten en is tevens aangegeven op basis van welke norm en schending dit plaatsvond. In hoofdstuk 3 van dit MVB-halfjaarverslag staat de voortgang van het normatieve engagement programma vermeld. In hoofdstuk 3.4 staan per thematisch aandachtsgebied de namen vermeld van de ondernemingen waarmee de dialoog is gestart.

Hoe legt Pensioenfonds Vervoer verantwoording af?

Pensioenfonds Vervoer publiceert ieder half jaar een MVB-rapportage. De rapportage is toegankelijk via de website van Pensioenfonds Vervoer. Daarnaast staan op deze website de volgende documenten:

- Verantwoord beleggen beleid;
- Stembeleid;
- Verslag verantwoord en betrokken aandeelhouderschap;
- [Vote Disclosure Systeem](#)⁸ ten aanzien van steminstructies. U kunt hier zien hoe per aandeelhoudersvergadering is gestemd.

Recente ontwikkelingen

Aangescherpt stembeleid

Begin 2022 heeft Pensioenfonds Vervoer het stembeleid voor het stemmen op aandelen van beursgenoteerde bedrijven aangescherpt. Zo wordt er een duidelijker verband gelegd tussen ESG-factoren en het benoemen van bestuurders en beloningen.

Pensioenfonds Vervoer stemt tegen de (her-)benoeming van bestuursleden bij een gebrek aan transparantie op het gebied van duurzaamheid en bij een tekortkoming om ESG-risico's adequaat te beheren/beperken. Op basis van het engagementprogramma en de escalatiestrategie kan Pensioenfonds Vervoer tegen de (her-)benoeming van bestuurders stemmen die materiële ESG-onderwerpen in de bedrijfsstrategie (waaronder het beloningsbeleid) onvoldoende hebben geadresseerd. Voor het thema klimaat verwacht Pensioenfonds Vervoer dat de bedrijfsstrategie is gericht om de opwarming van de aarde te beperken tot 1,5 graden Celsius, zoals uiteengezet in het Klimaatakkoord van Parijs en/of een plan hebben opgesteld om in 2050 een netto-uitstoot van nul te bereiken.

Ook op het gebied van beloningen worden nu expliciete ESG-criteria meegenomen. Van de grootste bijdragers aan de CO2 uitstoot (olie en gas-, staal-, cement- en nutsbedrijven) verwacht Pensioenfonds Vervoer een transitieplan. Dit transitieplan maakt onderdeel uit van de strategie en is gekoppeld aan het beloningsbeleid. Indien dit niet het geval is zal Pensioenfonds Vervoer tegen het beloningsbeleid stemmen.

Green bonds

Green bonds zijn obligaties waarvan het geleende bedrag (aantoonbaar) ingezet moet worden voor de financiering van 'groene' activiteiten, zoals infrastructuur voor duurzame energie.

Pensioenfonds Vervoer heeft het volgende opgenomen in het MVB beleid inzake klimaatambities: "Om de

⁸ <https://vds.issgovernance.com/vds-staging/#/MTQwMjc3Nw==/>

energietransitie te stimuleren belegt Pensioenfonds Vervoer in green bonds. Daarom zal Pensioenfonds Vervoer een doelallocatie opnemen van 25% in de bedrijfsobligatieportefeuilles vanaf 2022”.

Pensioenfonds Vervoer ziet in green bonds financiële instrumenten die met name bijdragen aan de doelstelling van artikel 2.1c van het klimaatakkoord van Parijs. Dit is om geldstromen in overeenstemming te brengen met een traject naar broeikasgasarme en klimaatbestendige ontwikkeling. Vanaf juli 2022 is een nieuwe benchmark voor Global Credits (investment Grade) van kracht welke een allocatie kent van 25% naar green bonds.

Monitoring Managers op duurzaamheid

Elk jaar worden de externe vermogensbeheerders van Pensioenfonds Vervoer beoordeeld en geëvalueerd, onder andere op het gebied van duurzaamheid. Met ingang van 2022 is er een aparte pijler voor alle MVB-gerelateerde aspecten toegevoegd aan het beoordelingsraamwerk. De beoordeling van de verschillende MVB-aspecten is niet nieuw, maar was tot nu toe onderdeel van verschillende andere pijlers. Om tot een objectief beeld te komen van de MVB-pijler is een vragenlijst opgesteld en uitgestuurd aan vermogensbeheerders. De vragen zijn uiteenlopend en hebben betrekking op het MVB-beleid binnen een organisatie, de integratie van MVB in het beleggingsproces en het beloningsbeleid bij een vermogensbeheerder. Uit de beoordeling van de ingevulde vragenlijst volgt een score welke leidt tot een groen, oranje of rode kleur op de MVB-pijler. De score geeft een inzicht in hoeverre externe vermogensbeheerders aandacht en middelen besteden aan MVB.

Uit de beoordeling en evaluatie van de 32 externe vermogensbeheerders hebben slechts drie vermogensbeheerders een oranje score op de MVB-pijler. Met deze vermogensbeheerders gaat Pensioenfonds Vervoer nader in gesprek.

CO₂ intensiteit van de beleggingsportefeuille

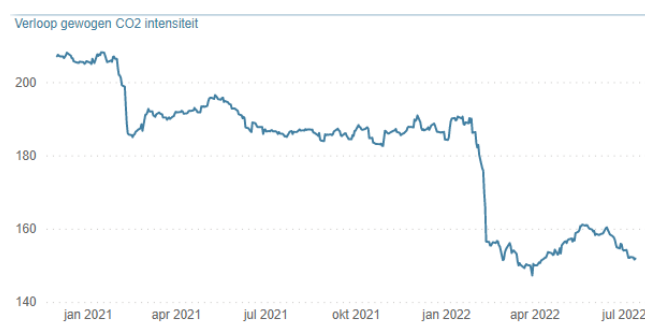
Om de invloed van de verschillende broeikasgassen te kunnen optellen, worden de emissiecijfers omgerekend naar zogeheten CO₂-equivalenten. Deze broeikasgassen zijn gedefinieerd in het verdrag van Kyoto en betreffen: koolstofdioxide (CO₂), methaan (CH₄), stikstofdioxide (N₂O), fluorkoolwaterstoffen (HFK's), perfluorkoolstoffen (PFK's), zwavelhexafluoride (SF₆) en stikstoftrifluoride (NF₃).

Het broeikasgasprotocol maakt op basis van de herkomst van een broeikasgas onderscheid naar: scope 1: directe CO₂-emissies, scope 2: indirecte CO₂-emissies door opwekking van gekochte en verbruikte elektriciteit of warmte en scope 3: CO₂-emissies in de gehele levenscyclus van alle producten die het bedrijf koopt, vervaardigt en/of verkoopt. De CO₂-intensiteit van de portefeuilles is gebaseerd op de scope 1+2 emissies van de ondernemingen in de portefeuille.

De CO₂-intensiteit wordt voor de individuele ondernemingen bepaald door de CO₂-emissies van een onderneming te corrigeren voor de gegeneerde omzet (in miljoen USD). De CO₂-intensiteit van de portefeuille wordt bepaald aan de hand van de gewogen gemiddelde CO₂-intensiteit methodiek (weighted average carbon intensity). Waarbij de CO₂-intensiteit (tCO₂ per miljoen dollar omzet) van een onderneming op basis van het portfoliogewicht toegekend wordt aan de portefeuille.

Op de Y-as wordt de CO₂-intensiteit aangegeven. In februari 2021 is een scherpe daling te zien in de grafiek. Dit is het gevolg van het implementeren van het restrictieve uitsluitingsbeleid ten aanzien van steenkolen en teerzanden. In februari 2022 is wederom een scherpe daling te zien in de grafiek. Deze wordt mede veroorzaakt door de implementatie van het restrictieve uitsluitingsbeleid ten aanzien van schalie olie en -gas en Arctische olie en -gas. Daarbij heeft de geactualiseerde CO₂-data mede invloed op de significante daling van de CO₂ intensiteiten van de beleggingsportefeuille. De energiecrisis en geopolitieke situatie dragen vervolgens bij aan de stijging van de CO₂-intensiteit na april 2022.

FIGUUR 1.1

2. Uitsluitingsbeleid

Er zijn verschillende redenen waarom Pensioenfonds Vervoer ervoor kiest om niet te beleggen in bepaalde ondernemingen. Zo kiest het pensioenfonds ervoor om niet te beleggen in ondernemingen die ongewenst gedrag vertonen of ondernemingen die bepaalde controversiële producten produceren. Wanneer een onderneming een controversieel product als kernactiviteit voert, is een engagementtraject niet reëel. Het is immers lastig de onderneming over te halen een ander product te produceren. In dat geval hanteert Pensioenfonds Vervoer op voorhand een uitsluitingsbeleid.

Daarnaast worden ondernemingen die op structurele wijze met hun gedrag internationale normen schenden bijvoorbeeld rondom mensenrechten, milieu, arbeidsnormen of corruptie en bij achterblijvende engagementresultaten uitgesloten van het beleggingsuniversum. Hierbij vormen de principes van het Global Compact en de principes van de OESO-richtlijnen voor Multinationale Ondernemingen de basis. Het uitsluitingsbeleid van Pensioenfonds Vervoer richt zich op meerdere criteria, namelijk producenten van controversiële wapens, tabaksproducenten, bedrijven die die meer dan 5% van hun omzet halen uit kolen of uit de winning van olie uit teerzanden, winning van schalieolie en -gas of winning van olie en gas in het Arctisch gebied en structurele schenders van het UN Global Compact. Voor de invulling van het klimaatrisico-beleid kiest Pensioenfonds Vervoer er voor om niet te beleggen in ondernemingen die slecht presteren op het gebied van klimaatbeleid. Daarnaast sluit Pensioenfonds Vervoer landen uit die op structurele wijze de fundamentele rechten van burgers schenden.

2.1. Controversiële wapens

Voor Pensioenfonds Vervoer zijn wapens controversieel wanneer deze wapens onevenredig veel leed en slachtoffers veroorzaken en geen onderscheid maken tussen burger- en militaire doelen. Ook na afloop van een conflict veroorzaken deze wapens nog op aanzienlijke schaal slachtoffers en ontwrichten deze de maatschappij en de economie. In de praktijk gaat het om de volgende wapens:

1. Nucleaire wapens;
2. Biologische wapens;
3. Chemische wapens;
4. Antipersoonsmijnen;
5. Clustermunitie.

Bij het bepalen van de definitie van controversiële wapens zoekt Pensioenfonds Vervoer aansluiting bij internationale verdragen die door Nederland zijn ondertekend en bij het beleid van de Nederlandse overheid. Het volledige uitsluitingsbeleid kunt u terugvinden op de website.

Het onafhankelijke onderzoeksbureau ISS ESG stelt ieder halfjaar vast welke ondernemingen betrokken zijn bij de

productie van controversiële wapens. Daartoe bekijkt het onderzoeksbureau het gehele beleggingsuniversum. Wanneer het onderzoeksbureau betrokkenheid vaststelt, leidt dit tot uitsluiting in de portefeuille van Pensioenfonds Vervoer.

Verbod beleggen in clustermunitie

Jaarlijks stuurt de AFM een nieuwe definitieve indicatieve uitsluitingslijst (risicoradar) rond. Er zijn in het afgelopen jaar geen relevante ontwikkelingen geweest. De ondernemingen op de lijst zijn vooralsnog hetzelfde als op de definitieve lijst van 2021. Op basis van deze informatie en de criteria van artikel 21a Besluit Marktmissbruik komt de AFM tot de volgende voorlopige indicatieve uitsluitingslijst voor 2022:

1. Poongsan Corporation (Zuid-Korea) – Direct betrokken bij de productie, verkoop of distributie van clustermunitie
2. Anhui GreatWall Military Industry Co., Ltd. (China) – Direct betrokken bij de productie, verkoop of distributie van clustermunitie
3. LIG Nex1 Co Ltd. (Zuid-Korea) – Direct betrokken bij de productie, verkoop of distributie van clustermunitie

Uitsluiting controversiële wapens

Op basis van het beleid ten aanzien van controversiële wapens sluit Pensioenfonds Vervoer de volgende ondernemingen uit. Deze lijst is van toepassing per 1 augustus 2022.

- Adecco Group AG
- AECOM
- Aerojet Rocketdyne Holdings Inc
- Airbus SE
- Alten SA
- Anhui GreatWall Military Industry Co., Ltd.
- Aryt Industries Ltd
- Babcock International Group PLC
- BAE Systems PLC
- Bharat Dynamics Limited
- Boeing Co/The
- Booz Allen Hamilton Holding Corp
- Brookfield Asset Management Inc
- Brookfield Business Partners L.P.
- BWX Technologies Inc
- CACI International Inc
- CAE Inc
- China Aerospace Science & Industry Group Corp.
- China Aerospace Science & Technology Corp.
- China National Nuclear Corp.
- China North Industries Corp.
- China North Industries Group Corp., Ltd.
- China Poly Group Co., Ltd.
- China Shipbuilding Industry Co., Ltd.
- CNIM Group SA
- Cohort PLC
- Doosan Enerbility Co Ltd
- Eaton Corp PLC
- Fluor Corp
- Fortive Corp
- General Dynamics Corp
- Hitachi Zosen Corp
- Honeywell International Inc
- Huntington Ingalls Industries Inc
- Jacobs Engineering Group Inc
- Johns Hopkins University
- KBR Inc
- Kier Group PLC
- Kratos Defense & Security Solutions Inc
- L3Harris Technologies Inc
- Larsen & Toubro Ltd
- Leidos Holdings Inc
- Leonardo SpA
- LIG Nex1 Co., Ltd.
- Lockheed Martin Corp
- Lumibird
- Moog Inc
- Morgan Sindall Group PLC
- Motovilicha Plants PJSC
- MTAR Technologies Ltd.
- Northrop Grumman Corp
- Parsons Corp

- Poongsan Corp
- Poongsan Holdings Corp
- Premier Explosives Ltd
- Raytheon Technologies Corp
- Rolls-Royce Holdings PLC
- S&T Dynamics Co Ltd
- S&T Holdings Co Ltd
- Safran SA
- Sandhar Technologies Ltd.
- Science Applications International Corp
- Serco Group PLC
- SGL Carbon SE
- Solar Industries India Ltd.
- Spirit AeroSystems Holdings Inc
- Steel Partners Holdings LP
- Tennessee Valley Authority
- Textron Inc
- Thales SA
- Ultra Electronics Holdings PLC
- Walchandnagar Industries Ltd
- Wartsila OYJ Abp

Per 1 augustus 2022 is geen van de ondernemingen in het beleggingsuniversum betrokken bij de productie van biologische- en/of chemische wapens.

2.2. Tabaksproducenten

Pensioenfonds Vervoer kiest er voor om tabaksproducenten uit te sluiten van beleggingen. Naar aanleiding van een deelnemersonderzoek heeft het pensioenfonds besloten niet langer te willen beleggen in tabaksproducenten.

Binnen het beleggingsuniversum zijn per 1 augustus 2022 de volgende ondernemingen aangemerkt als tabaksproducent⁹:

- 22nd Century Group, Inc.
- Al-Eqbal Co. for Investment Plc
- Altria Group Inc
- BADECO ADRIA dd
- British American Tobacco Malaysia Bhd.
- British American Tobacco PLC
- Cia de Distribucion Integral Logista Hol
- Coka Duvanska Industrija AD
- Duvanski Kombinat ad Podgorica
- Eastern Co SAE
- Electronic Cigarettes International Group Ltd
- Fabrika duvana Banja Luka AD
- Godfrey Phillips India Ltd.
- Golden Tobacco Ltd
- Gudang Garam Tbk PT

⁹ Bron: Achmea Investment Management, Bloomberg

- Hrvatski Duhani dd
- Huabao International Holdings Ltd
- Imperial Brands PLC
- ITC Ltd
- Japan Tobacco Inc
- Karelia Tobacco Co., Inc.
- Khyber Tobacco Co. Ltd.
- Kothari Products Ltd
- KT&G Corp
- Ngan Son JSC
- NTC Industries Ltd.
- Old Holdco, Inc.
- Philip Morris International Inc
- PT Wismilak Inti Makmur Tbk
- PTFC Redevelopment Corp
- Reinet Investments SCA
- RLX Technology Inc
- Scandinavian Tobacco Group A/S
- Shanghai Industrial Holdings Ltd
- Sinar Bidi Udyog Ltd.
- SITAB
- Smoore International Holdings Ltd
- Starfleet Innotech, Inc.
- Strumica Tabak AD
- Swedish Match AB
- Turning Point Brands, Inc.
- Union Tobacco & Cigarette Industries Co.
- Universal Corp/VA
- Vector Group Ltd
- VST Industries Limited

2.3. Thermisch steenkool, teerzanden, schalie olie- en gas en Arctische olie- en gas

Pensioenfonds Vervoer ziet de schade en overlast door klimaatverandering toenemen. Binnen zijn eigen beleggingsportefeuille sluit Pensioenfonds Vervoer daarom de meest vervuilende kolenbedrijven uit. Pensioenfonds Vervoer belegt niet meer in bedrijven die meer dan 5% van hun omzet halen uit steenkolen of uit de winning van olie uit teerzanden. Pensioenfonds Vervoer wil bijdragen aan een gezonde, veilige en toekomstbestendige samenleving. Investeren in deze steenkolenbedrijven en verwerkers van teerzand past daar niet bij.

Thermisch steenkool

Pensioenfonds Vervoer geeft in zijn beleid prioriteit aan de sectoren waar de meeste impact op klimaatverandering gemaakt kan worden. Met 30% van de wereldwijde uitstoot van broeikasgassen zijn steenkolen de meest vervuilende fossiele brandstof. Steenkolen worden voornamelijk gebruikt voor elektriciteitsopwekking en zijn verantwoordelijk voor meer dan 40% van de CO₂ uitstoot¹⁰.

Teerzanden

Teerzanden hebben de hoogste klimaatimpact van alle vormen van olieproductie. Ten opzichte van conventionele winningsmethoden kost het 2 tot 3 keer meer energie om de olie uit de grondlagen te filteren. Bij de winning van olie uit teerzand komen meer kankerverwekkende stoffen vrij dan bij conventionele oliewinningsmethodes. Grote gebieden ongerept bos moeten wijken voor de open mijnen, die tot 80 meter diep kunnen worden.

Uitsluiting thermisch steenkool en teerzanden

Aan de hand van MSCI ESG data is vastgesteld of ondernemingen op basis van omzetcijfers een blootstelling van meer dan 5% hebben naar thermisch steenkool en teerzanden gerelateerde activiteiten. Wanneer het meer dan 5% is, overschrijdt de onderneming de in het beleid gedefinieerde ondergrens van 'direct uitsluiten'.

Uitsluiten schalie olie en -gas en winning in Arctisch gebied

Pensioenfonds Vervoer hanteert tevens een restrictief beleid ten aanzien van schalie olie en -gas en ten aanzien van het winnen van olie en gas in het Arctisch gebied. Ondernemingen worden uitgesloten van belegging als:

¹⁰ <https://www.iea.org/reports/global-energy-review-co2-emissions-in-2021-2>

- De omzet van een onderneming voor meer dan 5% afkomstig is uit de winning van schalie olie en -gas.
- De omzet van een onderneming voor meer dan 5% afkomstig is uit de winning van olie en gas in het Arctisch gebied.

Per 1 augustus 2022 zijn de ondernemingen in onderstaande tabel uitgesloten van belegging.

- Aboitiz Equity Ventures Inc
- AC Energy Corp
- Adani Electricity Mumbai Ltd.
- ADANI POWER LIMITED
- Adani Transmission Ltd
- Adaro Energy Indonesia Tbk PT
- AES Corp/The
- African Rainbow Minerals Ltd
- AGL Energy Ltd
- AKSA ENERJI URETIM ANONIM SIRKETI
- Albioma SA
- ALLETE Inc
- Alliance Resource Operating Partners LP
- Alliant Energy Corp
- Alpha Metallurgical Resources Inc
- Ameren Corp
- American Electric Power Co Inc
- Antero Resources Corp
- APA Corp
- Apache Corporation
- ARC Resources Ltd
- Arch Resources Inc
- Ascent Resources Utica Holdings LLC
- Astra International Tbk PT
- Athabasca Oil Corporation
- Ayala Corp
- Banpu Public Company Limited
- Baytex Energy Corp
- Birchcliff Energy Ltd
- Black Hills Corp
- Bukit Asam Tbk PT
- Bulgarian Energy Holding EAD
- California Resources Corp
- Callon Petroleum Co
- Canadian Natural Resources Ltd
- Capital Power Corp
- Castle Peak Power Finance Co. Ltd.
- Cenovus Energy Inc
- Centennial Resource Development Inc/DE
- Centennial Resource Production LLC
- CenterPoint Energy Inc
- CESC LTD
- CEZ AS
- Chesapeake Energy Corp
- Chevron Corp
- China Coal Energy Co Ltd
- China Huadian Overseas Development 2018 Ltd.
- China Longyuan Power Group Corp Ltd
- CHINA POWER
- China Resources Power Holdings Co Ltd
- China Shenhua Energy Co Ltd
- China Shenhua Energy Co Ltd
- Chubu Electric Power Co Inc
- Chugoku Electric Power Co Inc/The
- Civitas Resources Inc
- CLP Holdings Ltd
- CMS Energy Corp
- CNX Resources Corp
- Coal India Ltd
- Colbun S.A.
- Comision Federal de Electricidad SA de CV
- Comstock Resources Inc
- ConocoPhillips
- CONSOL Energy Inc
- Continental Resources, Inc.
- ContourGlobal PLC
- ContourGlobal Power Holdings SA
- Coronado Global Resources Inc
- Coterra Energy Inc
- Crescent Energy Inc
- Crescent Point Energy Corp
- CREW ENERGY INC.
- Devon Energy Corp
- Diamondback Energy Inc
- DMCI HOLDINGS INC.
- Dominion Energy Inc
- DTE Energy Co
- Duke Energy Corp
- EDP - Energias de Portugal SA
- Electric Power Development Co Ltd
- Electricity Generating PCL
- Emera Inc
- ENBW International Finance BV
- ENBW International Finance BV
- ENEA SPOLKA AKCYJNA
- Enel Chile SA
- Enel Generacion Chile S.A.
- Energa Finance AB
- Enerplus Corp
- Engie Brasil Energia SA
- Engie Energia Chile S.A.
- EOG Resources Inc
- EQT Corp
- Eskom Holdings SOC Ltd.
- ETSA Utilities Finance Pty Ltd.
- Evergy Inc
- Exxaro Resources Ltd
- First Pacific Co Ltd
- FirstEnergy Corp
- GD Power Development Co Ltd
- Genesis Energy Ltd
- Genting Bhd
- GEO ENERGY RESOURCES LIMITED
- Global Power Synergy PCL
- Great River Energy
- GS Holdings Corp
- Guangdong Investment Ltd
- Guanghai Energy Co Ltd

- GUJARAT MINERAL DEVELOPMENT CORPORATION LIMITED
- Gulfport Energy Corp
- Hero Asia Investment Ltd.
- Hess Corp
- HK ELECTRIC INVESTMENTS LIMITED
- HKELECTRIC-SS
- Hokkaido Electric Power Co Inc
- Hokuriku Electric Power Co
- Hongkong Electric Finance Ltd.
- Huaneng Power International Inc
- Huaneng Power International Inc
- IDACORP Inc
- Imperial Oil Ltd
- Indo Tambangraya Megah Tbk PT
- INNER MONGOLIA YITAI COAL CO., LTD
- Inter Rao Yees Pao
- Israel Electric Corp. Ltd.
- Itochu Enex Co Ltd
- Japan Petroleum Exploration Co Ltd
- Jardine Matheson Holdings Ltd
- JASTRZEBSKA SPOLKA WEGLOWA SPOLKA AKCYJNA
- JINDAL STEEL AND POWER LIMITED
- JUNZHENG
- Kansai Electric Power Co Inc/The
- Korea East-West Power Co., Ltd.
- Korea Electric Power Corp
- Korea Midland Power Co., Ltd.
- Korea South-East Power Co., Ltd.
- Korea Southern Power Co., Ltd.
- Korea Western Power Co., Ltd.
- Kyushu Electric Power Co Inc
- Laredo Petroleum Inc
- LLPL Capital Pte Ltd.
- lu'an EED
- Magnolia Oil & Gas Corp
- Manila Electric Co
- Marathon Oil Corp
- Maritime Link Financing Trust
- Matador Resources Co
- MEG Energy Corp
- MGE Energy Inc
- Murphy Oil Corp
- National Fuel Gas Co
- New Hope Corp Ltd
- NiSource Inc
- Northern Natural Gas Co.
- Northern Natural Gas Co.
- Northern Oil and Gas Inc
- NorthWestern Corp
- Nova Scotia Power, Inc.
- NTPC Ltd
- Oasis Petroleum Inc
- Occidental Petroleum Corp
- OCI Company Ltd.
- OGE Energy Corp
- OGK-2 PJSC
- Okinawa Electric Power Co Inc/The
- Origin Energy Ltd
- Otter Tail Corp
- Ovintiv Inc
- Paramount Resources Ltd
- PDC Energy Inc
- Peabody Energy Corp
- Peyto Exploration & Development Corp
- PGE Polska Grupa Energetyczna SA
- Pinnacle West Capital Corp
- Pioneer Natural Resources Co
- PNM Resources Inc
- Portland General Electric Co
- Power Assets Holdings Ltd
- PPL Corp
- PT Cikarang Listrindo Tbk
- PT Delta Dunia Makmur Tbk
- PT Harum Energy Tbk
- PT Indika Energy Tbk
- PT Indonesia Asahan Aluminium (Persero)
- PT Perusahaan Listrik Negara (Persero)
- PT Perusahaan Listrik Negara (Persero)
- Puget Energy, Inc.
- Range Resources Corp
- Ratch Group PCL
- RELIANCE POWER LIMITED
- Resorts World Las Vegas LLC
- RWE AG
- SDIC Power Holdings Co Ltd
- Sembcorp Industries Ltd
- Shaanxi Coal Industry Co Ltd
- SHAN XI HUA YANG GROUP NEW ENERGY CO., LTD.
- Shanxi Coking Coal Energy Group Co Ltd
- Shenergy Company Limited
- Shenzhen Energy Group Co Ltd
- Shikoku Electric Power Co Inc
- SM Energy Co
- Southern Co/The
- Southwestern Energy Co
- Suncor Energy Inc
- Tampa Electric Company
- Tata Power Co Ltd/The
- TATNEFT' PAO
- TAURON Polska Energia S.A.
- TBEA Co Ltd
- Teck Resources Ltd
- Tellurian Inc
- Tenaga Nasional Bhd
- Tennessee Valley Authority
- Tohoku Electric Power Co Inc
- TORRENT POWER LIMITED
- Tourmaline Oil Corp
- TransAlta Corp
- TUCSON ELECTRIC POWER COMPANY
- United Tractors Tbk PT
- Vedanta Ltd
- Veolia Environnement SA
- Vistra Corp
- Washington H Soul Pattinson & Co Ltd
- WEC Energy Group Inc
- Whitehaven Coal Ltd

- Whiting Petroleum Corp
- Xcel Energy Inc
- Yankuang Energy Group Co Ltd
- Yankuang Energy Group Co Ltd
- Zhejiang Zheneng Electric Power CO., LTD

2.4. Schenders van internationale normen

Pensioenfonds Vervoer vindt ook dat ondernemingen die op grove en structurele wijze internationaal breed gedragen normen op het gebied van mensenrechten, arbeidsnormen, milieu en anti-corruptie schenden, moeten worden uitgesloten van het beleggingsuniversum. Hiervoor hanteert het pensioenfonds een aantal belangrijke raamwerken als uitgangspunt, namelijk het 'UN Global Compact', de 'OESO-Richtlijnen voor multinationale ondernemingen' en de 'UN Guiding Principles on Business & Human Rights'. De OESO richtlijnen onderscheiden, naast de vier genoemde thema's, ook de volgende thema's: consumentenbelangen, wetenschap en technologie, mededinging en belastingen. De *UN Guiding Principles* geven handvatten voor staten en ondernemingen hoe mensenrechtenschendingen in de praktijk te voorkomen, te adresseren en te mitigeren.

Vaststelling uitsluitingen

ISS ESG stelt jaarlijks vast welke ondernemingen betrokken zijn bij schendingen van deze internationale normen.

Leidraad hierbij zijn de principes van het UN Global Compact op het vlak van mensenrechten, arbeidsnormen, milieunormen en anticorruptie. Daartoe bekijkt het onderzoeksbureau het gehele belegbaar universum van aandelen en bedrijfsobligaties.

Wanneer het onderzoeksbureau heeft geverifieerd dat een onderneming een schending pleegt op één van bovengenoemde principes kan dit aanleiding zijn om met de onderneming in dialoog te gaan. Pensioenfonds Vervoer spreekt van een structurele schending wanneer de schending ook na dialoog van ten minste twee jaar nog niet (in voldoende mate) is opgeheven. Dan kan Pensioenfonds Vervoer overgaan tot uitsluiting van de onderneming.

Pensioenfonds Vervoer neemt de volgende elementen mee in de afweging om een onderneming uit te sluiten:

- ernst van de schending;
- bereidheid van onderneming om in dialoog te gaan met Pensioenfonds Vervoer, en
- de maatregelen die de onderneming treft om de schending op te heffen.

Beleggingen in uitgesloten ondernemingen worden verkocht. Nieuwe aandelen of obligaties worden niet aangekocht zolang de onderneming op de uitsluitingslijst staat. Bij een geverifieerde opheffing van de schending wordt de onderneming van de uitsluitingslijst verwijderd.

Uitsluiting structurele Global Compact schenders

Per 1 augustus 2022 zijn wereldwijd 29 ondernemingen voor beleggingen uitgesloten van het relevante beleggingsuniversum vanwege structurele schendingen van internationaal breed geaccepteerde normen. Zie tabel 2.4.1. voor het volledige overzicht.

TABEL 2.4.1 UITSLUITINGSLIJST STRUCTURELE NORMSCHENDERS PER 1 AUGUSTUS 2022¹

Onderneming	Norm	Schending
Altice Financing SA	Mensenrechten	Recht op zelfbeschikking
B Communications LTD	Mensenrechten	Recht op zelfbeschikking
Bank Hapoalim	Mensenrechten	Recht op zelfbeschikking
Bank Leumi Le-Israel	Mensenrechten	Recht op zelfbeschikking
Bezeq The Israeli Telecom Co	Mensenrechten	Recht op zelfbeschikking
CELLCOM ISRAEL	Mensenrechten	Recht op zelfbeschikking
Centrais Eletricas Brasileiras SA	Mensenrechten	Recht op zelfbeschikking
Cia Energetica de Minas Gerais	Mensenrechten	Rechten van inheemse volken
Elsewedy Electric Co.	Milieu	Milieuvervuiling
Enbridge, Inc.	Mensenrechten	Rechten van inheemse volken
Energy Transfer Operating LP	Mensenrechten	Rechten van inheemse volken
First International Bank Of Israel Ltd/T	Mensenrechten	Recht op zelfbeschikking
General Dynamics Corp	Mensenrechten	Activiteiten in controversiële landen strijdig met het humanitair recht
Israel Discount Bank Ltd	Mensenrechten	Recht op zelfbeschikking
NTPC Ltd	Milieu	Milieuvervuiling
Marathon Petroleum Corp.	Mensenrechten	Rechten van inheemse volken
Mizrahi-Tefahot Bank	Mensenrechten	Recht op zelfbeschikking
Partner Communications Co. Ltd	Mensenrechten	Recht op zelfbeschikking
Phillips 66	Mensenrechten	Rechten van inheemse volken
POSCO Holdings	Arbeidsnormen	Obstructie vrijheid van vereniging en recht op collectief onderhandelen
Power Construction Corporation of China, Ltd	Milieu	Milieuvervuiling
Raytheon Technologies Corp	Mensenrechten	Activiteiten in controversiële landen strijdig met het humanitair recht
Red Rock Resorts Inc	Arbeidsnormen	Obstructie vrijheid van vereniging en recht op collectief onderhandelen
Serco Group PLC	Mensenrechten	Recht om niet onderworpen te worden aan foltering en andere wrede, onmenselijke en ontorende behandeling of bestraffing
Station Casinos LLC	Arbeidsnormen	Obstructie vrijheid van vereniging en recht op collectief onderhandelen
Sumitomo Chemical Co	Milieu	Milieuvervuiling
Syngenta AG	Milieu	Milieuvervuiling
Vale S.A. / Vale SA Pfd A	Mensenrechten	Recht op zelfbeschikking
XPO Logistics	Arbeidsnormen	Arbeidsomstandigheden

¹ Bron: Achmea Investment Management, ISS ESG

Ondernemingen waarvoor structurele schending is opgeheven

Het oordeel van **Harel Insurance Investments & Financial Services Ltd** (Harel) is in oktober 2021 gewijzigd van ROOD naar ORANJE. De onderneming was tot april 2021 betrokken bij de beperking van het recht op zelfbeschikking en daarom aangemerkt als een stelselmatige schender van de UN Global Compact principes. De onderneming was via het CityPass consortium betrokken bij de bouw van infrastructuur voor nederzettingen in bezette gebieden. Deze nederzettingen zijn gebouwd in strijd met tal van de resoluties van de UN Veiligheidsraad en de Vierde Conventie van Genève. Ze vormen een serieuze belemmering voor vrede. Nu CityPass niet langer betrokken is bij het project wordt Harel niet meer als normschender aangemerkt.

Ondernemingen aangemerkt als nieuw structurele schenders normenkader

Elsewedy Electric Co (Esewedy) is verantwoordelijk voor het ontwerp en de bouw de Rufiji dam in Tanzania. Het project is herhaaldelijk bekritiseerd door het UNESCO World Heritage Committee vanwege de verwachte negatieve impact die de dam heeft op de aangelegen UNESCO Werelderfgoed locatie: Selour Game Reserve. Elsewedy verklaarde aan ISS ESG dat het een robuuste milieu-impactanalyse heeft uitgevoerd in lijn met wet- en regelgeving in Tanzania en OECD richtlijnen. UNESCO oordeelde echter dat de uitgevoerde milieu-impactanalyse niet aan aanvaardbare standaarden voldoet. De bouw van de dam, die in juli 2019 is begonnen, wordt naar verwachting in juni 2022 voltooid. Hoewel de International Union for the Conservation of Nature (IUCN) in juni 2021 adviseerde de Selour Game Reserve van de Werelderfgoedlijst te verwijderen, besloot UNESCO de locatie op de lijst te houden, onder andere vanwege de potentiële impact van de Rufiji dam. Elsewedy is tot op heden niet ingegaan op pogingen van ISS ESG om een dialoog op te zetten.

2.5. Klimaat

Voor de invulling van het klimaatrisico-beleid kiest Pensioenfonds Vervoer er voor om niet te beleggen in ondernemingen die slecht presteren op het gebied van klimaatbeleid. Voor de beoordeling in hoeverre ondernemingen de bereidheid en bekwaamheid hebben voor de overgang naar een koolstof arme economie maakt Pensioenfonds Vervoer van gebruik van de tooling van The Transition Pathway Initiative (TPI). De ondernemingen in de portefeuille wordt door TPI gescreend op de managementkwaliteit en CO₂-prestaties gericht zijn op de overgang naar een koolstofarme economie conform het Klimaatakkoord van Parijs. TPI hanteert voor de managementkwaliteit 5 tredes van beoordeling voor ondernemingen. Pensioenfonds Vervoer kiest er voor om ondernemingen die een TPI score hebben van <3 uit te sluiten van de aandelen en de bedrijfsobligatie portefeuilles.

De volgende bedrijven worden per 1 augustus 2022 uitgesloten:

- Adani Enterprises Ltd
- Adaro Energy Indonesia Tbk PT
- Air China Ltd
- Aluminum Corp of China Ltd
- Aneka Tambang Tbk
- Anhui Conch Cement Co Ltd
- Astra International Tbk PT
- Baoshan Iron & Steel Co Ltd
- BBMG Corp
- Berkshire Hathaway Inc
- Berkshire Hathaway Inc
- Bharat Petroleum Corp Ltd
- Bukit Asam Tbk PT
- BYD Co Ltd
- Carpenter Technology Corp
- CenterPoint Energy Inc
- Cheniere Energy Inc
- China Coal Energy Co Ltd
- China Eastern Airlines Corp Ltd
- China Hongqiao Group Ltd
- China Huadian Overseas Development 2018 Ltd.
- China National Building Material Co Ltd
- China Resources Cement Holdings Ltd
- China Resources Power Holdings Co Ltd
- China Southern Airlines Co Ltd
- Cleveland-Cliffs Inc
- Coal India Ltd
- CONSOL Energy Inc
- Coronado Global Resources Inc
- COSCO SHIPPING Development Co Ltd
- COSCO SHIPPING Holdings Co Ltd
- Coterra Energy Inc
- Daido Steel Co Ltd
- Daio Paper Corp
- Diamondback Energy Inc
- DMCI HOLDINGS INC.
- Eagle Materials Inc
- Ence Energia y Celulosa SA
- Energy Transfer Operating, L.P.
- ENN Natural Gas Co Ltd
- Enterprise Products Operating LLC
- EOG Resources Inc
- Ereğli Demir ve Çelik Fabrikalari TAS
- Gerdau SA
- Great Wall Motor Co Ltd
- Grupo Mexico SAB de CV
- Gulf Energy Development PCL
- Hapag-Lloyd AG
- Hawaiian Electric Industries Inc
- Hero MotoCorp Ltd
- Hitachi Metals Ltd
- Hokuetsu Corp
- Hydro One Ltd
- IDACORP Inc
- Indah Kiat Pulp & Paper Tbk PT
- Indocement Tunggal Prakarsa Tbk PT
- INNER MONGOLIA YITAI COAL CO., LTD
- InterGlobe Aviation Ltd
- Japan Pulp & Paper Co Ltd
- Jardine Matheson Holdings Ltd
- JASTRZEBSKA SPOLKA WEGLOWA SPOLKA AKCYJNA
- JINDAL STEEL AND POWER LIMITED
- Korean Air Lines Co Ltd
- Kyushu Electric Power Co Inc
- Lee & Man Paper Manufacturing Ltd
- Marathon Oil Corp
- Marathon Petroleum Corp
- Martin Marietta Materials Inc
- Mineral Resources Ltd
- MISC Bhd
- MMC Norilsk Nickel PJSC
- New Hope Corp Ltd
- NextEra Energy Inc
- Nine Dragons Paper Holdings Ltd
- NIO Inc
- Nippon Paint Holdings Co Ltd
- NS United Kaiun Kaisha Ltd
- Nucor Corp
- Oil & Natural Gas Corp Ltd
- ONEOK Inc
- Ovintiv Inc
- PGE Polska Grupa Energetyczna SA
- Phillips 66
- Plains GP Holdings LP
- Portland General Electric Co
- Power Assets Holdings Ltd
- Power Grid Corp of India Ltd
- Press Metal Aluminium Holdings Bhd
- Qatar Gas Transport Co Ltd
- Reliance Industries Ltd
- Reliance Steel & Aluminum Co
- Reliance Steel & Aluminum Co
- RPM International Inc
- Ruentex Development Co Ltd
- Ryanair DAC
- SAIC Motor Corp Ltd

- Saudi Arabian Mining Co
- Saudi Arabian Oil Co
- Saudi Electricity Co
- Semen Indonesia Persero Tbk PT
- Siam Cement PCL/The
- Siemens Energy AG
- Southern Copper Corp
- Southwest Airlines Co
- Steel Dynamics Inc
- Targa Resources Corp
- TATNEFT' PAO
- Tenaga Nasional Bhd
- Tesla Inc
- Tokushu Tokai Paper Co Ltd
- UACJ Corp
- United Tractors Tbk PT
- Valero Energy Corp
- Washington H Soul Pattinson & Co Ltd
- Whitehaven Coal Ltd
- Wizz Air Finance Co. BV
- Yamato Kogyo Co Ltd
- Yankuang Energy Group Co Ltd
- Yankuang Energy Group Co Ltd

2.6. Uitsluiten landen

Pensioenfonds Vervoer sluit overheden uit als de Verenigde Naties en/of Europese Unie majeure/substantiële sancties tegen de centrale overheid van één bepaald land hebben ingesteld. Over het algemeen schenden de overheden van dergelijke landen systematisch de fundamentele mensenrechten van hun burgers. Uitsluiting van overheden past het pensioenfonds toe op alle aan deze overheid direct gerelateerde beleggingsinstrumenten, zoals staatsobligaties. Ook obligaties van aan de staat gerelateerde instanties en lagere overheden van het desbetreffende land vallen onder de uitsluiting.

Russische ondernemingen

Naar aanleiding van de Russische inval in de Oekraïne kiest Pensioenfonds Vervoer er voor om niet langer te beleggen in Russische ondernemingen. De volgende bedrijven worden per 1 augustus 2022 uitgesloten:

- Alrosa PJSC
- Belarus Treasury Bond
- Gazprom Neft OAO
- Gazprom PJSC
- Government of Russia
- Government of Russia
- Inter Rao Yeas Pao
- LUKOIL PJSC

- Magnit PJSC Sponsored GDR RegS
- Magnitogorsk Iron & Steel Work
- Metalloinvest Holding Co OAO
- MMC Norilsk Nickel PJSC
- Mobile Telesystems OJSC
- Moscow Exchange MICEX-RTS OAO
- Motovilicha Plants PJSC
- NOVATEK JSC Sponsored GDR RegS
- Novolipetsk Steel
- OGK-2 PJSC
- Ozon Holdings Plc Sponsored ADR
- Phosagro OAO
- PhosAgro PJSC Sponsored GDR RegS
- Polymetal International Plc
- Polyus PJSC
- Republic of Belarus
- Rosneft Oil Co.
- Russian Federal Inflation Linked Bond
- Russian Federation
- Russian Railways JSC
- Russian Railways JSC
- Sberbank of Russia PJSC
- SCF Capital Ltd
- SCF Capital Ltd
- Severstal PAO
- Sibur Holding PAO
- Sistema JSFC
- Sistema JSFC
- Surgutneftegas PJSC
- Surgutneftegas PJSC Pfd
- TATNEFT' PAO
- TCS Group Holding Plc Sponsored GDR Class A RegS
- United Company RUSAL international PJSC
- VK Company Limited Sponsored GDR
- Vnesheconombank
- Vnesheconombank
- X5 Retail Group N.V. Sponsored GDR RegS
- Yandex NV Class A

Zie onderstaand de uitsluitingslijst voor landen per 1 augustus 2022:

- Belarus
- Central African Republic
- Iran
- Myanmar
- Noord Korea
- Rusland
- Somalië
- Sudan
- Syrië
- Zimbabwe

3. Engagement

Een onderneming is onder meer gericht op het maken van winst. Dit streven naar winstmaximalisatie kan op gespannen voet komen te staan met internationale richtlijnen voor maatschappelijk verantwoord ondernemen, zoals het Global Compact, de OESO Richtlijnen voor Multinationale ondernemingen of de UN Guiding Principles on Business & Human Rights.

Wanneer ondernemingen deze internationale richtlijnen systematisch schenden ontstaat er een risico voor de continuïteit van de onderneming en houdbaarheid van winstrealisatie op de lange termijn. Daarom is het in het voordeel van de onderneming en ook Pensioenfonds Vervoer dat richtlijnen voor maatschappelijk verantwoord ondernemen worden gerespecteerd. Daarom gaat Pensioenfonds Vervoer in dialoog met ondernemingen. Het doel is het duurzame gedrag van ondernemingen verbeteren, langetermijnwaardecreatie stimuleren en tegelijkertijd aandeelhouderswaarde vergroten. Pensioenfonds Vervoer gaat in gesprek met ondernemingen over langetermijnwaardecreatie. Zo draagt Pensioenfonds Vervoer bij aan het bewaken van het juiste evenwicht.

3.1. Dialoog en de minimale uitgangspunten

Engagement is het aangaan van de dialoog met ondernemingen. Met het aangaan van de dialoog willen wij het duurzame gedrag van ondernemingen verbeteren, langetermijnwaardecreatie stimuleren en tegelijkertijd aandeelhouderswaarde vergroten. Wij voeren de dialoog op meerdere vlakken:

1. wij spreken ondernemingen aan die internationaal breed gedragen normen en principes zoals mensenrechten, arbeidsnormen, milieunormen of anticorruptie schenden (Normatief engagement).
2. wij spreken ondernemingen in specifieke sectoren of ketens aan ter bevordering van een algemene standaard (Thematisch engagement).
3. wij spreken met Nederlandse beursgenoteerde ondernemingen over Sociale, Milieu, en Goed Bestuurskwesties Dit doen wij veelal in collectief verband. (ESG Nederland).

De doelstellingen

De verschillende type dialogen hebben elk een andere focus en doelstelling. Voor elk van de verschillende vormen geldt dat engagement een zaak van lange adem is. Voor diverse trajecten wordt uitgegaan van een looptijd van drie jaar. Anders dan bij het instrument uitsluiting waarbij Pensioenfonds Vervoer op voorhand niet belegt in ondernemingen die ter discussie staan, spoort Pensioenfonds Vervoer als aandeelhouder of obligatiehouder in engagement gesprekken het management juist actief aan om het beleid of de activiteiten te verbeteren.

Normatieve Engagement heeft als doel structurele schendingen van Global Compact principes, OESO richtlijnen voor Multinationale ondernemingen of UN Guiding Principles on Business & Human Rights te stoppen en te voorkomen. Structurele schendingen van deze normen vergroten het risico op nadelige gevolgen voor de onderneming, haar directe omgeving zoals lokale gemeenschappen of het milieu en voor andere belanghebbenden. Activiteiten die (mogelijk) leiden tot een schending van de principes staan veelal in de belangstelling van niet-gouvernementele organisaties (ngo's) en de media.

In de praktijk leiden deze schendingen ook vaker tot rechtszaken, die boetes of het uitbetalen van schadeclaims door de ondernemingen tot gevolg kunnen hebben. Dit zijn directe negatieve financiële effecten, die ook de belangen van aandeelhouders schaden. Normatief engagement voeren wij uit in samenwerking met ISS ESG.

Om tot een selectie van ondernemingen te komen die vallen binnen het Normatief engagement programma, wordt een

due diligence proces uitgevoerd. Het beleggingsuniversum wordt ieder kwartaal gecontroleerd op schendingen van één of meerdere principes van de UN Global Compact, OESO richtlijnen voor Multinationale ondernemingen of UN Guiding principles on Business & Human Rights door ISS ESG. Bij vermoedens van een mogelijke schending wordt een dialoog gestart om escalatie te voorkomen. Ook bij een vastgestelde schending wordt de dialoog met deze ondernemingen gestart met als doel de schending op te heffen en mogelijke nieuwe schendingen in de toekomst te voorkomen. Daarbij zal ook herstel van de situatie en mogelijke schadevergoedingen voor bijvoorbeeld lokale bevolking ter sprake komen.

Thematische engagement heeft een andere doelgroep dan normatief engagement. Hier staan niet de bedrijven centraal die normen schenden, maar juist bedrijven die zowel financieel als maatschappelijk op bepaalde thema's hun prestaties verder kunnen verbeteren. Het Thematisch engagement programma bestaat uit circa 10 thema's en is gericht op het verhogen van sociale, milieu en governance standaarden in sectoren, ketens of bij individuele ondernemingen waarin Pensioenfonds Vervoer belegt. Bij de keuze van een thema spelen de volgende zaken een rol:

- Materialiteit van het thema;
- Sociale of ecologische relevantie van het thema;
- Omvang van de onderneming in de Beleggingsportefeuille (zowel aandelen als bedrijfsobligaties);
- Succeskans voor slagen van de dialoog.

In **ESG Nederland** engagement is het pensioenfonds in gesprek met de belangrijkste Nederlandse ondernemingen. Dit valt veelal samen met het aandeelhoudervergaderingenseizoen. Deze dialogen vinden veelal in collectief verband plaats in samenwerking met andere Nederlandse institutionele beleggers en Eumedion, het Nederlandse corporate governance platform voor institutionele beleggers. Het gezamenlijke doel is het beïnvloeden van governance en duurzaamheidsthema's, veelal ingegeven door de actualiteit van de aandeelhoudersvergadering. Te denken valt aan beloningsbeleid, benoeming van bestuurders, fusies & overnames en sociaal- en milieubeleid. De uitvoering van de ESG Nederland dialogen wordt gedaan door de integraal vermogensbeheerder.

3.2. Omvang engagementprogramma

Het engagementprogramma van Pensioenfonds Vervoer beslaat de volgende thema's:

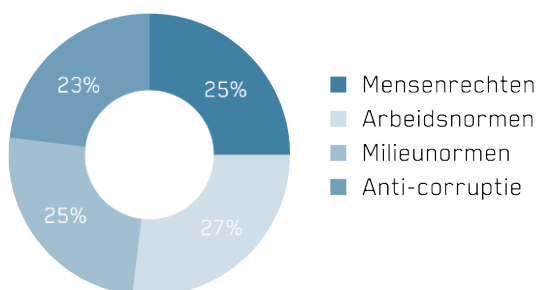
TABEL 3.2.1 LOPENDE THEMA'S

#	Thema	Dialoogvorm
1	Mensenrechten	Normatief
2	Arbeidsnormen	Normatief
3	Milieu	Normatief
4	Anti-corruptie	Normatief
5	Nederlandse Beursgenoteerde ondernemingen	ESG Nederland
6	Biodiversiteit	Thematisch Natuur en Milieu
7	Afbouw blootstelling steenkool - afrondend thema	Thematisch CO ₂
8	Transport en Klimaat	Thematisch CO ₂
9	Klimaattransitie - afrondend thema	Thematisch CO ₂
10	Energie efficiëntie - afrondend thema	Thematisch CO ₂
11	Klimaatadaptie & Water	Thematisch CO ₂
12	Reductie CO ₂	Thematisch CO ₂
13	Arbeidsomstandigheden	Thematisch Werknemersrechten
14	Human Capital	Thematisch Werknemersrechten
15	Access to Nutrition	Thematisch Sociaal
16	Goede en beschikbare medicijnen	Thematisch Gezondheid
17	Plastics - afrondend thema	Thematisch Natuur & Milieu

3.3. Resultaten en voortgang normatieve engagementprogramma

Pensioenfonds Vervoer vindt het belangrijk om in gesprek te gaan met ondernemingen die internationaal breed gedragen normen schenden. Wij noemen dit normatieve engagement. Per 30 juni 2022 maken 109 ondernemingen deel uit van het normatieve engagementprogramma. Met deze ondernemingen spreken wij over één of meerdere normschendingen. Het aantal normschendingen waarover wij spreken kan daarom afwijken van het aantal ondernemingen in het normatieve engagementprogramma. In totaal lopen er 163 dialogen. Onderstaand is weergegeven hoe het programma naar normschending is opgebouwd.

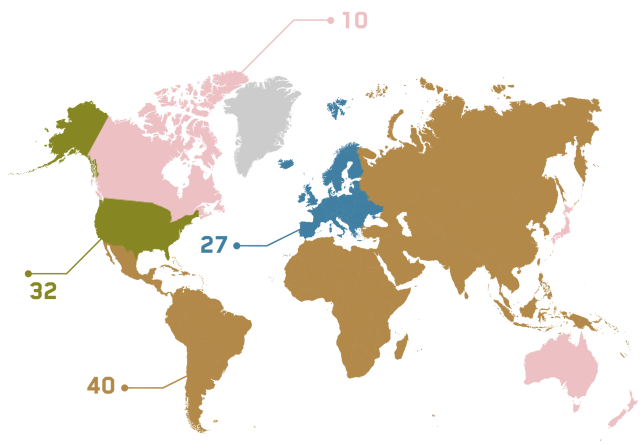
FIGUUR 3.3.1 NORMSCHENDING

De ondernemingen zijn gevestigd over verschillende regio's en markten. De focus van het programma ligt op de ontwikkelde markten met 69 dialogen. Wij verdelen deze onder in Europa, Verenigde Staten en Wereld Overig (Japan, Australië, Canada, Nieuw-Zeeland). Daarnaast voeren wij de dialoog met 40 ondernemingen uit opkomende markten. Zie in onderstaand figuur de regionale verdeling van ondernemingen in het normatieve engagementprogramma.

In het afgelopen halfjaar is met 24 ondernemingen een nieuwe dialoog geïnitieerd of een al lopende dialoog opnieuw opgestart.

FIGUUR 3.3.2 ONDERNEMINGEN NAAR REGIO

Voortgang van de lopende dialogen

Iedere dialoog heeft vier onderneming specifieke doelstellingen. Deze doelstellingen worden samengevat in vier mijlpalen, zoals weergegeven in onderstaande tabel. De mijlpalen worden in iedere dialoog getoetst aan de hand van vier indicatoren, namelijk: (1) een onafhankelijke partij heeft de maatregelen goedgekeurd, (2) er zijn maatregelen geïnitieerd, (3) er is een toezegging gedaan en (4) er zijn geen maatregelen genomen.

Niet iedere mijlpaal is relevant in een dialoog. Per dialoog is bekeken welke mijlpaal wel of niet relevant is voor de onderneming. Herstel en verhaal is bijvoorbeeld niet in alle gevallen relevant omdat er niet één specifieke groep van benadeelden is of herstel & verhaal al plaats heeft gevonden via het nationale rechtssysteem.

TABEL 3.3.1 MIJLPALLEN

Mijlpalen
1 Delen van relevante informatie
2 Implementatie van beleid
3 Herstel en Verhaal
4 Opheffen en/of voorkomen

De statistieken over de voortgang van engagementprogramma gaat over het totale engagementprogramma. Alle (positief) afgesloten dialogen zijn uit de statistieken gehaald, waardoor onderstaande statistieken een beeld geeft van de lopende dialogen.

Ten aanzien van de eerste mijlpaal, het delen van relevante informatie, zien we dat in 35% van de dialogen hierop nog geen stappen zijn gezet door de onderneming. Dat kan komen door onwil van de desbetreffende onderneming of omdat de dialoog pas recent van start is gegaan. In totaal is in 48% van de dialogen wel informatie gedeeld, in 4% van de gevallen ook geverifieerd door een onafhankelijke partij. In 9% van de dialogen heeft de onderneming wel een toezegging gedaan dit te doen.

TABEL 3.3.2 DELEN VAN RELEVANTE INFORMATIE

Indicatoren	Mijlpaal 1: Delen van relevante informatie
 Er zijn geen maatregelen genomen	35%
 Er is een toezegging gedaan	9%
 Er zijn maatregelen geïnitieerd	48%
 Een onafhankelijke partij heeft de maatregelen goedgekeurd	4%
 n.v.t.	4%

Voor de tweede mijlpaal, de implementatie van het beleid, zien we dat in 28% van de dialogen de ondernemingen hierop stappen hebben gezet en 4% zijn geverifieerd door een onafhankelijke partij. In 21% van de dialogen is de toezegging gedaan hierop stappen te zetten en in 31% van de dialogen hebben de ondernemingen zowel geen stappen gezet als toezeggingen gedaan.

TABEL 3.3.3 IMPLEMENTATIE VAN BELEID

Indicatoren	Mijlpaal 2: Implementatie van beleid
 Er zijn geen maatregelen genomen	31%
 Er is een toezegging gedaan	21%
 Er zijn maatregelen geïnitieerd	28%
 Een onafhankelijke partij heeft de maatregelen goedgekeurd	4%
n.v.t.	16%

Het mogelijk maken van Herstel & Verhaal, zoals ook benoemd in het IMVB-convenant, is de derde mijlpaal. Hierbij zien we dat in 43% van de dialogen de onderliggende doelstellingen zijn behaald, waarvan 2% geverifieerd is door

een onafhankelijke partij. Voor 13% van de dialogen is deze mijlpaal niet relevant vanwege de aard van de schending.

TABEL 3.3.4 HERSTEL EN VERHAAL

Indicatoren	Mijlpaal 3: Herstel en Verhaal
 Er zijn geen maatregelen genomen	33%
 Er is een toezegging gedaan	9%
 Er zijn maatregelen geïnitieerd	43%
 Een onafhankelijke partij heeft de maatregelen goedgekeurd	2%
n.v.t.	13%

Bij de vierde mijlpaal, het opheffen en/of voorkomen van de schending, zien we dat in 16% van de dialogen de ondernemingen hierop de onderliggende doelstellingen hebben behaald, waarvan 2% geverifieerd zijn door een onafhankelijke partij. Additioneel is in 18% van de dialogen de toezegging gedaan om maatregelen te zullen nemen. In 31% van de dialogen dienen de ondernemingen hier nog stappen op te zetten.

TABEL 3.3.5 OPHEFFEN EN/OF VOORKOMEN

Indicatoren	Mijlpaal 4: Opheffen en/of voorkomen
 Er zijn geen maatregelen genomen	31%
 Er is een toezegging gedaan	18%
 Er zijn maatregelen geïnitieerd	16%
 Een onafhankelijke partij heeft de maatregelen goedgekeurd	2%
n.v.t.	33%

Afgesloten dialogen

Voorafgaand aan de rapportageperiode zijn, in het totale engagementprogramma, 39 dialogen succesvol afgesloten. Dat betekent dat de ondernemingen niet langer betrokken zijn bij de (vermeende) schending. Met 6 ondernemingen is de dialoog voortijdig afgesloten, vanwege gebrek aan reactie en/of samenwerking van de onderneming.

3.4. Normatieve dialogen

Onderstaand is aangegeven welke nieuwe dialogen rond normatieve schendingen zijn geïnitieerd in het afgelopen halfjaar. Het engagementprogramma rond normatieve schendingen wordt uitgevoerd in samenwerking met ISS ESG.

3.4.1. Mensenrechtenschendingen

Het doel van deze dialogen is het opheffen van de geconstateerde of vermeende mensenrechtenschendingen. Daarnaast vragen we de onderneming beleid, processen en rapportages te ontwikkelen die nieuwe mensenrechtenschendingen helpen voorkomen. De onderneming moet aantonen dat de schending van relevante UN Global Compact principes, OESO-richtlijnen of de UN Guiding principles on Business & Human Rights is opgeheven. Het is wenselijk dat een externe, onafhankelijke partij dit vaststelt.

Mensenrechtenschendingen kunnen betrekking hebben op de activiteiten van ondernemingen in landen met controversiële regimes. Door activiteiten in deze landen genereren de ondernemingen inkomsten voor de betreffende regimes, die deze inkomsten vervolgens vaak niet ten goede komen aan de lokale bevolking. Daarnaast komt het voor dat lokale gemeenschappen direct worden geschaad door de activiteiten van de ondernemingen. Andere voorbeelden van schendingen op het gebied van mensenrechten zijn onrechtmatigheden tegen de lokale bevolking door personeel of ingehuurd veiligheidsdiensten van ondernemingen.

Pensioenfonds Vervoer is in het eerste halfjaar van 2022 met 4 ondernemingen een dialoog gestart rond een (vermeende) mensenrechtenschending.

TABEL 3.4.1.1 GEÏNITIEERDE DIALOGEN MENSENRECHTENSCHENDING IN HET EERSTE HALFJAAR VAN 2022¹

Onderneming	Gestart
Adani Ports & Special Economic Zone Ltd.	Q2 2022
Freeport-McMoRan, Inc.	Q1 2022
Rio Tinto Limited	Q1 2022
STRABAG SE	Q2 2022

¹ Bron: Achmea Investment Management, ISS ESG

In de eerste helft van 2022 zijn vijf dialogen op het gebied van mensenrechten afgesloten.

De dialoog met **Capital One** is afgesloten in de rapportageperiode (score 5: onder observatie). In december 2021 zijn Capital One Bank en Capital One, beide volledig eigendom van Capital One Financial Corporation, overeengekomen om te schikken in een class action. Dit is een vorm van rechtszaak waarin een grote groep mensen collectief een vordering bij de rechter brengt. Klanten van de bank hadden in juli 2019 een rechtszaak aangespannen vanwege een groot datalek in de Verenigde Staten. Er is overeengekomen om 190 miljoen dollar te betalen.

In april 2022 is de dialoog met **Chevron** over belastingontwijking in Nigeria afgesloten, omdat er vanaf maart 2022 geen updates zijn over de rechtszaak van vennootschapsbelastingontwijking. De dialoog staat op groen (score 5: onder observatie).

Het Gerechtshof van de Europese Unie heeft in juli 2021 het besluit van de EU-Commissie bekrachtigd om een formeel onderzoek in te stellen naar de vraag of de fiscale behandeling van **NIKE, Inc.** in Nederland neerkwam op illegale staatssteun. Hoewel er sinds het ontstaan van de controverse veel tijd is verstreken, blijft ISS ESG de ontwikkelingen nauwlettend volgen. Het oranje oordeel van Nike is gewijzigd naar groen (score 5: onder observatie).

The Boeing Company heeft aangegeven dat het claims met de meeste families van slachtoffers van de fatale vliegtuigcrash in Ethiopië en Indonesië heeft afgerond. In maart 2022 is de 737 MAX 8 opnieuw gecertificeerd door verschillende internationale luchtvaartautoriteiten, waaronder de Federal Aviation Administration van de Verenigde Staten. Gezien de hercertificering van de 737 MAX 8 in verschillende landen en het ontbreken van recente aantijgingen van consumentenschade tegen Boeing, oordeelt ISS ESG dat de controverse niet langer actueel is. Het oordeel is gewijzigd van oranje naar groen (score 4: wordt aan herstel gewerkt).

3.4.2. Arbeidsnormenschendingen

Het doel van dit engagementthema is het opheffen van de geconstateerde of vermeende arbeidsnormenschending. Daarnaast vragen we de onderneming beleid, processen en rapportages te ontwikkelen die verband houden met het voorkomen van nieuwe arbeidsnormenschendingen. Dit engagement thema sluit goed aan bij het thema Werknemersrechten van Pensioenfonds Vervoer.

Structurele schendingen van het Global Compact principes, OESO richtlijnen of de UN Guiding Principles on Business & Human Rights, in het bijzonder de principes die gaan over arbeidsnormen, vormen financiële en reputatierisico's voor de onderneming en voor belanghebbenden zoals aandeelhouders. Ondernemingen dienen te voorkomen dat zij deze beginselen schenden. Mochten zij zich daaraan wel schuldig maken, dan is het wenselijk dat zij deze schendingen opheffen en voorkomen dat schendingen in de toekomst opnieuw zullen optreden. Structurele schendingen van de beginselen over arbeidsomstandigheden kunnen betrekking hebben op kinderarbeid en andere vormen van gedwongen arbeid in de ketens van toeleveranciers van ondernemingen. Ook discriminatie van bijvoorbeeld zwangere vrouwen of personeel van een bepaalde etnische achtergrond komt voor, zowel binnen ondernemingen zelf als binnen de toeleveringsketen. De onderneming moet aantonen dat de schending van de Global Compact principes is opgeheven. Het is wenselijk dat een externe, onafhankelijke partij vaststelt dat de schending is opgeheven.

Pensioenfonds Vervoer is in het eerste halfjaar van 2022 met 11 ondernemingen een dialoog gestart over een (vermeende) arbeidsnormenschending.

**TABEL 3.4.2.1 GEÏNITIEERDE DIALOGEN
ARBEIDSNORMENSCHENDING IN HET EERSTE
HALFJAAR VAN 2022¹**

Onderneming	Gestart
Carrefour SA	Q2 2022
Delta Air Lines, Inc.	Q1 2022
FAST RETAILING CO., LTD.	Q2 2022
Kohls Corporation	Q2 2022
Lyft, Inc.	Q1 2022
Macy's, Inc.	Q2 2022
Mitsubishi Electric Corp.	Q1 2022
Motherhood Sumi Systems Limited	Q2 2022
Sumitomo Corp.	Q1 2022
Target Corporation	Q2 2022
Wal-Mart Stores Inc.	Q2 2022

¹ Bron: Achmea Investment Management, ISS ESG

In de rapportageperiode zijn vier dialogen op het gebied van arbeidsnormen afgesloten.

Glencore werd beschuldigd van kinderarbeid in Democratische Republiek Congo. Het oordeel van deze dialoog is gewijzigd naar groen (score 5: onder observatie). Deze wijziging vond plaats omdat in november 2021 een rechtszaak omtrent kinderarbeid werd afgewezen waarin Glencore en haar volledige dochteronderneming Katanga Mining Ltd. deelnam. In februari 2022 informeerde Glencore ISS ESG over haar inspanningen om kinderarbeid in de Democratische Republiek Congo aan te pakken en verklaarde dat zijn dochteronderneming een positieve Responsible Minerals Initiative-certificering heeft ondergaan, die een beoordeling van de risico's van kinderarbeid omvat.

De dialoog met **Mitsubishi Electric Corp.** is gewijzigd van oranje naar groen (score 4: wordt aan herstel gewerkt). Deze wijziging vond plaats omdat Mitsubishi Electric in maart 2022 aan ISS ESG heeft medegedeeld dat het, in overeenstemming met het bevel van het Thaise Hooggerechtshof, corrigerende maatregelen heeft genomen. Zo is het geschil tussen de lokale vakbond en IndustriALL bijgelegd, is de vakbondsvoorzitter in ere hersteld en is achterstallig loon uitbetaald.

Vanwege het gebrek aan informatie over de rol van **SAIC Motor Corp.**, in de gedwongen arbeid door Oeigoeren en andere Islamitische minderheidsgroepen, is het oordeel gewijzigd van oranje naar groen (score 5: onder observatie).

UITGELICHT VESTAS: Vermeende schending van gezondheids- en veiligheidsnormen voor werknemers in Spanje

Opgeheven schending: Arbeidsnormen

In het voorjaar van 2019 publiceerde een Deense vakbond een reeks onderzoeksrapporten over de gezondheid van **Vestas** werknemers. Aan de hand van interviews en analyses van medische dossiers concludeerden de onderzoekers, dat werknemers van een dochteronderneming van Vestas longziektes en allergische reacties opliepen op het werk. De oorzaak was volgens de onderzoeken de langdurige blootstelling aan schadelijke stoffen tijdens het werk. De auteurs stelden dat 70 werknemers sinds 2015 long- en huidziektes opliepen in de fabrieken van Vestas. Na inspectie vroeg de Spaanse arbeidsinspectie aan Vestas om het veiligheidsbeleid van de onderneming te herzien.

Nieuwe, onafhankelijke audits die in 2021 zijn uitgevoerd, stelden vast dat Vestas nu voldoet aan de wettelijke voorschriften, ook voor chemicaliënbeheer. Vestas verwees in de dialoog met ISS ESG begin 2022 naar een audit van een derde partij uit 2019 waarin werd geconcludeerd dat de omgang met chemicaliën over het algemeen goed werd beheerd. In de dialoog verstreekte de onderneming ook informatie over het klachtenmechanisme. Ook is Vestas in dialoog met werknemersvertegenwoordigers. Sinds 2020 zijn er geen nieuwe beschuldigingen over gezondheidsklachten in de fabriek geweest.

We concluderen dat Vestas protocollen en beleid ten aanzien van veiligheid in de fabrieken heeft verbeterd en daarover adequaat heeft gerapporteerd. Om deze reden is het oordeel in de rapportageperiode van oranje gewijzigd naar groen.

3.4.3. Milieuschendingen

Het doel van dit engagementthema is het opheffen van de gevonden schendingen van het UN Global Compact en de OESO richtlijnen en het ontwikkelen van beleid, systemen en rapportages voor het voorkomen van nieuwe milieuschendingen.

Structurele schendingen van het UN Global Compact en de OESO richtlijnen, in het bijzonder de principes die gaan over milieu, vormen financiële, operationele en reputatierisico's voor de onderneming en voor haar belanghebbenden zoals aandeelhouders. Ondernemingen dienen daarom te voorkomen dat zij zich schuldig maken aan structurele schendingen van deze principes. Mochten zij hier schuldig aan zijn, dan is het wenselijk dat zij deze schendingen opheffen en voorkomen dat de schendingen in de toekomst opnieuw optreden.

De dialoog wordt gevoerd aan de hand van SMART doelstellingen. De onderneming moet aantonen dat een schending van UN Global Compact principes of OESO richtlijnen structureel is opgeheven waarbij het wenselijk is dat een externe onafhankelijke partij vaststelt dat de schending is opgeheven. Bij het opheffen van de schending moet ook gedacht worden aan het nemen van corrigerende maatregelen, schadeloosstelling van betrokkenen en het opzetten en uitvoeren van herstelplannen.

Pensioenfonds Vervoer is in het eerste halfjaar van 2022 met 6 ondernemingen een dialoog gestart over een (vermeende) milieu normschending.

**TABEL 3.4.3.1 GEÏNITEERDE DIALOGEN
MILIEUSCHENDINGEN IN HET EERSTE HALFJAAR VAN
2022¹**

Onderneming	Gestart
Bayer AG	Q2 2022
Exxon Mobil Corporation	Q2 2022
Petroleos Del Peru - Petroperu SA	Q2 2022
PT Pertamina (Persero)	Q2 2022
Rio Tinto Plc	Q1 2022
Stellantis NV	Q2 2022

¹ Bron: Achmea Investment Management, ISS ESG

In de eerste helft van 2022 is de dialoog met twee ondernemingen afgesloten.

Het oranje oordeel van **Empresas Copec** is gewijzigd naar groen (score 5: onder observatie), vanwege gebrek aan concrete beschuldigingen over luchtvervuiling.

Pertamina, de exploitant die in verband wordt gebracht met een olie lekkage in 2019, heeft in de dialoog gedeeld dat haar werkzaamheden tot het herstel van het milieu is afgerond en dat het wacht op verificatie door de autoriteiten. Er zijn geen verdere ontwikkelingen met betrekking tot de mogelijke medeplichtigheid van **Halliburton** aan de olie lekkage. Het oordeel van oranje is gewijzigd van oranje naar groen (score 4: wordt aan herstel gewerkt).

3.4.4. Anti-corruptieschendingen

Omkoping en corruptie zijn niet verenigbaar met goed ondernemingsbestuur en hebben een negatieve invloed op de (creatie van) lange termijn aandeelhouderswaarde. Het leidt tot nadelige economische, sociale en politieke uitkomsten. Overtredingen van internationale principes op het gebied van anticorruptie kunnen schadelijk zijn voor de reputatie van een onderneming en de waarde van merken.

Eén van de universele principes van het UN Global Compact en OESO richtlijnen is gericht op corruptie. Dit principe roept ondernemingen op preventieve en handhavingsmaatregelen te nemen en een effectief systeem op te zetten voor de bestrijding van corruptie.

Dit engagementthema heeft als doel het anti-corruptiebeleid en de maatregelen tegen corruptie bij ondernemingen te verbeteren. Daarnaast moet ook voldoende duidelijk worden gemaakt welke acties worden ondernomen tegen werknemers, agenten en onderaannemers die betrokken zijn bij beschuldigingen in verband met corruptie. Hierbij is het belangrijk dat er transparant wordt gecommuniceerd over verrichte onderzoeken en over doorgevoerde veranderingen.

Pensioenfonds Vervoer is in het eerste halfjaar van 2022 met 3 ondernemingen de dialoog gestart over een (vermeende) corruptieschending.

TABEL 3.4.4.1 GEÏNITEERDE DIALOGEN CORRUPTIESCHENDINGEN IN HET EERSTE HALFJAAR VAN 2022¹

Onderneming	Gestart
HYUNDAI ENGINEERING & CONSTRUCTION CO., LTD.	Q2 2022
ING Groep NV	Q1 2022
Meituan	Q1 2022

¹ Bron: Achmea Investment Management, ISS ESG

In de rapportageperiode zijn vijf van de dialogen op het gebied van anti-corruptie afgesloten.

Het oranje oordeel van **Deutsche Bank** is gewijzigd naar groen (score 5: onder observatie), vanwege de aanzienlijke tijd die is verstreken en het gebrek aan gerapporteerde ontwikkelingen in de onderzoeken van de Amerikaanse autoriteiten naar het mogelijk witwassen.

De Braziliaanse federale aanklagers hebben sinds december 2021 geen informatie gedeeld om het tijdsbestek van de vermeende omkopingsactiviteiten van **Glencore** te verifiëren. Details van het vermeende wangedrag zijn daardoor nog steeds onduidelijk. Vanwege de onduidelijkheid is het oordeel van Glencore gewijzigd naar groen (score 5: onder observatie).

SAP SE heeft uitgebreide verbeteringen doorgevoerd op het gebied van compliance en anti-corruptiemaatregelen. Zo heeft SAP lokale nalevingseenheden in Zuid-Afrika en andere risicomarkten opgericht, verbeterde due diligence-controle doorgevoerd en een verbod ingesteld op verkoopcommissies van derden. Het oordeel van oranje is dan ook gewijzigd naar groen (score 5: onder observatie).

Het oordeel van **Qualcomm** is gewijzigd van oranje naar groen (score 5: onder observatie), omdat de onderneming maatregelen heeft genomen om risico's te voorkomen, op te sporen en te beperken. Deze maatregelen zijn gedeeld in de dialoog.

UITGELICHT SWEDBANK: Vermeende betrokkenheid bij witwassen in meerdere landen

Opgeheven schending: corruptie

De Estlandse en Zweedse openbaar aanklagers doen onderzoek naar beschuldigingen van witwassen door **Swedbank**, in de periode tussen 2011 en 2017. Internationale media maakten in maart 2019 bekend dat ook de New York State Department of Financial Services (DFS) een onderzoek had ingesteld naar witwaspraktijken door Swedbank. Tussen 2007 en 2015 zou geld door de Baltische staten zijn gesluisd. Swedbank gaf in september 2019 toe onvoldoende te hebben gedaan om witwaspraktijken met behulp van Swedbank's diensten in Estland en Zweden, te voorkomen. Sindsdien implementeerde de bank aanvullende maatregelen om witwassen te voorkomen.

In de dialoog met ISS ESG heeft de bank gerapporteerd over de genomen maatregelen ter naleving van de regelgeving. Zo heeft het 244 initiatieven geïnitieerd om witwassen tegen te gaan. In de dialoog met ISS ESG in februari 2021 heeft Swedbank bevestigd dat 90 procent van dit actieplan is voltooid. Swedbank is transparant over de maatregelen die de bank heeft implementeert. In 2022 zijn deze maatregelen goedgekeurd door de Estse financiële toezichthouder. Het oordeel is daardoor gewijzigd van oranje naar groen.

3.5. Thematische dialogen

Het thematische engagementprogramma van Pensioenfonds Vervoer wordt uitgevoerd door onze engagementuitvoerder Achmea IM. In de volgende paragrafen treft u het verslag van Achmea IM aan.

De thematische dialogen hebben tot doel algemene standaarden binnen een bedrijfstak of keten te verbeteren. Voor sommige dialogen wordt samengewerkt met nationale en internationale partijen. Over de voortgang en het vervolg op onze dialogen leest u op de volgende pagina's.

Een overzicht van alle ondernemingen die in het thematische engagementprogramma zitten is te zien in hoofdstuk 6.4. Pensioenfonds Vervoer heeft specifieke aandacht voor CO₂/Klimaatverandering, werknemersrechten en beloningsbeleid.

Thema's gerelateerd aan CO₂/klimaatverandering

Binnen dit thema wordt onderscheid gemaakt tussen de volgende onderdelen:

- Energie efficiency in staal- en chemie sector;
- Transport & Klimaat;
- Klimaattransitie;
- Afbouw Blootstelling Steenkool;
- Klimaatadaptie & Water;
- CO₂ reductie.

3.5.1. Energie efficiëntie in de staal en chemie industrie

Wereldwijd heeft verbetering van energie efficiëntie de groei van het energieverbruik met circa 12% afgeremd. Bovendien toont scenario-analyse aan dat zelfs bij een verdubbeling van het bruto binnenlands product in 2040 toch een lagere wereldwijde uitstoot van broeikasgassen mogelijk is dan vandaag. Enkel door energie efficiëntie kan meer dan 40% van de vermindering van CO₂-uitstoot volgens de Parijse doelstellingen worden bereikt. Energie efficiëntie is zodoende het sleutelwoord in het mogelijk maken van verdere economische groei, zonder evenredige groei in uitstoot. Energie efficiëntie is onmisbaar geworden voor het bereiken van de wereldwijde klimaatdoelen.

Achtergrond van het thema

De beperking van klimaatverandering tot maximaal 2 °C, met een streefwaarde van 1,5 °C, hangt in belangrijke mate af van verbeterde energie efficiëntie. Sinds het jaar 2000 werd de toenemende vraag naar energie voor een derde gecompenseerd door verbeterde efficiëntie. Het Internationaal Energie Agentschap (IEA) stelt vast dat de industrie potentieel twee keer zoveel waarde kan creëren uit energie in 2040 dan nu het geval is. Met verbeterde energie efficiëntie gaan belangrijke economische, ecologische en sociale voordelen gepaard. Het leidt tot een afname van broeikasgasemissies, maar energiebesparingen zijn per definitie kostenbesparend. Een investering in energiebesparingsmaatregelen betaalt zich gemiddeld met een factor drie terug. Overige voordelen zijn minder luchtvervuiling, verhoogde koopkracht van huishoudens door lagere energiekosten, verbeterde energiezekerheid door verminderde invoer en uitgebreide toegang tot moderne energiediensten (IEA, 2018).

Er wordt kritisch gekeken naar sectoren die voor de grootste uitstoot van broeikasgassen zorgen, waaronder de staal, cement en chemiesector. Vanwege beperkte beleggingen in de cementsector, richt dit engagement traject zich op bedrijven in de chemie- en de staalindustrie. Er is onderzocht in welke mate ondernemingen in de beleggingsportefeuilles voorbereid zijn op markt- en beleidsontwikkelingen op het gebied van klimaatverandering en energie efficiëntie. Ook is het belang van energie efficiëntie onderzocht voor ondernemingen in de chemie en de staalindustrie.

Doel van het thema

Er zijn verschillende doelen gesteld voor de ondernemingen:

- De ondernemingen formuleren een lange termijn klimaatstrategie. Daarbij dienen ze rekening te houden met strategische en financiële risico's en kansen als gevolg van klimaatverandering, zoals veranderingen in beleid en markt en technologische ontwikkelingen. Denk hierbij aan een mogelijke invoering of verhoging van een CO₂-prijs. Deze komen mogelijk naar voren door een grondige risico-analyse en het uitvoeren van scenario-analyses.
- De onderneming committeert zich aan meetbare doelen rondom klimaat, energie efficiëntie en de samenstelling van de brandstofmix. Ondernemingen wordt opgeroepen op om zich te verbinden aan wetenschappelijk onderbouwde doelstellingen of 'Science Based Targets Initiative (SBTi)'.
- Binnen de operatie is er focus op energie efficiëntie en worden er relevante energie efficiëntiemaatregelen geïmplementeerd. De onderneming optimaliseert het proces onder andere door gebruik te maken van slimme meters en hergebruik van grondstoffen, energie, afval en warmte. Ook wordt er in toenemende mate gebruik gemaakt van hernieuwbare energie en wordt samengewerkt met organisaties binnen en buiten de sector.
- De onderneming is transparant over de voortgang en resultaten van haar klimaat en energie efficiëntie maatregelen.

Dit engagement thema sluit met name aan bij de volgende SDGs:

SDG 7: Betaalbare en duurzame energie

Daarbij is er een focus op doel 7.2 dat zich richt op de verhoging van hernieuwbare energie in de globale energiemix en doel 7.3 dat zich richt op het verhogen van energie efficiëntie.

SDG 9: Industrie, innovatie en infrastructuur

Daarbij is er een focus op doel 9.4 dat zich onder andere richt op het verduurzamen van industrieën.

Voortgang

Drie jaar na aanvang van ons engagement sluiten wij onze dialogen af met een afrondend onderzoek naar de geselecteerde ondernemingen en hun aanpak van verbeterde energie-efficiëntie.

Fortescue

Als mijnbouwer is Fortescue afhankelijk van de inzet van zware graafmachines, bulldozers en vrachtwagens. De producent van ijzererts verbruikt op die manier vele miljoenen liters diesel per jaar, die zwaar drukken op de CO₂-voetafdruk van de onderneming. Onze gesprekken met Fortescue verliepen positief. Wij hebben hun nadrukkelijk gevraagd om te onderzoeken op welke wijze het

brandstofverbruik omlaag kon en waar mogelijk hernieuwbare energiebronnen te gebruiken. In 2021 maakte Fortescue bekend te streven naar net zero in 2030. Een belangrijke stap in onze optiek, maar toch ook nog geen eindstation. De ambitie beslaat nog een te beperkt deel van de operatie. Een belangrijk deel bleef buiten scope: de uitstoot die gepaard gaat met het produceren van ijzer, tevens het leeuwendeel van de totale CO₂-voetafdruk van het mijnbouwbedrijf. Vergeleken met de andere spelers in de staalsector is de CO₂-intensiteit van Fortescue de laagste. Op basis van de recente voortgang op belangrijke aspecten van het klimaatbeleid beschouwen wij de dialoog dan ook als succesvol.

Nucor

Het staalbedrijf Nucor heeft een belangrijk voordeel boven veel andere staalbedrijven, het maakt gebruik van elektriciteit om staal te produceren en niet van traditionele hoogovens. Daarmee is het klimaatrisico voor de onderneming weliswaar lager dan voor sectorgenoten, maar wij vroegen Nucor bij aanvang van onze dialoog nog wel belangrijke verbeteringen door te voeren. Zo bestond er nog geen specifiek klimaatbeleid, waren er geen concrete klimaatdoelstellingen en werd er niet structureel gekeken naar het veranderende klimaat als een mogelijke bron van risico voor Nucor. De CO₂-intensiteit (uitstoot per euro omzet) van Nucor ligt al een stuk lager dan het industriegemiddelde en inmiddels heeft de onderneming voortgang geboekt. Zo wordt gewerkt aan jaarlijkse duurzaamheidsrapportages en waren wij verheugd dat Nucor in 2021 meldde een begin te maken met klimaatrisicoanalyse. Daarnaast werden er concrete doelen verbonden aan het structureel reduceren van de CO₂-uitstoot en werd begonnen met investeringen in hernieuwbare energie. De dialoog met Nucor verliep op een positieve manier, in goede sfeer en gegeven de inmiddels aangekondigde verbeteringen mogen wij van een succesvol engagement spreken.

Covestro

Covestro, onder meer producent van grondstoffen voor isolatieschuim, draagt mede via haar producten bij aan een verbeterde energie-efficiëntie van woningen. Tijdens onze dialoog met het Duitse chemiebedrijf werden door de onderneming enkele belangrijke strategische beslissingen genomen. In 2020 maakte men bekend ernaar te streven volledig circulair te worden. Een ingrijpende verandering, want alle producten en materialen moeten volgens dit principe aan het einde van de levenscyclus in enige vorm hergebruikt kunnen worden. Daarnaast nam de onderneming zich voor om nog sterker in te zetten op gebruik van hernieuwbare energie, waarbij het zich ook inzet om leveranciers te bewegen deze stap te nemen. De onderneming heeft een gestructureerde aanpak om de energie-efficiëntie te volgen en erover te rapporteren. Daar staat tegenover dat wij nog geen heldere doelstellingen hebben gezien waartegen de voortgang specifiek op dit onderwerp kan worden getoetst. Over het geheel genomen zien we het engagement als succesvol, waarbij de

onderneming nog wel moet bewijzen dat verbeteringen worden doorgevoerd.

PPG

Verfproducent PPG heeft zich verbonden aan het verlagen van de broeikasgasintensiteit met 25% in vergelijking tot 2017. Hoewel we dit positief vinden en onze dialoog met het bedrijf goed verliep, blijft PPG in onze ogen achter op het gebied van het stellen van specifieke energie-efficiëntiedoelstellingen en zien we van onze dialoog op dit onderwerp helaas niet meteen een duidelijk resultaat. Wel kondigde de onderneming andere verbeteringen aan. In 2022 verbond de onderneming zich aan het stellen van Science Based Targets, een onderwerp dat wij tijdens onze engagement op de agenda hebben gezet en met de onderneming hebben besproken. Tegelijkertijd gaat het enkel nog om een aankondiging en blijft de exacte reductiedoelstelling van PPG vooralsnog onbekend. We zullen met dit resultaat ook de PPG aandeelhoudersvergaderingen nauwgezet blijven volgen en waar mogelijk onze steun verlenen aan voorstellen die leiden tot verbeteringen in de energie-efficiëntie van PPG.

Umicore

Umicore is gespecialiseerd in materiaaltechnologie en recycling. Het ontwikkelt producten en diensten die de overgang naar schonere mobiliteit en een circulaire economie mogelijk maken. Onze gesprekken met Umicore verliepen positief en onze suggesties werden ter harte genomen. Bij aanvang van onze dialoog bestond er bij de onderneming geen CO₂-reductiedoelstelling. Ook was onbekend in welke mate de uitstoot van de onderneming past binnen de bekende paden van 2 graden of 1,5 graden klimaatopwarming. Tijdens onze dialoog bleek dat Umicore op operationeel niveau wel al veel ondernam om de uitstoot te beperken. Zo bestonden er meerdere initiatieven op het gebied van efficiënt energieverbruik in gebouwen, productieprocessen en gedragsverandering bij medewerkers. In 2021 maakte Umicore bekend zich te verbinden aan een Science Based Target en de emissiedoelen, zoals vereist, door derden te laten verifiëren. Hiermee zet de onderneming de weg in naar klimaatneutraliteit in 2035 voor de scope 1 en 2 uitstoot en werden tevens duidelijke tussendoelen gesteld. Wij beschouwen dit als belangrijke voortgang en de dialoog als succesvol.

Sika

Hoewel duurzaamheid de basis vormt van alle beslissingen bij chemiebedrijf Sika, beschouwen wij de onderneming een beetje als een eeuwige belofte. Onze dialoog verliep constructief en men stond open voor onze ideeën, maar ondanks onze herhaalde oproep heeft de onderneming nog onvoldoende concrete doelen gesteld om de uitstoot van broeikasgassen structureel terug te dringen. Wel doet Sika al sinds 2019 met behulp van een externe adviseur onderzoek naar de scope 3 uitstoot en zegt het te streven naar het formuleren van Science Based Targets. Ook wil het de status Net Zero in 2050 bereiken en is een Net Zero routekaart

aangekondigd. Echter deze plannen van Sika zijn nog onvoldoende concreet. Wij vroegen de onderneming om meer vaart te maken met het formuleren van doelen, maar zagen daarvan nog te weinig bewijs. Volgens recente informatie wordt in het komend najaar een verdere concretisering van de klimaatambities bij Sika verwacht.

Conclusie

Van chemie- en staalondernemingen is bekend dat zij een energie-intensieve activiteiten verrichten. In de chemie wordt veel gebruik gemaakt van energie-intensieve processtappen en bovendien neemt aardgas nog altijd een zeer prominente plaats in als grondstof voor chemische producten. De productie van staal is een uiterst energie-intensief proces, wat in veel gevallen uitsluitend door gebruik van fossiele brandstoffen (steenkool) kan worden doorlopen. Tegelijkertijd zagen wij bemoedigende stappen die worden gezet om het energiegebruik tot een minimum te beperken en wordt ook steeds meer gebruik gemaakt van hernieuwbare energie. Chemiebedrijven die zich tot doel hebben gesteld om volledig circulair te worden gaan een stap verder, naast CO₂-neutraliteit streven zij naar een situatie waarin ook elke vorm van afval een nieuwe nuttige bestemming kan krijgen. Steeds meer ondernemingen zetten de stap naar Science Based Targets, waarmee zij zichzelf dwingen om de emissies binnen de perken van 2 graden of zelfs 1,5 graden te houden.

Tijdens de dialogen met ondernemingen over industriële energie-efficiëntie kwamen alle onderwerpen die te maken hebben met klimaatverandering, energiegebruik en broeikasgasemissies uitgebreid aan de orde. Ondernemingen bewegen om een specifieke onderneming brede doelstelling te formuleren op energie-efficiëntie is niet gemakkelijk. Mogelijk speelt hierin mee dat energie efficiëntie door ondernemingen vaak lokaal (per fabriek, werkplaats) beoordeeld en gerapporteerd wordt. Met geen van de ondernemingen liep de dialoog uit op een teleurstelling, maar wel zien we grote verschillen op het gebied van concrete klimaatdoelen en ambities.

3.5.2. Transport & Klimaat

Tijdens de klimaatconferentie van de Verenigde Naties in Glasgow eind 2021 (COP26) zijn de bijna 200 deelnemende landen bijeengekomen om afspraken te maken om het klimaatakkoord van Parijs overeind te houden. De uitstoot van broeikasgassen moet worden teruggedrongen en de opwarming van de aarde moet worden beperkt tot maximaal 2 graden. De wereldwijde CO₂-uitstoot moet volgens het klimaatakkoord in 2050 met 95 procent zijn teruggebracht ten opzichte van 1990. Voor de 1,5 graden doelstelling komt dit neer op een emissiereductie van meer dan 100 procent. Het in 2022 gepubliceerde IPCC rapport laat zien dat de transportsector momenteel voor ruim 23 procent bijdraagt aan de mondiale totale CO₂-uitstoot¹¹. Hoewel de transportsector grotendeels buiten het akkoord is gebleven, dient de sector dus wel een belangrijke bijdrage te leveren aan de CO₂-reductie om de doelstellingen te behalen. In de samenleving neemt globalisering een steeds belangrijkere rol in. Deze stijgende lijn in de wereldhandel betekent dat de transportsector ook sterk in omvang toeneemt.

Om de klimaatdoelen te behalen zijn er ingrijpende veranderingen in de transportsector nodig¹². Emissiereductie in de transportsector is essentieel om klimaatverandering te beperken omdat deze sector een van de grootste uitstoters van CO₂-emissies is. Hoewel de uitstoot van de transportsector in 2020 met zo'n 10% daalde als gevolg van de COVID-19 pandemie, is de uitstoot inmiddels terug op het oude niveau¹².

We kiezen ervoor om ons te richten op bedrijven die actief zijn op het spoor. De te behalen winst in termen van CO₂-reductie en energie-efficiëntie schatten wij in als hoog. Zeker voor spoorbedrijven is er veel winst te behalen omdat het leeuwendeel van deze bedrijven nog erg afhankelijk is van fossiele brandstoffen; een groot deel van de spoormaatschappijen rijdt nog op diesel. Het engagement in deze industrie heeft meerdere invalshoeken, waaronder: het verlagen van brandstofverbruik en het gebruik van alternatieve brandstofbronnen (denk aan schonere brandstoffen zoals waterstof of methanol voor lange afstanden), verbeterde voertuigtechnologie en technologische verbeteringen (zoals elektrificeren van voertuigen), reductie van emissie-intensiteit, maar ook efficiëntiemaatregelen op voertuigonderhoud (bijvoorbeeld weerstandverlaging) en logistieke planning voor het laden van voertuigen en routeplanning.

¹¹ https://report.ipcc.ch/ar6wg3/pdf/IPCC_AR6_WGIII_FinalDraft_Chapter10.pdf

¹² <https://www.iea.org/topics/transport>

Doel van thema

We hebben voor dit engagement traject verschillende doelen gesteld voor de ondernemingen:

- Transportbedrijven verbeteren transparantie en verslaglegging over CO₂-uitstoot
- Transportbedrijven nemen klimaatverandering en reductie van CO₂-uitstoot in het bijzonder op in hun beleid
- Transportbedrijven besteden specifieke aandacht aan brandstofefficiëntie en elektrificering.
- Daarnaast willen we transportbedrijven aan de hand van best practices inzichten geven in de mogelijkheden tot het reduceren van het gebruik van fossiele brandstoffen en het stimuleren van hernieuwbare energiebronnen.

Dit engagement thema sluit aan bij de volgende SDGs:

• SDG 7: Betaalbare en duurzame energie

We richten ons hierbij op het onderliggende doel 7.2 die zich richt op de verhoging van hernieuwbare energie in de globale energiemix en onderliggend doel 7.3 dat zich richt op het verhogen van energie efficiëntie.

• SDG 9: Industrie, innovatie en infrastructuur

We richten ons hierbij op het onderliggende doel 9.4 dat zich richt op het verduurzamen van infrastructuur om efficiënter gebruik te maken van hulpbronnen en milieuvriendelijke technologieën.

Voortgang thema

Ter voorbereiding op dit thema is er gedegen vooronderzoek gedaan om een relevante groep van bedrijven te selecteren. Per bedrijf is er daarbij onderzoek gedaan naar welke doelen en vragen belangrijk zijn. Het eerste contact met de bedrijven is gelegd en we verwachten de eerste gesprekken in de loop van het tweede halfjaar te kunnen voeren.

TABEL 3.5.2.1

Bedrijf	Land	Sector
Aurizon Holdings Ltd	Australië	Spoor
Canadian National Railway Co	Canada	Spoor
Canadian Pacific Railway Ltd	Canada	Spoor
CSX Corp	Verenigde Staten	Spoor
Norfolk Southern Corp	Verenigde Staten	Transport, voornamelijk spoor
Uber Technologies Inc	Verenigde Staten	Personenvervoer
Union Pacific Corp	Verenigde Staten	Spoor
Werner Enterprises	Verenigde Staten	Transport, logistiek

3.5.3. Klimaattransitie

In het klimaatakkoord van Parijs hebben 196 landen afgesproken om de opwarming van de aarde te beperken tot ruim onder de twee graden, waarbij het streven is de opwarming van de aarde beneden de 1,5 graad te houden. In een rapport over klimaatverandering (IPCC)¹³, wordt gesteld dat hiertoe het totaal aan mondiale CO₂-emissies tegen 2030 met 45% zal moeten dalen ten opzichte van 1990. Omdat fossiele brandstoffen die bij de verbranding een groot deel van de CO₂-uitstoot veroorzaken vooralsnog een centrale rol in de energievoorziening spelen, zal een verstrekkende transitie van de energievoorziening nodig zijn om de uitstoot van broeikasgassen fors te reduceren. Wereldwijd spannen overheden, (maatschappelijke) organisaties en consumenten zich in om een transitie mogelijk te maken naar een koolstofarme economie. Daarbij ligt de nadruk op investeren in meer hernieuwbare energie en het afbouwen van onze afhankelijkheid van fossiele energiebronnen.

Achtergrond van het thema

Tijdens de dialoog klimaattransitie wordt gesproken met ondernemingen over de gevolgen van de klimaattransitie in termen van risico's en kansen. Het gesprek richt zich op de strategie die bedrijven kiezen, maar ook: in welke mate zijn zij voorbereid op veranderingen die in diverse klimaatscenario's worden geschetst? In welke mate kunnen bijvoorbeeld ondernemingen die nu sterk afhankelijk zijn van fossiele brandstoffen zich tijdig aanpassen aan een veranderende markt en regelgeving? Waar ligt het zwaartepunt van de huidige investeringen door ondernemingen en welke keuzes liggen hieraan ten grondslag? Zijn ondernemingen in staat om verschillende toekomstscenario's uit te werken, veranderingen waar te nemen en tijdig te anticiperen?

Met behulp van een scenario-analyse model is het beleggingsuniversum getoetst. De uitkomst geeft inzicht in de ondernemingen waarvan gesteld kan worden dat zij in de komende 5 jaar het verst verwijderd zijn van een breed geaccepteerd 2 °C scenario. De analyse bestrijkt 70-90% van de broeikasgasemissies die samenhangen met een standaardportefeuille en omvat de door de DNB beschreven transitiegevoelige sectoren zoals de fossiele energie sector. Op basis van observaties blijkt dat er relatief veel winst valt te behalen voor de energiesector (olie en gas) en automobielproducenten. Ondernemingen in de portefeuille in deze sectoren staan momenteel voor de grootste uitdagingen in relatie tot de energietransitie doordat zij

¹³ IPCC, 2007: Climate Change 2007: Synthesis Report. Contribution of Working Groups I, II and III to the Fourth Assessment Report of the Intergovernmental Panel on Climate Change [Core Writing Team, Pachauri, R.K and Reisinger, A. (eds.)]. IPCC, Geneva, Switzerland, 104 pp.

momenteel meer opereren in lijn met een 2 – 4 graden scenario dan een 1,5-2 graden scenario.

Doel van het thema

In het engagementtraject zijn verschillende doelen gesteld voor de ondernemingen:

- De ondernemingen bereiden zich voor op de gevolgen van de klimaattransitie en maken kansen en risico's inzichtelijk. De ondernemingen dienen bovendien transparant te zijn over de wijze waarop zij klimaatgerelateerde risico's en kansen meten en monitoren. Ook vragen wij de ondernemingen verschillende scenario's over veranderende markten uit te werken;
- Ondernemingen ontwikkelen een gedegen klimaatstrategie en voeren deze uit. Dit betekent dat de strategie zowel financieel als maatschappelijk robuust moet zijn. Autoproducenten dienen hierbij een duidelijk visie op de ontwikkeling van elektrisch rijden op te stellen;
- De olie- en gasbedrijven nemen een sturende rol aan in de transitie naar hernieuwbare energie en reageren niet slechts op de vraag;
- De onderneming geeft toegang tot de gehanteerde maatstaven en doelstellingen en stelt beleggers/financiers in staat om potentiële risico's, het vermogen om aan financiële verplichtingen te voldoen, de algemene blootstelling aan klimaat gerelateerde kwesties en de voortgang in het beheer van deze kwesties beter te beoordelen;
- De ondernemingen zijn transparant over de voortgang en resultaten van genomen klimaatmaatregelen.

Dit engagement thema sluit aan bij de volgende SDG:

SDG 7: Betaalbare en duurzame energie

Daarbij is er een focus op het onderliggende doel 7.2 dat zich richt op de verhoging van hernieuwbare energie in de globale energiemix.

SDG 13: Klimaatactie

Daarbij is er een focus op het onderliggende doel 13.2 dat zich richt op maatregelen integreren inzake klimaatverandering.

Voortgang

Na drie jaar sluiten wij onze dialogen met de geselecteerde ondernemingen af en maken wij de balans op over de voortgang tegenover de engagementdoelstellingen.

Subaru

De gesprekken met de Japanse autofabrikant Subaru over de klimaattransitie leverden een enigszins gemengd beeld op. Hoewel de onderneming in haar samenwerking met Toyota stappen zet om duurzamere modellen te ontwikkelen en naar de markt te brengen, blijft er nog voldoende ruimte over om de lat hoger te leggen. Mede door het relatief grote

aandeel van sportieve auto's en SUV's binnen het modelaanbod van Subaru is de CO₂-uitstoot in verhouding tot sectorgenoten groot. Weliswaar wil de onderneming in 2050 90% van de broeikasgasuitstoot tot nul reduceren (ten opzichte van 2010), heel concrete plannen om dit te bereiken zien wij vooralsnog niet. Bovendien lijkt Subaru zich nog onvoldoende bezig te houden met transitierisico's, zoals aangescherpte wet- en regelgeving, die naar verwachting ook op thuismarkt Japan steeds meer invloed zal hebben. De onderneming zegde toe om het gehele modelaanbod te verduurzamen, maar zal dit nog een stuk concreter moeten maken. Onze dialoog met Subaru heeft helaas niet tot genoeg verbeteringen geleid.

Renault

Van Renault mag worden gezegd dat er scherpe keuzes zijn gemaakt in de klimaatkoers. Tijdens onze gesprekken met Renault stelde de onderneming zich open voor onze suggesties. In de markt voor elektrische auto's loopt de onderneming voor op de meeste andere fabrikanten. De groei in de verkoop van elektrische modellen heeft Renault voldoende vertrouwen gegeven voor een ambitieus investeringsplan. Binnen vijf jaar wordt door de onderneming 12 miljard euro besteed aan de (door)ontwikkeling van elektrische modellen en elektrificering van bestaande modellen. De strategie lijkt voorsnog te werken, want de gemiddelde uitstoot van nieuw verkochte Renaults ligt onder de steeds strengere wettelijke norm in Europa. In onze optiek heeft de onderneming zich in belangrijke zin aangepast aan de eisen van de tijd.

BMW

BMW stelde zich tijdens de engagementgesprekken open voor vragen en suggesties. De onderneming, die ooit vooral bekend stond om zijn sportieve (benzine)auto's en krachtige brandstofmotoren, maakte een belangrijke ommekeer naar meer duurzame prestaties en, op termijn, nul uitstoot. Volgens de methodiek van Transition Pathway Initiative verloopt de huidige koers van BMW in lijn met het 2 graden scenario. Weliswaar nog niet volgens het gevraagde 1,5 graden scenario, maar tezamen met de sterke reductie van de CO₂ uitstoot van verkochte modellen bereikte de autoproducent in onze ogen wel een belangrijke verbetering sinds aanvang van het engagement.

Marathon Oil

De leiding van Marathon Oil is ervan overtuigd dat de beschikbaarheid van olie en gas voor de wereldeconomie ook in de toekomst van groot belang blijft. Onze pogingen tot engagement hebben daar bij de onderneming helaas geen verandering in kunnen brengen. Juist van ondernemingen in fossiele brandstoffen verwachten beleggers een duidelijke visie op klimaat en de ambitie om uitstoot terug te dringen, maar die visie ontbreekt bij Marathon Oil. De lage transitie score van Marathon Oil blijft dan ook op level 2 steken bij Transition Pathway Initiative. Bovendien zien wij weinig bewijs dat Marathon Oil pogingen onderneemt om de absolute uitstoot van broeikasgassen te

beperken. De onderneming houdt vast aan reductie van de CO₂-intensiteit (uitstoot per geproduceerd vat olie). De dialoog met Marathon Oil is niet goed op gang gekomen, er werd door hen hoogstens schriftelijk uitleg gegeven en verwezen naar de rapportages.

Exxon Mobil

Een defensieve houding troffen wij aan bij Exxon Mobil. De onderneming maakte in 2021 mee hoe activistische aandeelhouders via een stemming meerdere posities in het bestuur van de Exxon wisten te bemachtigen. De verwachting is dat hun inbreng onder meer een sterkere klimaataanpak zal afdwingen. Onze vraag aan de onderneming was om CO₂ reductiedoelen te stellen voor scope 1, 2 en 3 op zowel de korte, middellange als de lange termijn. Bij de onderneming werd ook dit jaar een klimaatresolutie ingediend onder leiding van Follow This over deze onderwerpen. Exxon doet wel inspanningen om de voetafdruk van haar activiteiten te beperken en heeft geïnvesteerd in koolstofafvang en -opslag, energie-efficiëntie en biobrandstoffen om haar grote carbon voetafdruk te verminderen. Echter, de voortdurende investeringen door Exxon in nieuwe of bestaande olie- en gasvelden roepen vragen op over de strategische prioriteiten. We zijn ervan overtuigd dat de onderneming onder de huidige koers niet in lijn met 2 graden scenario's of zelfs 1,5 graden scenario's zal komen. Ook onze pogingen om met Exxon in gesprek te komen werden niet voldoende beantwoord.

OMV

OMV is een opvallende onderneming tussen de olie- en gasbedrijven en een positieve uitzondering. Tijdens de dialoog met de vertegenwoordiging van OMV werd een duidelijke breuk met het verleden zichtbaar. In tegenstelling tot de meeste andere olie- en gasbedrijven maakt de onderneming een duidelijke keuze door afstand te nemen van fossiele brandstoffen en zich volledig te richten op chemie en circulariteit. Een heldere doelstelling om in 2030 30% minder olie te produceren en 19% minder gas zijn concrete onderdelen hiervan. Het klimaatbeleid van de onderneming heeft al geleid tot een lagere CO₂-intensiteit ten opzichte van andere olie- en gasbedrijven. Hoewel er nog veel vragen resteren, onder meer over de wijze waarop circulariteit kan worden bereikt in de chemie, waar men nog zo sterk afhankelijk is van aardgas als grondstof, slaagt de leiding van OMV om een ambitieuze en duidelijke richting te kiezen zonder daarbij onrealistisch of ongeloofwaardig te worden. Wij beschouwen de dialoog met OMV als geslaagd.

Conclusie

Met de laatste gesprekken en ons afrondend onderzoek in de rapportageperiode sluiten wij de dialogen binnen dit thema af. Geen van de ondernemingen waarmee wij spraken betwisten de relevantie van het veranderende klimaat voor het eigen bedrijf, maar wel bestaan er duidelijke verschillende opvattingen over beleid en aanpak en over de mate waarin klimaat van invloed gaat zijn in de (nabije) toekomst. Olie- en gasbedrijven neigen de transitie(snelheid) af te laten hangen van externe factoren, waaronder de vraag

naar fossiele brandstoffen en de beperkte beschikbaarheid van schaalbare alternatieven zoals hernieuwbare energieprojecten. De olie- en gas bedrijven die wij spraken zijn volledig ingericht en voor het grootste deel afhankelijk van de inkomsten uit fossiel. Zij hebben nog een lange weg te gaan als zij zich werkelijk willen verbinden aan 1,5 graden scenario's of Net Zero in 2050. De automobielproducenten bepalen voor een deel de toekomst van fossiele brandstoffen, maar toch stellen zij zich nog te vaak afhankelijk op van wetgevende instellingen, de beschikbaarheid van materialen en (accu)techniek en de veronderstelde voorkeur die consumenten zouden hebben voor de bekende verbrandingsmotor.

Wij hebben tijdens onze dialoog met al deze partijen aangedrongen op een eigen klimaatvisie en op meer leiderschap, vooral van de grotere marktpartijen, om ook samen met wetgevende instellingen de toekomst van mobiliteit te helpen verduurzamen en zodoende de toekomst als onderneming veilig te stellen.

3.5.4. Afbouw blootstelling steenkool

Elektriciteit uit steenkool is verreweg de meest CO₂-intensieve vorm van energieopwekking. De verbranding van steenkool in energiecentrales is verantwoordelijk voor meer dan 40% van de wereldwijde CO₂-uitstoot en draagt daarmee sterk bij aan klimaatverandering (IEA 2018). Het is daarom van belang dat mijnbouwbedrijven die steenkool winnen en elektriciteitsbedrijven die hier energie uit opwekken overstappen op duurzamere alternatieven. Wij gaan in gesprek met deze ondernemingen om dit proces waar mogelijk te versnellen.

Achtergrond van het thema

Dit engagement traject richt zich specifiek op de groep van mijnbouw- en elektriciteitsbedrijven die (deels) afhankelijk zijn van de winning van of de opwekking van elektriciteit uit steenkool.

Door in gesprek te gaan met deze ondernemingen willen wij de transitie naar een koolstofarm energiesysteem bespoedigen en bijdragen aan het Parijse Klimaatakkoord. Van energiebedrijven die gebruik maken van steenkool in de brandstofmix wordt concreet gevraagd dat zij zich richten op minder CO₂-intensieve en bij voorkeur hernieuwbare vormen van energieopwekking. Van mijnbouwondernemingen betrokken bij de winning van steenkool wordt concreet gevraagd om een duidelijk pad te kiezen waarlangs de afhankelijkheid van steenkool wordt afgebouwd en in wordt gezet op duurzamere alternatieven.

Doel van het thema

Er zijn in dit engagementtraject verschillende doelen gesteld voor de geselecteerde mijnbouw- en elektriciteitsbedrijven:

- De onderneming heeft een doelstelling op het afbouwen van de steenkoolcapaciteit
- De onderneming heeft een emissiereductiedoelstelling (bij voorkeur binnen de grenzen van 2 graden gemiddelde wereldwijde temperatuurstijging)
- De onderneming ligt op koers voor het behalen van bovenstaande doelstellingen
- Elektriciteitsbedrijven investeren in hernieuwbare energie
- Mijnbouwbedrijven investeren in het vinden en ontginnen van grondstoffen die een alternatief kunnen zijn voor steenkoolwinning

Dit engagement thema sluit aan bij de volgende SDG:

SDG 7: Betaalbare en duurzame energie

Daarbij is er een focus op het onderliggende doel 7.2 dat zich richt op de verhoging van hernieuwbare energie in de mondiale energiemix.

SDG 13: Klimaatactie

Daarbij is er een focus op het onderliggende doel 13.2 dat zich richt op het nemen van maatregelen inzake klimaatverandering.

Voortgang

Wij sloten onze dialogen onder het thema Afbouw blootstelling steenkolen. Wij kijken terug op ons engagement met mijnbouwbedrijven en elektriciteitsbedrijven over investeringen in de meest CO₂-intensieve vorm van alle energiebronnen waarbij het steeds ging om de vraag, bent u bereid om de afhankelijkheid van steenkool versneld te beperken?

WEC Energy

Bij aanvang van de dialoog met elektriciteitsbedrijf WEC Energy was deze onderneming voor circa een derde van de omzet afhankelijk van uit steenkool opgewekte energie. Inmiddels is dit percentage veel lager, maar nog altijd aanzienlijk: 18%. De centrale vraag tijdens de gesprekken was: is de onderneming bereid om een duidelijk en tijdgebonden tijdpad te publiceren waar het de blootstelling naar steenkool volledig afbouwt? WEC kon hierin geen toezeggingen doen, maar streeft naar net zero en dus een verdere reductie van de fossiele elektriciteitsopwekking ten gunste van hernieuwbaar. Met zijn overwegend 'fossiele' energiemix vormt de mogelijke beprijzing van CO₂ in de Verenigde Staten een risico voor WEC. De politieke koers in het land is gericht op volledige de-carbonisatie van elektriciteitsopwekking in 2035. WEC zegt weliswaar te streven naar net zero opwekking in 2050, toch blijft de gemiddelde CO₂-intensiteit van WEC onveranderd hoog in vergelijking tot sectorgenoten. Hoewel onze dialoog op

constructieve manier verliep leidde deze helaas niet tot harde toezeggingen of een concreet pad naar net zero.

South32

De Australische mijnbouwonderneming South32 verbond zich kort na de afsplitsing van BHP in 2015 aan het Klimaatakkoord van Parijs. De onderneming stelde een lange termijn doel voor net zero operationele activiteiten in 2050 (scope 1). Er volgde ook een korte termijn CO₂-reductiedoelstelling en een risicoanalyse waarin werd onderzocht welke transitie- en fysieke risico's van toepassing waren. South32 stelt ook dat vervolgens de portefeuille tegen het licht werd gehouden vanuit het oogpunt van klimaatrisico. Onze vraag tijdens engagement was vooral om de verkoop of sluiting van de steenkoolmijn concreet te maken en te zoeken naar alternatieve, meer duurzame grondstoffen, rekening houdend met de belangen van werknemers. De belangrijkste steenkoolmijn van South32 in Zuid-Afrika moest verkocht worden. Bij de start van onze dialoog met South32 was men voor 16% van de omzet afhankelijk van thermische steenkool. Met de verkoop van haar laatste Zuid-Afrikaanse steenkoolmijn in 2021 resteert nu nog 1%. Ons engagement verliep positief en de onderneming stelde zich constructief op, maar niet alle aankondigingen en toezeggingen konden tijdens de engagementperiode worden ingelost.

Enel

Onze dialoog met elektriciteitsbedrijf Enel verliep positief en de onderneming was zeer geïnteresseerd in onze input en suggesties. Tegelijkertijd was de vertegenwoordiging van Enel realistisch over de mogelijke invloed van marktomstandigheden op keuzes die samenhangen met (des)investeringen. Onze belangrijkste vraag aan Enel was of men bereid was om zich te verbinden aan het uitfasen van steenkool. Gedurende onze dialoog met Enel ontvingen wij bericht dat de onderneming haar steenkoolcentrales inderdaad zou uitfasen voor 2030. Deze beslissing viel samen met de eerder aangekondigde verbintenis van Enel aan Science Based Targets. Later maakte de onderneming bekend de uitfasering naar voren te zullen halen en te streven naar 80% minder uitstoot in 2030 en 100% in 2050. We beschouwen de dialoog met Enel als succesvol en sluiten deze positief af.

DTE Energy

Aan elektriciteitsbedrijf DTE Energy vroegen wij om een helder pad naar de uitfasering van steenkool. DTE gaf aan een sterke voorkeur te hebben voor uitfasering, maar tegelijkertijd aan de eisen en verwachtingen van overheden en andere belangengroepen te willen voldoen. DTE Energy wil de CO₂-uitstoot met 80% (ten opzichte van 2005) terugbrengen en sluit haar kolencentrales uiterlijk in 2040. Dit is echter later dan de 2035 in het geldende overheidsbeleid. Bij aanvang van het engagement met DTE Energy Company maakte steenkool 20% uit van de omzet, inmiddels is dit 17%. Onze dialoog met DTE Energy verliep naar wens, al hadden wij graag gezien dat de onderneming zich aan scherpere doelen wilde verbinden.

Endesa

Het energiebedrijf Endesa verdiende bij aanvang van onze dialoog circa 21% van de totale omzet aan energie die werd opgewekt uit steenkool. Bij Endesa stelden wij begin 2020 voor om een specifiek reductie-pad bekend te maken waarlangs de CO₂-emissies van de onderneming sterk gereduceerd zouden worden. Daarbij hoorde ook het sluiten of verkopen van kolencentrales. Nog in hetzelfde jaar publiceerde Endesa haar strategie die zou moeten leiden tot volledig CO₂-vrije energieopwekking in het jaar 2050. In de aanpak werden ook specifieke tussendoelen voor emissiereductie in 2030 opgenomen en het voornemen om volledig te stoppen met de opwekking van kolenstroom voor 2027. Inmiddels zijn de meeste kolencentrales van Endesa stilgelegd. Gedwongen door hoge gasprijzen in combinatie met onderhoud aan enkele Spaanse energiecentrales moest Endesa in november 2021 toch een eerder stilgelegde kolencentrale weer in gebruik nemen. Inmiddels ligt de omzet van Endesa uit steenkool rond 1%. De dialoog met Endesa was nuttig en de uitkomsten naar onze beoordeling overwegend positief.

The Southern Company

The Southern Company is als één van de grootste energieleveranciers van de VS tevens eigenaar van kolencentrales. Aanvankelijk vertelde de onderneming ons over de transitie die de onderneming doormaakte waarbij zij de capaciteit van hun kolencentrales al gehalveerd hadden. Ondanks de stappen die op dat moment al waren gezet, wezen wij The Southern Company op het feit dat de 17% omzet die werd verdiend met steenkolen ook verder omlaag zou moeten. Ook de stevige investeringen in hernieuwbare energieopwekking vonden wij geen aanleiding om de kolencentrales open te houden. De dialoog met de onderneming was constructief en verliep in goede sfeer, maar The Southern Company heeft zich nog niet verbonden aan een concreet pad voor uitfasering van steenkool. Het bedrijf houdt voornamelijk vast aan het openhouden van 8 kolencentrales na 2028.

Jardine Matheson

Bij de start van het engagement was 8% van de jaaromzet bij het conglomeraat Jardine Matheson gerelateerd aan steenkool. Helaas kwam de dialoog met de onderneming nooit op gang. Op geen van onze verzoeken om contact werd gereageerd. Hierdoor hebben wij enkel schriftelijk onze zorgen en vragen kunnen overbrengen.

Anglo American Platinum

Onze dialoog met mijnbouwbedrijf Anglo American Platinum ging vooral over de vraag of het bedrijf zich wilde committeren aan een geplande uitfasering van steenkool. Begin 2020 sprak de CEO zich publiekelijk uit over het gebrek aan toekomst voor de winning van steenkolen binnen de onderneming. Hij kondigde aan dat de onderneming in de volgende jaren afstand zou doen van de resterende kolenmijnen maar noemde daarbij geen tijdsplan. Dit was voor ons een belangrijk aspect, waar wij op aan hadden gedrongen. De dialoog met de onderneming verliep goed,

maar het werd ook duidelijk dat men een eigen koers zou blijven varen. Bij aanvang van ons gesprek genereerde de onderneming 8% van de omzet met steenkolen, inmiddels is de laatste kolenmijn gesloten.

RWE

Het energiebedrijf RWE, met onder meer activiteiten in Nederland, heeft een helder klimaatbeleid. Daarin is ook opgenomen welk pad men kiest voor de uitfasering van steenkoolcentrales. Voor het jaar 2038 moet men steenkool volledig hebben afgebouwd. RWE heeft zich tijdens onze dialoog ingespannen om ons zo volledig mogelijk te informeren over de plannen, die ook per individuele centrale geconcretiseerd zijn. Verder heeft RWE zich verbonden aan science-based targets, die door externe klimaatwetenschappers gevalideerd zijn. De emissiedoelstellingen van RWE zouden in lijn met maximaal 1,5 graad gemiddelde temperatuurstijging zijn. Tijdens onze dialoog werd opnieuw de nadruk gelegd op de ambities en tegelijkertijd op de afhankelijkheid die men bij RWE voelt van de Duitse overheid. Onze gesprekken waren constructief, de onderneming investeert in de dialoog met aandeelhouders en heeft al een belangrijke reductie van de steenkoolcapaciteit kunnen aantonen. Toch zagen wij dat er nog een lange weg te gaan is. RWE was bij aanvang van ons engagement voor 23% van de omzet afhankelijk van steenkolen, inmiddels is dit 19%.

BHP

Mijnbouwbedrijf BHP produceert onder andere steenkool voor de staalindustrie en voor energieopwekking. In 2019 maakte thermische steenkool minder dan 4 procent uit van de omzet. Hoewel dit laag lijkt, geldt dit niet voor de absolute productie, want BHP is één van de grootste mijnbouwbedrijven ter wereld. BHP heeft eerder aangekondigd volledig afstand te zullen doen van de steenkoolbelangen. Begin 2020 kondigde de CEO van BHP aan dat de onderneming de steenkooldivisie zou verkopen zodra zich een koper aandeede.

Een concreet plan of tijdsplan werden daarbij niet genoemd. Het doel van ons engagement met BHP was de onderneming ertoe te bewegen deze ambitie hard te maken. Wij vroegen om een datum en een duidelijk afbouwplan. Tijdens onze gesprekken, die overwegend positief verliepen, werd wel herhaaldelijk benadrukt dat thermische steenkool maar een klein aandeel van de productieportfolio betreft. Voor de Australische mijn heeft BHP nog altijd geen koper gevonden. Volgens de laatste plannen wordt deze aangehouden door BHP en definitief gesloten in 2030. Wij hadden liever gezien dat de mijn eerder werd gesloten en sluiten de dialoog af met een gematigd positieve beoordeling.

Conclusie

Het terugdringen van de CO₂-uitstoot door elektriciteitsbedrijven is een belangrijke stap naar het beperken van klimaatverandering. De samenstelling van de brandstofmix is daarbij bepalend. Binnen de fossiele brandstoffen is steenkool de meest vervuilende. Onze

dialogo met elektriciteitsbedrijven en ondernemingen in de mijnbouwsector leidde tot een aantal inzichten. De gesprekken waren doorgaans nuttig en informatief en men stond open voor de inzichten en wensen vanuit ons als aandeelhouder. Lastiger was het om van ondernemingen concrete toezeggingen (en bewijs) te zien op het gebied van concrete uitfasering van steenkool.

3.5.5. Klimaatadaptie & Water

Klimaatadaptatie en water zijn onlosmakelijk verbonden. Overstromingen, droogte en bosbranden zijn een uiting van het veranderende klimaat. Deze water gerelateerde natuurrampen waren over de afgelopen 50 jaar de leidende oorzaak voor slachtoffers en economische schade¹⁴. Ondanks het bewijs dat water in combinatie met klimaat een onderwerp van belang is, is het vaak onderbelicht bij ondernemingen. Veel ondernemingen rapporteren watergebruik alleen op geaggregeerd niveau en alleen voor eigen productielocaties. Daarnaast geven veel ondernemingen geen inzicht in de lange termijn kwetsbaarheden in de specifieke regio's en toeleveringsketens waar ze actief zijn. Naast de gebreken in rapportages bij ondernemingen, hebben ESG-dataproviders geen gestandaardiseerde aanpak, wat het vergelijken van cijfers op dit gebied lastig maakt voor beleggers.

Achtergrond van het thema

Bij de voorbereiding en uitwerking van dit thema werken wij samen met WWF en onderzoeksinstituut Deltares. Deze samenwerking is tot stand gekomen door het gezamenlijk opstellen van een rapport over de (onvoldoende) beschikbaarheid van ESG-data op het thema water. Onder andere op basis van dit rapport maken wij de keuze om te focussen op specifieke regio's waar water stress hoog is. Daarnaast verkennen wij de mogelijkheden tot samenwerking met andere vermogensbeheerders.

Doel van thema

Het doel is om ondernemingen een gedegen waterbeleid te laten ontwikkelen en uit te laten voeren. Dit betekent dat de strategie zowel financieel als maatschappelijk robuust moet zijn. Ook dient een onderneming haar water gerelateerde risico's en kansen goed in kaart te brengen en te monitoren. Transparantie omtrent de door de onderneming gehanteerde maatstaven en doelstellingen stelt ons in staat om de onderneming beter te beoordelen op gebied van; (1) de potentiële risico's, (2) de algemene blootstelling aan water gerelateerde kwesties, (3) de impact hiervan op de financiële resultaten, en (4) hoe de onderneming deze kansen en risico's aanpakt in de praktijk.

Dit engagement thema sluit aan bij de volgende Sustainable Development Goals::

- **SDG Doel 3. Goede gezondheid en welzijn**

De focus ligt hierbij met name op het onderliggende doel 3.9 dat zich richt op het verminderen van sterfgevallen en ziekten

¹⁴ <https://public.wmo.int/en/media/press-release/water-related-hazards-dominate-disasters-past-50-years>

als gevolg van gevaarlijke chemicaliën en de vervuiling van lucht, water en bodem.

- **SDG Doel 6. Schoon water en sanitair**

De focus ligt hierbij met name op de onderliggende doelen 6.3, 6.4, 6.5 en 6.6 die zich richten op het verbeteren van de waterkwaliteit, het verhogen van de efficiëntie in watergebruik, samenwerking en het herstellen van ecosystemen.

- **SDG Doel 12. Verantwoorde consumptie en productie**

De focus ligt hierbij met name op het onderliggende doel 12.4 dat zich richt op milieuvriendelijk beheer van chemicaliën en afval en de uitstoot in lucht, water en bodem te beperken.

- **SDG Doel 15. Leven op het land**

De focus ligt hierbij met name op het onderliggende doel 15.1 dat zich richt op het behoud, herstel en duurzaam gebruik van zoetwaterecosystemen.

Geselecteerde sectoren en ondernemingen

Wij hebben twee sectoren geselecteerd voor dit engagementtraject. Dit zijn de maakindustrie en de basis materialensector. Volgens het CDP Global Water Report 2020 hebben deze twee sectoren de hoogste potentiële financiële impact wanneer geen actie wordt ondernomen op gebied van waterschaarste¹⁵. Daarnaast is in deze sectoren de financiële impact 4 tot 66 keer zo hoog als de geraamde kosten van adaptie en mitigatie op gebied van water. Vanuit een economisch standpunt is in deze sectoren dus veel winst te behalen met maatregelen zoals het verbeteren van hergebruik van water, het plaatsen van een productiefaciliteit buiten een gebied met hoog overstromingsrisico en het beschermen van stroomgebieden.

Om dit engagementtraject nog meer focus te geven, kiezen wij voor de volgende (GICS) industriegroepen:

- Metalen en Mijnbouw
- Halfgeleiders

Wij hebben deze industriegroepen gekozen door de hoge afhankelijkheid van grote hoeveelheden water voor de productiecycli. Waterschaarste vergroot het risico op operationele verstoringen en brengt hoge kosten met zich mee om de nodige watervoorziening veilig te stellen.

Voortgang thema

Het afgelopen halfjaar hebben we gesproken met Rio Tinto, Vanguard International en Infineon.

Uit het gesprek met **Infineon** is gebleken dat klimaatverandering thema's hoog op de agenda staan, waar water problematiek een onderdeel van is. Om deze problemen aan te kaarten heeft Infineon een CSR board om aandacht te besteden aan verschillende thema's en is duurzaamheid opgenomen in het beloningsbeleid. Ondanks de lage CDP-water score, zegt de onderneming waterproblematiek serieus te nemen. Infineon is niet actief in gebieden waar waterschaarste is en verwacht geen water problemen op locaties waar ze actief zijn. Toch gaven wij aan dat de onderneming meer stappen moet zetten om waterverbruik beter te adresseren en kan Infineon proactiever zijn met het aanpakken van waterproblematiek en het verminderen van scope 3 emissies.

Met **Rio Tinto** hadden we een positief gesprek. De onderneming erkent de waterproblematiek en de impact van klimaatverandering als een materieel thema. De onderneming werkt al op verschillende manieren aan dit thema bij de mijnen die het exploiteert en heeft een raamwerk om waterrisico's in kaart te brengen. Toch blijven er nog verschillende stappen over om het onderwerp een stevigere plek te geven binnen Rio Tinto. Zo kan de onderneming meer stappen zetten om de natuurlijke omstandigheden en andere watergebruikers in de stroomgebieden waar het actief is een plek te geven in haar strategie, doelstellingen en rapportage. Ook kan water als thema een betere plek krijgen in het beloningsbeleid van de onderneming.

De dialoog met **Vanguard International** was open, maar tevens blijkt het onderwerp nog niet ver ontwikkeld te zijn. De onderneming is met name actief in Taiwan, en ondanks dat er waterschaarste is op Taiwan, stelde de onderneming dat het geen problemen voorziet. Na doorvragen bleek dat de onderneming nog slecht zicht heeft op de impact van klimaatverandering en welke risico's er zijn voor haar huidige productielocaties en haar toeleveringsketens. We zagen wel tijdens het gesprek dat de onderneming open staat voor onze feedback en bereid is om hier stappen op te zetten.

Vervolg

In de tweede helft van 2022 zullen we ons richten op de ondernemingen met wie nog geen gesprek heeft plaatsgevonden. Ook bouwen we in onze engagement verder uit op basis van het onderzoek dat we in samenwerking met Deltares en WWF hebben uitgevoerd op het gebied van water en ESG data.

¹⁵ https://cdn.cdp.net/cdp-production/cms/reports/documents/000/005/577/original/CDP_Water_analysis_report_2020.pdf?1617987510

3.5.6. CO2 Reductie

Het koolstofbudget dat de mensheid heeft om catastrofale opwarming van de aarde te voorkomen zal binnen 10 jaar gebruikt worden als de uitstoot niet teruggedrongen zal worden. Om ervoor te zorgen dat dit koolstofbudget niet op zal raken is het noodzakelijk om de bestaande infrastructuur voor fossiele brandstoffen zoveel mogelijk uit te faseren en te werken aan een zo goed mogelijke integratie van duurzame energie en infrastructuur.

Tijdens de dialoog CO₂-reductie gaan we in gesprek met ondernemingen over de gevolgen van een te hoge CO₂-uitstoot en de risico's die dat met zich mee brengt, maar ook over de kansen die de transitie naar duurzame energiebronnen zal bieden. Het gesprek richt zich op de strategie die ondernemingen kiezen, maar zal zich ook richten op de mate in hoeverre ze zijn voorbereid op veranderingen die in diverse klimaatscenario's worden geschetst. Zijn de ondernemingen in staat om zich tijdig aan te passen aan een veranderend klimaat en veranderende regelgeving? Zullen de ondernemingen tijdig in staat zijn om te anticiperen en om verschillende toekomstscenario's uit te werken? Dit is niet alleen van belang voor het klimaat, maar ook voor de onderneming en haar aandeelhouders. Ondernemingen die niet tijdig anticiperen op de klimaatproblematiek zullen niet mee kunnen komen in een veranderende wereld en daardoor waarde verliezen. Onderzoek van het Carbon Disclosure Project wijst uit dat het verschil tussen 1,5°C en 2°C opwarming zal leiden tot een economisch verlies van zo'n anderhalf biljoen dollar¹. Het terugdringen van emissies is dus zowel van belang voor de aarde als voor economische redenen.

Met behulp van CO₂-EVIC cijfers en gespecialiseerde bronnen zoals Transition Pathway Initiative is het beleggingsuniversum getoetst. De uitkomst geeft inzicht in welke ondernemingen de meeste emissies hebben op basis van hun marktwaarde en geeft daarbij inzicht in de ondernemingen die relatief de hoogste emissies uitstoten en het minste aandacht besteden aan de transitie naar een klimaatvriendelijk business model. Tevens laten de TPI boordelingen zien in welke mate ondernemingen klimaatverandering erkennen als een risico voor de onderneming en in welke mate de onderneming anticipeert op deze veranderingen.

Doel van thema

We hebben in het engagementtraject verschillende doelen gesteld voor de ondernemingen:

- De ondernemingen bereiden zich voor op de gevolgen van de klimaattransitie en maken kansen en risico's inzichtelijk. De ondernemingen dienen bovendien transparant te zijn over de wijze waarop zij klimaat gerelateerde kansen en risico's meten en monitoren. Ook vragen wij de ondernemingen verschillende scenario's over veranderende markten uit te werken.

- Ondernemingen ontwikkelen een gedegen klimaatstrategie en voeren deze uit. Dit betekent dat de strategie zowel financieel als maatschappelijk robuust moet zijn en zal leiden tot een lagere CO₂/EVIC
- De ondernemingen zijn transparant over de voortgang en resultaten van genomen maatregelen.

Dit engagement thema sluit aan bij de volgende SDGs:

• SDG 7: Betaalbare en duurzame energie

We richten ons hierbij op het onderliggende doel 7.2 dat zich richt op de verhoging van hernieuwbare energie in de globale energiemix.

• SDG 13: Klimaatactie

We richten ons hierbij op het onderliggende doel 13.2 dat zich richt op maatregelen integreren inzake klimaatverandering.

Voortgang thema

Ter voorbereiding op dit thema is er uitgebreid vooronderzoek gedaan zodat een relevante groep van bedrijven te wordt geselecteerd. Per bedrijf is er daarbij onderzoek gedaan naar welke doelen en vragen belangrijk zijn. We verwachten de eerste gesprekken te voeren in de tweede helft van dit jaar.

3.5.7. Goede en beschikbare medicijnen

Medicijnen, en daarmee de farmaceutische sector, zijn van groot belang voor een goede gezondheidszorg. Door de ontwikkeling van goede medicijnen is een effectieve behandeling van een grote groep aandoeningen mogelijk geworden. Hoewel de farmaceutische sector dus een belangrijke en nuttige rol vervult, spelen er verschillende problemen en misstanden.

Achtergrond van het thema

Een aantal belangrijke misstanden die spelen in de farmaceutische sector zijn:

- Het prijsbeleid rondom specifieke medicijnen, die behandelingen zowel in Nederland als in andere landen ontoegankelijk maken.
- De omgang met patenten en regelgeving, waardoor prijzen opgedreven worden en de toegankelijkheid van medicijnen wordt verminderd.
- Gevallen van corruptie en het verlenen van gunsten aan zorgverleners om de verkoop van medicijnen te verhogen.

- Het onvoldoende ontwikkelen van medicijnen die een groot maatschappelijk belang hebben, maar waarvoor de markt relatief klein is.
- Verslavingen aan specifieke pijnstillers. Onder andere in de Verenigde Staten lopen hierover diverse rechtszaken.

De Covid-19 crisis heeft bovenstaande punten nog eens extra in de schijnwerpers gezet. De farmaceutische sector speelt een belangrijke rol bij het oplossen van deze crisis, zowel maatschappelijk als economisch. Dit is echter alleen effectief als de sector inzet op een goede beschikbaarheid van medicijnen, een prijsstelling die toegang wereldwijd mogelijk maakt en ook op langere termijn inzet op medicijnen die toekomstige pandemieën kunnen bestrijden.

Access to Medicine

Access to Medicine is een stichting, gevestigd in Amsterdam, met een internationaal werkveld. Access to Medicine zet zich in om medicijnen wereldwijd toegankelijk te maken, met name in ontwikkelingslanden. Om dit te bereiken publiceert Access to Medicine diverse ranglijsten waarop verschillende farmaceuten worden gerangschikt rondom de thematiek van het ontwikkelen en het beschikbaar maken van medicijnen. De bekendste ranglijst is de Access to Medicine index die de 20 grootste farmaceuten wereldwijd rangschikt. In januari 2021 heeft Access to Medicine de [nieuwste versie](#) van deze index gelanceerd. De stichting publiceert ook ranglijsten over wat bedrijven doen om vaccins beschikbaar te maken en om resistentie tegen antibiotica te bestrijden. De resultaten worden gebruikt door een brede coalitie van investeerders om farmaceuten aan te sporen om medicijnen wereldwijd beter beschikbaar te maken. Wij zijn actief lid van deze coalitie en gebruiken de onderzoeksresultaten om onze dialogen gedegen voor te bereiden.

Meer informatie is te vinden op: <https://accesstomedicinefoundation.org/>

Doel van het thema

Er zijn verschillende stappen die ondernemingen op dit thema kunnen zetten. Op basis van onze uitgangspunten en voorbereidend onderzoek hebben we de volgende hoofddoelstellingen geselecteerd die, afhankelijk van de onderneming worden vertaald in bedrijfsspecifieke doelen:

- Het doel om medicijnen betaalbaar en toegankelijk te maken een centrale plek te geven in de bedrijfsstrategie;
 - ✓ Het ontwikkelen van een transparant en verantwoord prijsbeleid. Denk bijvoorbeeld aan een koppeling tussen de prijs van het medicijn, de gerealiseerde gezondheidswinst en de ontwikkelingskosten;

- ✓ Op een verantwoorde manier omgaan met patenten en licenties, die voorkomt dat medicijnen onbereikbaar worden;
- ✓ Te sturen op maatschappelijke impact, gezondheidswinst en veilige medicijnen, ook in research & development;
- ✓ Verankering van internationale standaarden, onder andere van de World Health Organisation.
- Het hebben van een gedegen beleid, implementatie en onafhankelijke monitoring om zowel corruptie, oneerlijke handelspraktijken als belastingontwijking te voorkomen.
- Het vergroten van de transparantie en rapportage over de bovengenoemde onderwerpen richting investeerders, consumenten en andere stakeholders. Inclusief tax-transparency, lobby-activiteiten en betalingen aan zorgverleners.
- Bovenstaande doelstellingen een plek te geven in het variabele beloningsbeleid.

Bovenstaande punten heeft Achmea IM ook een plek gegeven in het investor statement rondom de Covid-19 crisis.

Vervolgstappen Investor Statement

Hoewel de regels in Nederland versoepeld worden, is de Covid-19 pandemie helaas nog niet voorbij en hebben grote delen van de wereld nog onvoldoende toegang tot vaccins. Daarom hebben we namens 65 institutionele beleggers begin 2022 een brief gestuurd naar Johnson&Johnson, Pfizer, Moderna and AstraZeneca. Het doel van de brief was om deze vier farmaceuten op te roepen een eerlijkere verspreiding van vaccines een plek te geven in hun beloningsbeleid. Opname van dit onderwerp in het beloningsbeleid is immers een lakmoes proef voor de mate waarin een bedrijf belang hecht aan het onderwerp en de mate waarop het bestuur hierop stuurt.

Er zijn in de eerste helft van 2022 verschillende vervolgstappen gezet naar aanleiding van de brief. Zo hebben alle bedrijven op de brief hebben gereageerd en is met Johnson & Johnson, Pfizer en Moderna de brief in detail besproken. AstraZeneca heeft een schriftelijke reactie gegeven en ons uitgenodigd deel te nemen aan de evaluatie van het beloningsbeleid die dit najaar plaatsvindt.

Tijdens de gesprekken zagen we dat de vier bedrijven ook voor 2022 het onderwerp nog onvoldoende in het beloningsbeleid hebben geïntegreerd, alhoewel Moderna een eerste stap hierop heeft gezet. De andere bedrijven staan wel open om het onderwerp op te nemen in de herzieningen die dit jaar gepland staan. De farmaceuten worstelden wel met de vraag welke doelstellingen het meest geschikt zijn. Het moeten immers doelstellingen zijn die goed meetbaar en afrekenbaar zijn.

Met een selectie van de ondertekenaars gaan we daarom aan de slag om een voorstel te maken van geschikte doelstellingen die toegang tot vaccins, en medicijnen in brede zin, een volwassen plek geven in het beloningsbeleid.

De doelstellingen zijn gericht op het structureel oplossen van de problematiek. Dit engagement thema sluit met name aan bij de volgende SDG:

- **SDG 3: Goede Gezondheid & Welzijn**

Daarbij is er een focus op het onderliggende doel 3.8 dat zorgt voor een universele ziekteverzekering, met inbegrip van de bescherming tegen financiële risico's, toegang tot kwaliteitsvolle essentiële gezondheidszorgdiensten en toegang tot de veilige, doeltreffende, kwaliteitsvolle en betaalbare essentiële geneesmiddelen en vaccins voor iedereen.

Voortgang thema

In de eerste helft van 2022 hebben we contact gehad met Bayer, Novartis, Abbvie, Roche, Gilead en Johnson&Johnson.

Daarnaast waren we mede-indiener van twee aandeelhouderresoluties bij Gilead en Johnson&Johnson.

Bij **Johnson & Johnson** hebben we in november 2021 wederom een resolutie op de aandeelhoudersvergadering in 2022 ingediend waarin de onderneming wordt opgeroepen om transparant te zijn over hoe overheidsfinanciering bij de ontwikkeling van haar Covid-19 vaccin invloed heeft gehad op de uiteindelijke prijs. De resolutie haalde 33,4% van de stemmen, in 2021 was dit 31,77%. Daarnaast hebben we met de onderneming gesproken over hoe het de toegang tot vaccines (en andere medicijnen) een plek kan geven in het beloningsbeleid. We hebben met de onderneming afgesproken dat we in het najaar een voorstel zullen doen en dat dit meegenomen zal worden in de evaluatie van haar beloningsbeleid.

Ook met **Abbvie** hebben we dit halfjaar een gesprek gehad. In 2021 hadden we een resolutie ingediend bij de onderneming om ESG-thema's een plek te geven in het beloningsbeleid. Deze resolutie is toen teruggetrokken, aangezien de onderneming de toezegging deed dit te gaan doen. Abbvie heeft inderdaad in 2022 ESG-thema's een formele plek gegeven in haar beloningsbeleid. We hebben in ons gesprek besproken hoe Abbvie hier nog verdere stappen op kan zetten. Daarnaast hebben we de onderneming opgeroepen meer werk te maken van de aanbevelingen uit de Access to Medicine Index, waarop Abbvie laag scoort.

We hebben in maart voor de eerste keer sinds de coronacrisis een fysiek bezoek kunnen brengen aan het hoofdkantoor van **Bayer**. We hebben de onderneming gecompimenteerd met de concrete doelstellingen om wereldwijd de toegang tot voorbehoedsmiddelen te verbeteren en de oprichting van een externe adviescommissie die de onderneming publiekelijk advies geeft over haar duurzaamheidsstrategie. Daarnaast hebben we de onderneming gevraagd meer aandacht te besteden aan een verantwoord prijsbeleid in alle markten waar het actief is en transparanter te zijn over haar lobbyactiviteiten.

Bij **Gilead** hebben we met andere investeerders een resolutie ingediend voor de aandeelhoudersvergadering in 2022 met als doel de transparantie over haar lobbyactiviteiten te vergroten. De onderneming heeft in gesprekken laten weten stappen te willen zetten, maar deed onvoldoende toezeggingen om onze resolutie terug te trekken. Tijdens de aandeelhoudersvergadering bleek dat de resolutie 49,9% van de stemmen had gekregen en zelfs een meerderheid zou hebben behaald als Gilead niet de blanco-stemmen bij de tegenstemmen had opgeteld. Gilead heeft ons medegedeeld dat het binnenkort laat weten welke stappen de onderneming gaat zetten, ook omdat het waarschijnlijk is dat de resolutie anders volgende jaar een nog grotere groep beleggers achter zich krijgt.

In juni hebben we op het hoofdkantoor van **Novartis** gesproken over de strategie van de onderneming op het gebied van toegang tot medicijnen, haar prijsbeleid en

transparantie over haar lobbyactiviteiten. De onderneming heeft laten weten inderdaad meer transparantie te willen geven op hoe haar prijsbeleid invloed heeft op de toegang tot medicijnen in diverse landen. Er loopt nu een pilot in de Verenigde Staten en de onderneming wil de geleerde lessen ook vertalen naar meer transparantie in andere landen. Ook lijkt de onderneming positief te staan ten opzichte van onze wens om een externe adviescommissie in te richten, die onafhankelijk Novartis kan adviseren op haar rol om medicijnen wereldwijd toegankelijk te maken. Daarnaast hebben we Novartis advies gegeven hoe de onderneming een betere verantwoording kan afleggen over haar lobbyactiviteiten.

Ook **Roche** hebben we in juni gesproken over de strategie van de onderneming op het gebied van toegang tot medicijnen, haar prijsbeleid en transparantie over haar lobbyactiviteiten. We hebben de onderneming opgeroepen om beter te rapporteren over haar prijsbeleid en hoe dit invloed heeft op de toegang tot medicijnen van Europa tot Afrika. Daarnaast hebben we Roche opgeroepen transparanter te zijn over haar lobbyactiviteiten en hebben we een aantal goede voorbeelden van andere bedrijven aangehaald om dit vorm te geven.

Vervolg

We zullen in de tweede helft van 2022 werken aan criteria voor een goede integratie van de toegang tot medicijnen in het beloningsbeleid en deze delen en bespreken met de onderneming in deze engagement. Daarnaast zetten we in op een nieuw gesprek met Aurobindo, met wie we velen malen contact zochten de eerste helft van 2022. Tot nu toe blijkt de onderneming echter niet vlot met het plannen van een afspraak.

Aangezien dit thema het bijna 3 jaar loopt zullen we het komende halfjaar ook gebruiken om de het thema en de voortgang te evalueren. Op basis daarvan zullen we nog gericht met een aantal ondernemingen contact opnemen.

3.5.8. Access to Nutrition

Zowel goede als voldoende voeding zijn van groot belang voor een gezonde samenleving. Voedingsbedrijven kunnen hier op verschillende manieren een belangrijke bijdrage aan leveren en hiermee tevens inspelen op een groeiende markt. Zo kunnen zij voedingswaarde en gezondheid meer prioriteit geven bij het ontwikkelen van producten, gezondheid meewegen in de prijsstelling en consumenten actief informeren over de voedingswaarden van producten.

Achtergrond van het thema

De 'Access to Nutrition Index' is een initiatief dat wereldwijd ondernemingen in de voedingssector rangschikt op basis van hun presentaties op onder andere de volgende thema's:

- Voorkomen van ondervoeding;
- Voorkomen van obesitas;
- Verantwoorde marketing richting kinderen en het promoten van borstvoeding.

De index is ontwikkeld op basis van kennis van investeerders, wetenschappers en relevante internationale organisaties zoals de 'United Nations World Health Organisation' (WHO). Er bestaat zowel een wereldwijde index als regionale indices die inzoomen op ondernemingen uit de Verenigde Staten, India, Mexico en Zuid-Afrika.

De resultaten laten zien dat voedingsbedrijven nog belangrijke stappen op het thema Access to Nutrition kunnen zetten. Zo blijkt dat slechts 1/3 van de onderzochte voedingsproducten als gezond kunnen worden gekwalificeerd.

Om de resultaten van het onderzoek via investeerders onder de aandacht te brengen bij ondernemingen, is er zowel een investor statement als een gezamenlijk engagement programma gelanceerd. Aan beide initiatieven neemt Achmea IM in het kader van dit engagementthema actief deel om zo ondernemingen te stimuleren, stappen te zetten op het gebied van Access to Nutrition.

Doel van het thema

We hebben in het engagementtraject verschillende doelen gesteld voor de ondernemingen, gebaseerd op de uitgangspunten van de 'Access to Nutrition Index':

- De onderneming geeft goede voeding een gedegen plek in de strategie, uitgewerkt in concreet beleid;
- De onderneming zet zich in om goede en gezonde producten te ontwikkelen;
- De onderneming zet zich in om goede voeding tegen een betaalbare prijs beschikbaar te maken;
- De onderneming ondersteunt met haar marketingactiviteiten een gezond voedingspatroon;
- De producten van de onderneming passen in een gezond dieet en een gezonde levensstijl;
- De onderneming geeft via de verpakking goede informatie aan consumenten over de voedingswaarden van haar producten;
- Ondernemingen werken actief samen met andere belanghebbenden op het gebied van goede voeding.

Dit engagementthema sluit aan bij de volgende SDGs:

- **SDG 2: Geen Honger**

De focus ligt hierbij met name op het onderliggende doel 2.2 dat zich richt op het uitbannen van slechte voedingspatronen.

• SDG 3:Goede Gezondheid en Welzijn

De focus ligt hierbij met name op het onderliggende doel 3.4 dat zich richt op het voor 2030 met een derde inperken van vroegtijdige sterfte gelinkt aan niet-overdraagbare ziekten, zoals diabetes, kanker of hart- en vaatziekte.

Voortgang thema

Met **Conagra** hebben we gesproken over de uitkomsten van de Access to Nutrition Index. De onderneming scoorde hier goed op de gezondheidsaspecten van haar productenportefeuille, maar minder op het gebied van governance en monitoring. De onderneming liet weten wel ver te zijn met het invoeren van een zogenaamd Nutrient Profiling System (NPS). Via een NPS kan een onderneming de gezondheid van de eigen product-portefeuille in kaart te brengen, vergelijken, en hierop sturen. We hebben de invoering van een NPS al meerdere malen aan Conagra geadviseerd en met de onderneming besproken. We zien dit dan ook als een positieve stap naar aanleiding van onze engagement.

Met **Unilever** hebben we dit halfjaar meerdere malen contact gehad. We hebben hierbij de onderneming gevraagd meer te doen om gezonde voeding toegankelijk te maken voor mensen met lage-inkomens in de verschillende landen waar de onderneming actief is. Daarnaast heeft ShareAction een resolutie ingediend bij Unilever. Namens de Access to Nutrition Investor coalition hebben wij nauw contact onderhouden met ShareAction over de resolutie, die aansluit bij onze vragen en wensen. De resolutie vraagt Unilever het percentage gezonde voeding in haar productenportefeuille te laten stijgen en hier beter over te rapporteren. In overleg met ShareAction hebben we daarom meerdere malen met Unilever contact gehad en Unilever verzocht positief te reageren op de ingediende resolutie. Uiteindelijk heeft Unilever de gevraagde stappen gezet en heeft ShareAction de resolutie teruggetrokken.

Met **Suntory** is het contact moeizamer. We hebben dit halfjaar meerdere malen per e-mail contact gehad. De onderneming liet weten positief terug te kijken op een gesprek met Access to Nutrition en nu bezig te zijn de geleerde lessen in praktijk te brengen. Suntory wil echter pas in een later stadium weer het gesprek met investeerders aan gaan.

Vervolg

We zullen de eerste reactie en gesprekken in september 2022 evalueren met de andere investeerders uit de coalitie rondom Access to Nutrition. Daarnaast zal Access to Nutrition in september een nieuw onderzoek publiceren dat zich zal richten op ondernemingen die actief zijn in de Verenigde Staten. Op basis van dit onderzoek en onze evaluatie gaan we vervolggesprekken met de ondernemingen plannen. Tevens kijken we in het komende halfjaar of het eventueel mede-indienen van aandeelhoudersresoluties voor de hand ligt.

3.5.9. Biodiversiteit

Financiële instellingen beleggen en investeren in ondernemingen verspreid over de hele wereld. Veel van die bedrijven beïnvloeden de natuur. Ze hebben door hun activiteiten bewust of onbewust een aandeel in het verlies van biodiversiteit. Maar ook veel ondernemingen zijn juist afhankelijk van biodiversiteit en producten die voortkomen uit de natuur; ook wel 'ecosysteemdiensten genoemd'. Het boven genoemde rapport van DNB beschrijft deze relatie als volgt: "De relatie tussen biodiversiteit en financiële instellingen is indirect en tweezijdig. De financiële sector financiert bedrijven die voor de productie van hun goederen en diensten (deels) afhankelijk zijn van ecosysteemdiensten. Daarnaast financiert de sector bedrijven die met hun productieprocessen biodiversiteit negatief beïnvloeden door veranderend land- en zee gebruik, overexploitatie van ecosystemen, klimaatverandering en vervuiling." Ook de UN Principles for Responsible Investment (PRI) beschrijft de materiele risico's van biodiversiteitsverlies voor de financiële sector¹⁶. En ESG data aanbieder MSCI signaleert biodiversiteit als belangrijk ESG thema voor 2021.¹⁷

Achtergrond van het thema

Op basis van onderzoek naar de impact van industriële sectoren op biodiversiteit, en met behulp van ESG data van MSCI hebben we de landbouwketen gekozen als relevante sector voor dit engagement thema. Met ondernemingen in deze keten willen we spreken over hoe zij hun (mogelijke) negatieve impact op biodiversiteit in kaart brengen, en wat zij al doen, en nog meer kunnen doen, om verlies van

¹⁶ www.unpri.org/sustainability-issues/environmental-social-and-governance-issues/environmental-issues/biodiversity?adredir=1 \| "download

¹⁷ To Bee or not to Bee: Investors Tackle the Biodiversity Crisis, MSCI 2021

biodiversiteit te stoppen. Ook willen we horen in hoeverre de ondernemingen hun afhankelijkheid van biodiversiteit op de radar hebben. Afsluitend willen we ook aan de orde stellen hoe de ondernemingen kunnen bijdragen aan de bevordering van biodiversiteit. We willen daarbij aansluiten bij beschikbare methoden, standaarden en richtlijnen. Op dit gebied is momenteel veel in ontwikkeling en deze ontwikkelingen volgen wij op de voet. Relevante ontwikkelingen geven wij vanzelfsprekend een plek in dit engagement traject.

Doel van thema

We hebben voor dit engagement traject het doel gesteld dat de geselecteerde ondernemingen één of meer van onderstaande stappen zetten.

- **Beleid en bestuur:**
 - Biodiversiteitsbeleid: De onderneming benoemt het belang van het behoud van biodiversiteit in het beleid van de onderneming;
 - Het bestuur van de onderneming geeft blijk van de urgentie van het thema biodiversiteit en stelt doelen en neemt verantwoordelijkheid voor de uitvoering ten aanzien van:
 - Tegengaan van ontbossing / bescherming van natuur
 - Bescherming en verbetering van biodiversiteit rond gebruik van bestaande landbouwgrond en gedegradeerde landbouwgronden.
- **Structurele analyse en aanpak in 5 stappen¹⁸:**
 - Impact en afhankelijkheden meten;
 - Interpreteren, prioriteren;
 - Doelen stellen;
 - Implementeren;
 - Voortgang meten en rapporteren.
- **Samenwerking.** Samenwerking in de keten vergroot de kans op positieve impact, door gebruik te maken van beschikbare kennis, ervaring en succesvolle voorbeelden. We moedigen ondernemingen daarom aan samenwerking te zoeken of te initiëren (Voorbeelden: OP2B / Natural Capital Coalition / World Business Council for Sustainable Development, Organic Cotton Accelerator etc.)
- **Rapportage.** We verwachten rapportage over afhankelijkheid van en impact op biodiversiteit, daarbij gebruik makend van leidende standaarden, en rekening houdend met internationale ontwikkelingen op gebied van wetgeving over verslaglegging.

Dit engagement thema sluit met name aan bij de volgende SDG:

- **SDG 12: Verantwoorde consumptie en productie**
Daarbij is er een focus op het onderliggende doel 12.2 dat zich richt op het realiseren van het duurzame beheer en het efficiënt gebruik van natuurlijke hulpbronnen en onderliggend doel 12.6 dat bedrijven aanmoedigt om, in het bijzonder grote en transnationale bedrijven, duurzame

praktijken aan te nemen en duurzaamheidsinformatie te integreren in hun rapporteringscyclus.

- **SDG 14: Behoud en maak duurzaam gebruik van de oceanen, de zeeën en maritieme hulpbronnen.**

Daarbij is er een focus op het onderliggende doel 14.1 dat zich richt op het voorkomen van vervuiling van de zee.

- **SDG 15: Bescherm, herstel en bevorder het duurzaam gebruik van ecosystemen, beheer bossen duurzaam, bestrijd woestijnvorming en landdegradatie en draai het terug en roep het verlies aan biodiversiteit een halt toe.**

Daarbij is er een focus op de verantwoordelijkheid van de landbouwketen om ontbossing tegen te gaan en gezonde, productieve landbouwgronden te bevorderen, waardoor de druk op natuur en beschermde natuurgebieden kan afnemen. Deze aspecten zijn onderdeel van onderliggende doelen van 15.2 en 15.3.

Voortgang thema

In deze rapportageperiode hebben we met drie van de zeven ondernemingen een tweede gesprek gevoerd. Met drie ondernemingen, namelijk: **General Mills, Kellogg** en **Tyson**. Met **Kroger, Sysco** en **Alimentation Couche-Tard**, is vanwege de beschikbaarheid van nieuwe informatie het gesprek later gepland. Aan **Kroger** hebben we wel nogmaals schriftelijk onze verwachtingen kenbaar gemaakt. Dit als input voor de volgende duurzaamheidsrapportage.

In januari vond de aandeelhoudersvergadering van **Costco** plaats. We namen online deel aan de vergadering en een van onze partners in de dialoog, Vancity, diende via de online tool vragen in over biodiversiteit. Deze vragen werden echter niet concreet beantwoord. Wel stemde bijna 70% van de aandeelhouders voor een resolutie die de onderneming vraagt om doelen te stellen voor CO₂ reductie, op basis van de science based targets methode, ook voor CO₂ emissies in de productieketen. Achmea IM stemde ook voor deze resolutie, die geheel in lijn is met de doelen van ons engagement. Helaas wilde Costco nog niet met ons in gesprek. Costco kiest ervoor om niet met individuele beleggers in gesprek te gaan, maar zelf de momenten en inhoud van communicatie over duurzaamheid te kiezen. We beraden ons daarom op mogelijkheden tot escalatie van deze dialoog. Daarover zijn we ook in gesprek met andere beleggers en engagement initiatieven.

In het afgelopen half jaar spraken we met **General Mills**. Ook volgden we een webinar van de onderneming over de 'Force for Good' pijler, die onderdeel is van de strategie van de onderneming. Deze pijler richt zich op doelen met betrekking tot maatschappelijk verantwoord ondernemen, waaronder natuur en milieu. General Mills heeft het voorkomen van verlies van biodiversiteit nadrukkelijk op de agenda. De onderneming heeft diverse programma's, bijvoorbeeld op gebied van het voorkomen van ontbossing, verduurzaming van landbouwpraktijken en inkoopstandaarden. Toch ontbreekt nog een structurele analyse van mogelijke risico's

¹⁸ Deze 5-stap aanpak is ontleend aan de 'Initial Guidance for Business' van het Science-based targets for nature initiatief

van verlies van biodiversiteit. En we zien graag een betere analyse van de negatieve impact van de onderneming op de biodiversiteit. Dit hebben we in het gesprek aangegeven en zal ook onderwerp zijn van de volgende gesprekken.

Ook met **Kellogg** spraken we in de rapportageperiode. Net als General Mills heeft ook Kellogg diverse programma's ter voorkoming van ontbossing en bevordering van duurzamere landbouw praktijken. Toch ontbreekt bij Kellogg nog de meer strategische analyse van de mogelijke materiele risico's die verlies van biodiversiteit betekenen voor de onderneming. In het gesprek gaf Kellogg wel aan bereid te zijn methoden voor een dergelijke analyse, bijvoorbeeld de aanbevelingen van de Taskforce on Nature-related Financial Disclosures (TNFD)¹⁹ of het Science Based Targets for Nature initiatief²⁰ te bekijken. Naar aanleiding van het gesprek zullen we Kellogg nog een aantal concrete voorstellen sturen om beleid en rapportage op dit thema te versterken.

Tyson vertelde ons begin dit jaar, te werken aan een herijking van de duurzaamheidsstrategie. Het gesprek en onze suggesties kwamen daarmee op een uitstekend moment. We stelden Tyson voor meer aandacht te besteden aan een structurele analyse van de impact op- en risico's van biodiversiteitsverlies. Als grote vlees producent en verwerker, is de impact op verlies van biodiversiteit van Tyson relatief groot ten opzichte van de andere ondernemingen in dit programma. Ook de klimaatvoetafdruk van Tyson is groot, vooral door de CO₂ emissies verbonden aan het houden van dieren. Naar aanleiding van het gesprek nodigde Tyson ons ook uit een gesprek te hebben met de consultant die Tyson begeleidt bij het nieuwe duurzaamheidsbeleid. Ook in dit gesprek konden wij onze visie en verwachtingen meegeven.

Achmea IM draagt actief bij aan het werk van de Finance for Biodiversity Pledge²¹. We participeren als vicevoorzitter voor de engagement werkgroep en zijn in die rol betrokken bij het stimuleren van kennisontwikkeling en samenwerking op gebied van engagement. De samenwerking met enkele leden van deze werkgroep voor ons eigen engagementprogramma is daarvan een goed voorbeeld. Ook hebben we vanuit deze rol bijgedragen aan de ontwikkeling van het 'Nature Action 100' initiatief voor engagement op gebied van biodiversiteit. Ook volgt Achmea IM via de Pledge de ontwikkelingen op gebied van biodiversiteitsimpact data. Achmea IM neemt ook deel aan het Platform Biodiversity Accounting Financials²² (PBAF).

Vervolg

In de tweede helft van het jaar staan al gesprekken gepland met **Sysco** en **Alimentation Couche-Tard**. We streven er naar alle ondernemingen dit jaar nogmaals te spreken. Voor Costco zoeken we zoals gezegd naar de juiste manier om de engagement verder vorm te geven.

¹⁹ www.tnfd.global

²⁰ www.sciencebasedtargetsnetwork.org

²¹ www.financeforbiodiversity.org

²² www.pbafglobal.com

3.5.10. Plastics

Het gebruik van plastics heeft een enorme vlucht genomen en plastics worden gebruikt in diverse toepassingen; van verpakkingsmateriaal, kleding, plastic flessen tot speelgoed en koelkasten. Het gebruik van plastics voldoet daarmee aan een grote vraag uit de samenleving en biedt veel voordelen, soms ook op gebied van duurzaamheid. Denk bijvoorbeeld aan het gebruik van plastics in auto's waardoor het gewicht en daardoor ook het brandstofverbruik afneemt. Een ander voorbeeld is gebruik van plastics als verpakkingsmateriaal waardoor de houdbaarheid van voedingsproducten wordt verlengd wat kan bijdragen aan minder verspilling. Zo kan het gebruik van plastics een milieuwinst opleveren die groter is dan de milieukosten die gemoeid zijn bij de productie van de plastics.

Achtergrond van het thema

Er zijn ook grote zorgen rond het gebruik van plastics. Zo wordt bijna alle plastic gemaakt uit olie. Dit betekent dat nu wel 6% van de mondiale olieproductie gebruikt wordt voor de productie van plastics. Door economische ontwikkelingen zal dit percentage naar verwachting toenemen tot 20% van de mondiale olieproductie in 2050. De winning van olie leidt tot substantiële schade aan het milieu en de productie van plastic veroorzaakt CO₂ uitstoot. Een ander probleem is dat slechts een klein gedeelte, ca. 10% van de geproduceerde plastics op dit moment wordt gerecycled, ongeveer 40% op stortplaatsen terecht komt, en 14% wordt verbrand. Dat betekent dat meer dan 30% uiteindelijk in het milieu eindigt en een grote vervuilingbron is voor meren, rivieren en uiteindelijk de oceanen. Jaarlijks komt er ruim 3 miljoen ton aan plastic in de oceanen terecht. Bij ongewijzigd beleid kan dit er toe leiden dat er in 2050 meer plastic dan vis in de oceanen aanwezig is.

Doel van het thema

Om de schadelijke gevolgen van plastic te verminderen en de winstgevendheid van de onderneming op de lange termijn te waarborgen willen we dat bedrijven hun rol in de plastic transitie verstevigen. Het zetten van één of meer van onderstaande stappen is de hoofddoelstelling van dit engagementtraject:

- Beleidsvorming. ESG impact van plastic wordt als materieel erkend in de strategie van de onderneming. Scenario analyse brengt risico's van marktonwikkelingen en regelgeving in beeld.

- Implementatie en toetsing. De onderneming stelt concrete doelen met prestatie indicatoren om negatieve impact van plastic te reduceren. De onderneming meet de voortgang ten aanzien van de doelen, en rapporteert daarover in openbare verslaggeving.
- Samenwerking in de sector. De onderneming werkt samen met relevante partijen in de plastic keten aan het vinden en implementeren van oplossingen die de plastic transitie kunnen versnellen.
- Transparantie. De onderneming rapporteert naast de voortgang ten aanzien van bovengenoemde doelen en kpi's over:
 - Hoe regelgeving en marktontwikkelingen met name gericht op de plastic transitie, invloed zullen hebben op de financiële resultaten
 - De maatschappelijke impact van geproduceerde plastics: resultaten van maatregelen om klimaatverandering tegen te gaan, waaronder het verbeteren van energie efficiëntie.

Het engagement thema sluit aan bij verschillende Sustainable Development Goals (SDGs), waaronder SDG 3: Goede gezondheid en welzijn, SDG 6: Schoon water en sanitair, SDG 11: Duurzame steden en gemeenschappen, SDG 12: Verantwoorde consumptie en productie en SDG 14: Leven in het water.

Voor ons staat SDG 12 centraal in de dialoog met de ondernemingen, aangezien dit doel het meest concreet raakt aan het handelingsperspectief van ondernemingen in de plastic keten:

• SDG 12: Verantwoorde consumptie en productie

- 12.2 Tegen 2030 het duurzame beheer en het efficiënte gebruik van natuurlijke hulpbronnen realiseren.
- 12.3 Tegen 2030 de voedselverspilling in winkels en bij consumenten per capita halveren en voedselverlies reduceren in de productie- en bevoorradingsketens, met inbegrip van verliezen na de oogst.
- 12.4 Tegen 2020 komen tot een vanuit milieuvriendelijk beheer van chemicaliën en van alle afval gedurende hun hele levenscyclus, in overeenstemming met afgesproken nationale kaderovereenkomsten, en de uitstoot aanzienlijk beperken in lucht, water en bodem om hun negatieve invloeden op de menselijke gezondheid en het milieu zoveel mogelijk te beperken.
- 12.5 Tegen 2030 de afvalproductie aanzienlijk beperken via preventie, vermindering, recyclage en hergebruik.
- 12.6 Bedrijven aanmoedigen, in het bijzonder grote en transnationale bedrijven, om duurzame praktijken aan te nemen en duurzaamheidsinformatie te integreren in hun rapporteringscyclus.

Voortgang thema

In de eerste helft van het jaar hebben we een laatste gesprek met **Amcor** gevoerd. We bespraken de vorderingen ten aanzien van de engagement doelen en keken ook terug op de dialoog zoals we die de afgelopen 3 jaar gevoerd hebben. Het management van Amcor is duidelijk geïnteresseerd aan de duurzaamheidsdoelen van de onderneming. En Amcor werkt voor het bereiken van die doelen nauw samen met leveranciers, klanten, sector-initiatieven en maatschappelijke organisaties. Amcor heeft toezeggingen over verbetering van rapportage geïmplementeerd en werkt nog hard aan de toezegging wat betreft een doel voor de reductie van CO₂ emissies in de keten, de 'scope-3' emissies. Op gebied van ESG-integratie in het beloningsbeleid is toegezegd in een volgende rapportage meer inzicht te geven in hoe de onderneming daar nu al mee om gaat. Omdat nog niet alle gedane toezeggingen zijn doorgevoerd beschouwen we de dialoog als deels succesvol afgerond.

Ook met **LyondellBasell** hadden we dit half jaar een afrondend gesprek. De dialoog met deze producent van grondstoffen voor plastics was een waardevolle aanvulling aan het engagement programma. De inzichten uit de petrochemische industrie konden we goed gebruiken in de gesprekken met de verpakkingsproducenten, en vice versa. LyondellBasell heeft een aantal stappen gezet in de richting van de engagement doelen. Zo heeft Lyondell alle duurzame producten onder een nieuw merk gebundeld. Met dit merk, Circulen, wil Lyondell uiterlijk in 2030 jaarlijks twee miljoen ton polymeren produceren uit gerecycled of hernieuwbaar materiaal. En eind 2021 heeft Lyondell aangescherpte doelen voor reductie van de eigen CO₂ emissies gepubliceerd. Aan een doel voor reductie van scope-3 emissies wordt nog gewerkt. Aan ons voorstel om ESG prestatie indicatoren onderdeel te maken van de beloning van het bestuur is Lyondell tegemoet gekomen. Ook op het gebied van duurzaamheidsrapportage heeft Lyondell een toezegging geïmplementeerd. De industriestandaard van SASB wordt nu gebruikt. Op basis van de geconstateerde voortgang beschouwen we de dialoog dan ook als succesvol.

In de loop van deze rapportage periode hadden we ook een laatste gesprek met **Mondi**. Deze onderneming heeft mede op ons voorstel, de SASB standard in de duurzaamheidsrapportage opgenomen. Ook heeft Mondi na een eerdere toezegging, indicatoren voor duurzaamheidsprestaties opgenomen in de beloning van het bestuur. Een derde toezegging is dat de onderneming werkt aan een doel voor reductie van de scope-3 CO₂ emissies. De onderneming heeft al ambitieuze reductiedoelstellingen voor scope-1 en 2 emissies gesteld, op basis van de 'science based targets' methode. Uiterlijk in 2025 wil Mondi ook het doel voor scope-3 reductie bekend maken. Voor Mondi is verduurzaming van materiaalgebruik een belangrijk onderdeel van de strategie. Om het gebruik van duurzamere materialen te versnellen, ontwikkelt Mondi routekaarten die bedrijfsonderdelen helpen in dit proces. Ook werkt Mondi nauw samen met de toeleveranciers van grondstoffen voor

plastic. Op basis van de geconstateerde voortgang bij Mondi sluiten we de dialoog af als succesvol.

Het laatste gesprek met **Berry Global**, in de eerste helft van dit jaar, was wederom open en constructief. Berry heeft in de loop van de engagement periode stappen gezet op punten die wij hebben voorgesteld. Zo is de SASB standard opgenomen in de rapportage en heeft Berry in 2021 de doelen voor gebruik van duurzame materialen aangescherpt. Ook heeft de onderneming nieuwe 'science based' targets gesteld voor reductie van CO₂ emissies, inclusief scope-3 emissies. Over ESG performance in de beloning van het bestuur heeft Berry ook een toezegging gedaan. Berry werkt aan het opnemen van een indicator rond de klimaatdoelen. Een laatste toezegging, die Berry al heeft gerealiseerd, betreft het publiekelijk uitspreken van steun voor de ontwikkeling van een VN-verdrag om vervuiling door plastic aan te pakken. Gezien de toezegging van Berry en de voortgang, sluiten we de dialoog succesvol af.

Met **Sealed Air** hadden we dit half jaar ook een laatste gesprek. Sealed Air heeft het streven naar meer duurzame producten stevig in de strategie verankerd. Al voorafgaand aan onze dialoog had de onderneming een ambitieus doel voor het gebruik van gerecycled plastic, met als deadline 2025. In de loop van de engagement periode heeft de onderneming een aantal toezeggingen gedaan en enkele daarvan ook al omgezet in beleid. Zo bevestigde Sealed Air in het laatste gesprek dat in de nieuwe duurzaamheidsrapportage de aanbevelingen van de Tasforce on Climate related Financial Disclosures (TCFD) worden gevolgd. Ook de SASB sector standaard zal worden gebruikt. Helaas komt deze rapportage te laat om nog te kunnen toetsen. De onderneming heeft ook klimaatdoelen gesteld gebruik makend van de science based targets methode en inclusief een doel voor reductie van scope-3 emissies. Over het opnemen van indicatoren voor duurzaamheid in het beloningsbeleid wilde Sealed Air nog geen concrete toezegging doen. Wel is dit onderwerp van gesprek. We hebben daarom op verzoek van de onderneming een aantal goede voorbeelden en analyses van beloningsbeleid experts gestuurd. Gezien de voortgang sluiten we de dialoog met Sealed Air af als deels succesvol.

Conclusie

In het eerste half jaar van 2022 hebben we het engagement programma plastics afgerond. Uit de beschrijving van de voortgang per onderneming en de hieronder volgende evaluatietabel komt naar voren dat het programma overwegend succesvol is afgerond. In de gesprekken met de ondernemingen hebben we geconstateerd dat ze allen de noodzaak van meer duurzaam materiaalgebruik en het aanpakken van milieuvervuiling door plastic nadrukkelijk op de agenda hebben staan. We hebben in de gesprekken ook vastgesteld dat de transitie naar meer duurzaam en circulair materiaalgebruik, niet alleen voor het vervuilingsvraagstuk een oplossing biedt, maar ook leidt tot reductie van CO₂ emissies. Voor veel klanten van de producenten van plastic

verpakkingen is reductie van CO₂ emissies in de gehele productieketen (scope-3) een noodzaak, om de eigen klimaatdoelen te kunnen behalen. Dit zorgt voor extra druk op de verpakkingsproducenten om de transitie te versnellen.

We hebben ook vastgesteld dat er veel wordt samengewerkt om duurzame oplossingen te vinden. Deze samenwerkingen vinden plaats tussen de verpakkingsproducenten en hun klanten, maar ook met de leveranciers van grondstoffen, branchegenoten en een groot aantal platforms en initiatieven gericht op het aanpakken van vervuiling door plastic en het zoeken naar duurzame alternatieven. Alle ondernemingen die wij spraken zijn bij diverse van deze initiatieven mede-initiator, of actieve deelnemer.

Een ander belangrijk inzicht uit de dialogen is dat de ondernemingen in hun innovatie en transitietempo ook afhankelijk zijn van marktcondities en hun positie in de keten. Omdat de duurzamere oplossingen veelal nog duurder zijn dan de huidige generatie producten, zijn de ondernemingen afhankelijk van de bereidheid van klanten om de meerprijs te betalen. Ook voor het beschikbaar maken van voldoende duurzamere, circulaire grondstoffen, is groei van de vraag cruciaal. In het aanjagen van vraag naar en aanbod van duurzame, circulaire producten en grondstoffen kan de overheid een belangrijke rol spelen. Uit onderzoek, maar ook in de gesprekken komt naar voren dat, (aangekondigde) wetgeving op gebied van recycling (bijv. statiegeld) en uitbannen van de zogenaamde 'single-use' plastics, ondernemingen aanzet om zich voor te bereiden op een goede marktpositie binnen die nieuwe regels. Bij gebrek aan dergelijke wetgeving ontbreekt vaak ook de infrastructuur voor afval inzameling en verwerking. Dit inzicht was voor Achmea IM aanleiding om institutionele beleggers uit te nodigen om het 'business statement for a legally binding UN Treaty on plastic pollution' te ondersteunen. We vonden de steun van beleggers voor dit statement een belangrijk signaal, zowel naar de ondernemingen in de plastic keten, als naar overheden. Inmiddels hebben 37 institutionele beleggers het statement ondertekend.

Op basis van de bereikte voortgang bij de diverse ondernemingen, de samenwerking met leden van de plastics investor working group van de Principles for Responsible Investment (PRI) en het initiatief rond het 'business statement' kijken we terug op een succesvol engagement thema.

²³ www.plasticpollutiontreaty.org

3.5.11. Human Capital

Een goed personeelsbeleid is van strategisch belang voor ondernemingen. Uit onderzoek van Global Intangible Finance Tracker uit 2018 blijkt dat het menselijk kapitaal en de heersende cultuur gemiddeld 52% van de marktwaarde van de onderneming bepalen.

De wijze waarop het management met haar personeel omgaat en hen in staat stelt zich te blijven ontwikkelen, kan het verschil maken voor ondernemingen en concurrentievoordeel opleveren. Bijvoorbeeld in relatie tot het verhogen van de productiviteit en het aantrekken en behouden van voldoende gekwalificeerd en betrokken personeel. Digitalisering en opkomende vergrijzing in sommige markten en industrieën vergroten deze uitdagingen.

Achtergrond van het thema

Uit onderzoek van MSCI blijkt dat er drie categorieën zijn die ondernemingen helpen hun menselijk kapitaal te optimaliseren en personeel gerelateerde risico's te minimaliseren.

- In staat zijn om kostenefficiënt gekwalificeerd personeel aan te trekken en te behouden;
- De maximale toegevoegde waarde uit medewerkers te halen;
- Door te voldoen aan arbeidsnormen en wet- en regelgeving voorkomen dat er juridische procedures ontstaan.

Naast het gegeven dat dit onderwerp financieel materieel is, kan een onderneming door op een goede manier met haar personeel om te gaan ook een positieve maatschappelijke bijdrage leveren. Zo kunnen ondernemingen een belangrijke rol spelen in het opleiden van hun (potentiële) werknemers, het bieden van een eerlijk loon, zorgen voor gezonde werkomstandigheden en het bieden van gelijke kansen voor iedereen. Zo kunnen ondernemingen een belangrijke rol spelen in het behalen van de Sustainable Development Goals (SDGs) van de Verenigde Naties, in het bijzonder SDGs 4, 5 en 8.

Doel van het thema

Human Capital Management is een complex onderwerp, zeker in bedrijven met honderdduizenden medewerkers in meerdere vestigingen wereldwijd. Daarom hebben we op meerdere niveaus doelstellingen geformuleerd waarop een bedrijf stappen kan zetten. Afhankelijk van het bedrijf leggen we de nadruk op één of meer van deze doelstellingen en maken we deze bedrijfsspecifiek. Onderstaand de doelstellingen voor het thema:

- **Beleidsvorming.** Het bedrijf heeft beleid ontwikkeld op het onderwerp Human Capital Management, inclusief doelstellingen. Daarnaast heeft het onderwerp een gedegen plek in de governance en het remuneratiebeleid.
- **Implementatie en toetsing.** Het bedrijf implementeert haar beleid in haar eigen bedrijfsvoering. Het bedrijf ziet actief toe op de voortgang.
- **Randvoorwaarden.** Het bedrijf zorgt dat de randvoorwaarden voor Human Capital Management gewaarborgd zijn in de eigen bedrijfsvoering.
- **Samenwerking in de sector.** Het bedrijf werkt samen met andere partijen, bijvoorbeeld via sectorinitiatieven, aan bevordering van goed werkgeverschap.
- **Transparantie.** Het bedrijf is op dit thema transparant richting investeerders en andere belanghebbenden en rapporteert over haar beleid, de implementatie en de voortgang. Denk bijvoorbeeld aan het rapporteren van het percentage flex-contracten en de onderlinge loonverschillen.

Dit engagement thema sluit aan bij de volgende SDG:

• SDG 4: Kwaliteitsonderwijs

We richten ons hierbij met name op de het onderliggende doel 4.4. en bijbehorende indicator 4.4.1. die zich richten op het verbeteren van de competenties, inclusief technische en beroepsvaardigheden voor werkgelegenheid, goede banen en ondernemerschap.

• SDG 5: Gendergelijkheid

Daarbij is er een focus op het onderliggende doel 5.1 dat zich richt op het beëindigen van alle vormen van discriminatie tegen vrouwen en meisjes en de onderliggende indicator 5.1.1 die zich richt op het handhaven en toezicht houden op de bevordering van gelijkheid en antidiscriminatie op basis van geslacht.

• SDG 8: Eerlijk werk en economische groei

Daarbij is er een focus op het onderliggende doel 8.3 dat zich richt op het bevorderen van beleid gericht op ontwikkeling en ondersteuning van productieve activiteiten, het creëren van eerlijk werk, ondernemerschap, creativiteit en innovatie en 8.8 dat zich richt op arbeidsrechten en -omstandigheden en onderliggende indicator 8.8.2 die zich richt op toename van naleving van arbeidsrechten en nationale wetgeving.

Pandemic 50

In deze engagement hebben we de afgelopen 2 jaar intensief samengewerkt binnen de "Pandemic 50". Binnen deze groep hebben we samengewerkt met o.a. LGIM, APG, CalSTRS en Resona AM. Via deze samenwerking hebben we 50 ondernemingen geanalyseerd wat betreft hun omgang met human capital en hoe ze op de Covid-19 pandemie hebben gereageerd. Belangrijke conclusies waren dat ondernemingen nog onvoldoende rapporteren op het gebied van human capital en daarnaast nog vaak naar personeel kijken als een kostenpost in plaats van een belangrijk fundament voor hun strategie en succes. De uitkomsten van deze analyses zijn gebruikt in de daaropvolgende engagement. Juist door de samenwerking met andere asset managers uit verschillende continenten waren we in staat om gezamenlijk effectief engagement te voeren. Hoewel deze samenwerking formeel beëindigd is, zullen we ook de komende tijd informeel de samenwerking blijven zoeken met de andere deelnemers van de Pandemic 50 coalitie.

Voortgang thema

Tijdens de eerste helft van 2022 hebben we gesproken met Starbucks en McDonald's.

Na lang aandringen hadden we een vervolgesprek met **McDonald's**, ook één van de bestuurders was daarbij aanwezig. Opvallend was dat de onderneming geen goed beeld had van het thema leefbaar loon en dit niet eerder intern op de agenda had gestaan. Daarnaast hebben we besproken hoe het bestuur van McDonald's actief is geweest op het thema van human capital. Positief hierbij is dat het onderwerp is opgenomen in de strategie en het beloningsbeleid. Het is echter wel zorgelijk dat de onderneming huiverig lijkt om haar beleid ook te vertalen naar haar franchisenemers.

De dialoog met **Starbucks** verloopt moeizaam en er zijn diverse zorgen rondom o.a. vakbondsvrijheid. Dat is één van de redenen geweest dat we met andere investeerders een collectieve brief hebben gestuurd naar de onderneming. Daarnaast hebben we onze zorgen geuit over dit onderwerp in een gesprek dat we in maart met de onderneming hadden. Tot nu toe lijkt Starbucks hier onvoldoende op te bewegen en overwegen we extra stappen in de tweede helft van 2022.

Hoewel we dit halfjaar niet met **Royal Caribbean Cruises** (RCL) hebben gesproken hebben we wel hun nieuwe jaarverslag geanalyseerd. Positief hierbij, en conform eerdere vragen en toezeggingen, is dat de onderneming een leefbaar loon beleid aan het uitrollen is. Ook is de onderneming meer gaan rapporteren over o.a. de geografische verdeling van haar werknemers. We noteren dan ook positieve voortgang, maar zien ook nog genoeg

noodzaak voor additionele stappen. Zo kan de onderneming meer inzicht geven in hoe het zorgt dat de arbeidsrechten worden gewaarborgd op haar schepen.

Vervolg

In de tweede helft van 2022, en tevens laatste halfjaar van deze engagement, zetten we de dialogen voort. We zullen ons hierbij met name richten op het plannen van gesprekken met Carnival, Royal Caribbean Cruises en Starbucks. Daarnaast zullen we monitoren of de transparantie wat betreft de omgang met werknemers bij de ondernemingen verbetert.

Ook zullen wij vanuit het Workforce Disclosure Initiative (WDI) contact opnemen met de diverse ondernemingen om ze te vragen deel te nemen aan de enquête. Deelname aan WDI zorgt ervoor dat er meer inzicht gegeven wordt in het beleid van de onderneming ten opzichte van medewerkers. Het WDI draagt bij aan het bereiken van gestandaardiseerde en vergelijkbare informatie over het personeelsbestand.

3.5.12. Arbeidsomstandigheden

Naleving van mensenrechten en fundamentele werknemersrechten in internationale productieketens is nog lang niet vanzelfsprekend. Wereldwijd werken meer dan 25 miljoen mensen onder vormen van gedwongen arbeid. En ondanks het verbod op kinderarbeid wordt het aantal kinderen dat werkt in vormen van kinderarbeid geschat op 160 miljoen. Ook van een eerlijke beloning is met name in laaggeschoolde arbeid in productieketens vaak geen sprake. Veel van de slachtoffers van gedwongen arbeid, kinderarbeid en lage beloning, komen uit kwetsbare groepen, zoals werklozen en migrerende werknemers. Vrouwen en meisjes zijn, ook binnen de genoemde groepen vaak extra kwetsbaar.

Om deze problematiek aan te pakken zijn er tal van internationale normen en standaarden opgesteld. Zo zijn er de fundamentele principes en rechten op het werk. Deze rechten, opgesteld door de International Labour Organisation (ILO), zijn door vele landen ondertekend. Ze zijn ook leidend in internationale codes en standaarden voor goed gedrag van (multinationale -) ondernemingen, zoals de 'UN Guiding Principles on Business and Human Rights' (UNGP's), de UN Global Compact en de OESO richtlijnen voor multinationale ondernemingen. En op hun beurt vormen de OESO richtlijnen en de beginselen voor mensenrechten en bedrijfsleven van de Verenigde Naties (UNGP's) het kader voor internationaal Maatschappelijk Verantwoord Ondernemen²⁴ (IMVO). Maar hoewel veel internationale ondernemingen deze normen en standaarden onderschrijven is naleving in de gehele productieketen nog niet gewaarborgd. Gedwongen arbeid, kinderarbeid en onderbetaling, maar ook discriminatie zoals ongelijke beloning van mannen en vrouwen komen nog veelvuldig voor in internationale productieketens. Dit brengt ook risico's met zich mee voor de institutionele beleggers.

²⁴ www.imvoconvenanten.nl

Financiële instellingen beleggen en investeren in ondernemingen verspreid over de hele wereld. Veel van die ondernemingen zijn mogelijk op enige wijze betrokken bij schendingen van mensenrechten of arbeidsrechten van werknemers in hun keten. Voor beleggers is dit niet langer alleen een morele kwestie. Nu wet en regelgeving op gebied van maatschappelijke verantwoordelijkheid en 'due-diligence' toeneemt, wordt het beleggen in ondernemingen die betrokken zijn, direct of indirect, bij het schenden van werknemersrechten nadrukkelijker zowel een maatschappelijk als financieel materieel risico. Dit engagement programma is gericht op het identificeren en reduceren van deze risico's.

Doel van thema

- **Beleidsvorming:** de onderneming heeft een adequaat mensenrechtenbeleid, in overeenstemming met de UN Guiding Principles on Business and Human Rights²⁵ en

- heeft een adequate gedragscode voor toeleveranciers, waarin het naleven van mensenrechten en fundamentele arbeidsrechten²⁶ inclusief beleid voor 'herstel en verhaal' is vereist;

- zet zich in voor het betalen van een leefbaar loon, ook door toeleveranciers en producenten in de keten;

- **Implementatie en toetsing:** de onderneming implementeert het beleid in de eigen bedrijfsvoering en bij de toeleveranciers en ziet actief toe op de voortgang;
- **Samenwerking:** de onderneming werkt samen met andere partijen zoals vakbonden en sector initiatieven aan bevordering van het naleven van mensenrechten, arbeidsrechten en leefbaar loon in de keten.
- **Transparantie:** de onderneming rapporteert op transparante wijze aan investeerders, consumenten en andere belanghebbenden over het beleid, de implementatie, monitoring en voortgang.

Voor het toetsen van de voortgang bij de ondernemingen zullen we gebruik maken van rapportages van de ondernemingen, van ESG data van MSCI maar ook bijvoorbeeld van de benchmarks van de World Benchmarking Alliance (WBA), Know the Chain en het Workforce Disclosure Initiative (WDI). Wat betreft beleid en voortgang ten aanzien van leefbaar loon zullen we de ondernemingen ook volgen met behulp van de methodologie van het Platform Living Wage Financials (PLWF).

Dit engagement thema sluit aan bij de volgende SDGs:

- **SDG 1: Geen armoede**

We richten ons hierbij met name op de het onderliggende doel 1.1. en bijbehorende indicator 1.1.1. die zich richten op het verminderen van armoede.

- **SDG 5: Gendergelijkheid**

We richten ons hierbij op het onderliggende doel 5.1: een einde maken aan alle vormen van discriminatie jegens vrouwen en meisjes, voor zover het gaat om ongelijke behandeling rond werk en inkomen.

- **SDG 8: Eerlijk werk en economische groei**

We richten ons hierbij met name op het onderliggende doelen 8.5 gericht op waardig werk en werkgelegenheid inclusief de indicator 8.5.1. die zich richt op het verhogen van de uurlonen. Ook doel 8.7, over gedwongen arbeid, moderne slavernij en mensensmokkel en kinderarbeid is relevant.

- **SDG 10: Ongelijkheid Verminderen**

We richten ons hierbij op het onderliggende doel 10.1 en onderliggende indicator 10.1.1 die zich richten op inkomensgroei van lage inkomens wereldwijd.

Geselecteerde sectoren & bedrijven

Voor de selectie van ondernemingen voor dit engagement programma hebben we onderzocht in welke sectoren het risico op betrokkenheid bij schendingen van mensenrechten en fundamentele arbeidsrechten hoog is. Op basis van dit onderzoek hebben we de landbouw en voedingsmiddelenketen gekozen. Daaronder vallen bijvoorbeeld de koffie, cacao en suikerketen, waarin nog veelvuldige schendingen van arbeidsrechten voorkomen. Voor het onderzoek hebben we gebruik gemaakt van ESG data van MSCI en van diverse studies van de Internationale Arbeidsorganisatie (IAO), Unicef, de World Benchmarking Alliance, Know the Chain en anderen. Vervolgens hebben we 'portfolio due-diligence' toegepast en onderzocht welke bedrijven uit de relevante sectoren in de beleggingsportfoli'o's van deelnemende klanten voorkomen. Met dit selectieproces zijn de volgende ondernemingen geselecteerd:

Ajinomoto Co., Inc. is een Japanse producent van smaakversterkers, gedroogde kruiden, bakolie, zoetstoffen, aminozuren en medicijnen. Met een marktaandeel van 40% is Ajinomoto's werelds grootste producent van aspartaam. Met deze suikervervanger profileert de onderneming zich als ambassadeur van gezonde voeding en eetgewoonten. De onderneming is actief in meer dan 130 landen. Op gebied van arbeidsomstandigheden in de toeleveringsketen zien we nog veel ruimte tot verbetering.

²⁵ Inclusief een procedure voor 'herstel en verhaal', respect voor de UN Global Compact Women's Empowerment Principles en (indien relevant) het recht op 'free, prior informed consent' (FPIC).

²⁶ Tot de fundamentele arbeidsrechten behoren onder andere het verbod op dwangarbeid en kinderarbeid, het recht op vrijheid van vereniging en collectief onderhandelen, het recht op gelijk loon voor gelijk werk en de afschaffing van discriminatie op het werk.

Carlsberg is een grote internationale bierbrouwerij gevestigd in Denemarken. Carlsberg is het moederbedrijf van verschillende internationale merken zoals Somersby Cider, Baltika en Grimbergen, maar ook van verschillende lokale bieren. De onderneming produceert meer dan 500 verschillende bieren en is daarmee de vierde grootste bierproducent ter wereld. Behalve bier maakt Carlsberg ook alcoholvrije dranken, waaronder frisdranken. Hoewel Carlsberg al veel aandacht besteedt aan mensenrechten en arbeidsomstandigheden gaan we toch graag in gesprek met de onderneming om verdere verbeterpunten, bijvoorbeeld op gebied van due-diligence in de toeleveringsketens en leefbaar loon.

George Weston is een Canadees voedselverwerkings- en distributiebedrijf. Het is de grootste private-sector werkgever van Canada. Dochteronderneming Weston Foods & Loblaw is de Canadese marktleider op het gebied van levensmiddelen en farmaceutica. Deze winkelketen heeft vestigingen in het hele land. Op ESG-indicatoren over arbeidsomstandigheden in de toeleveringsketen scoort George Weston nog zeer beperkt. Daar zien we veel mogelijkheden tot verbetering.

The Hershey Company (Hershey) is een Amerikaanse voedingsmiddelenproducent, vooral bekend van de chocolade. Naast chocolade maakt Hershey ook zoetwaren zoals koekjes, cakes en dranken zoals milkshakes. De onderneming is opgedeeld in drie verschillende segmenten, verantwoordelijk voor de Amerikaanse markt voor chocola en zoetwaren, zoute snackproducten en de internationale markten. Bij Hershey zullen we vooral kijken naar risico's in de cacao en suiker keten. Maar mogelijk komen ook nog andere ketens in beeld.

The J.M. Smucker Company (Smucker) is een Amerikaanse voedingsmiddelenfabrikant, bekend geworden door de productie van 'apple butter'. Smucker produceert voornamelijk voor de Noord-Amerikaanse markt maar ook voor de export. Momenteel heeft de onderneming drie grote bedrijfseenheden: consumentenvoeding, huisdiervoeding en koffie. Onder de merknaam Smucker's produceert de onderneming fruitconserven, pindakaas, siropen, bevroren broodjes en ijstopplings. Voor Smucker zijn bijvoorbeeld de arbeidsomstandigheden in de koffie – en suikerketen van belang. Ook bij deze onderneming zien we op basis van ESG scores ruimte tot verbetering.

Mondelez International is een Amerikaans voedselconglomeraat dat voornamelijk snacks produceert. In 2012 is Mondelez International ontstaan vanuit de snackafdeling van Kraft Foods. Hoewel Mondelez gevestigd is in de Verenigde Staten, is Europa de belangrijkste afzetmarkt. De onderneming is ingericht naar vier segmenten: chocolade, koekjes, kauwgom en kaas. Bekende merken van Mondelez zijn vooral Lu, Milka en Oreo. Ook Mondelez kan de scores op ESG indicatoren voor arbeidsomstandigheden nog verbeteren. Ook voor Mondelez zijn de cacao - en suikerketen van belang.

TABEL 3.5.12.1 GESELECTEERDE ONDERNEMINGEN

Onderneming	Land	Sector	Score MSCI	Arbeidsomstandigheden ¹
George Weston Limited	Canada	Food Retail	A	4,50
Hershey Company	Verenigde Staten	Packaged Foods & Meats	A	6,40
J.M. Smucker Company	Verenigde Staten	Packaged Foods & Meats	A	4,40
Ajinomoto Co., Inc.	Japan	Packaged Foods & Meats	AA	n.a
Carlsberg AS	Denemarken	Brewers	AAA	4.2 ²
Mondelez International	Verenigde Staten	Packaged Foods & Meats	BBB	3,90

¹ MSCI indicator 'supply chain labor management'

² indicator 'labor management' (as supply chain labor management not available)

Voortgang thema

In deze rapportage periode is het voorbereidend onderzoek verricht en zijn de ondernemingen geselecteerd. Daarna zijn de brieven opgesteld en gestuurd. In de brieven informeren we de ondernemingen over onze analyse van het thema en de risico's en nodigen we de ondernemingen uit voor een gesprek hierover.

Vervolg

In de tweede helft van dit jaar willen we met alle ondernemingen tenminste één gesprek voeren. In de uitvoering van dit programma willen we weer samenwerken met de leden van het PLWF. We kiezen voor deze samenwerking omdat betaling van leefbaar loon in de keten een van de engagement doelen is en we goede ervaringen hebben wat betreft samenwerking met het platform.

3.6. ESG Nederland

Nederlandse beursgenoteerde ondernemingen hebben de speciale aandacht van Nederlandse institutionele beleggers vanwege de directe sociaaleconomische belangen die de bedrijfsactiviteiten met zich mee brengen. Belangrijke strategische besluiten van Nederlandse beursgenoteerde ondernemingen, zoals fusies en overnames, kunnen significante effecten hebben op lokale werkgelegenheid, de concurrentiepositie van de onderneming en lange termijn waardecreatie. Ook remuneratievoorstellen of (her)benoemingen van bestuurders leiden regelmatig tot maatschappelijk discussie. Wij hechten er dan ook grote waarde aan om op structurele wijze de dialoog te voeren met Nederlandse beursgenoteerde ondernemingen. Hierbij toetsten wij de beleidsvoorstellen aan de uitgangspunten en best-practices van de Nederlandse Corporate Governance Code (herzien in 2016), en vanaf 1 januari 2019 aan de Nederlandse Stewardship Code. Het voeren van dialogen wordt zoveel mogelijk in collectief verband gedaan, bijvoorbeeld via Eumedion. Eumedion behartigt de belangen van institutionele beleggers op het terrein van corporate governance en duurzaamheid.

De principes uit de Stewardship Code bieden ons als institutionele beleggers de mogelijkheid verantwoording af te leggen aan deelnemers en klanten over de wijze waarop wij als betrokken belegger invulling geven aan onze aandeelhoudersrechten. De Stewardship Code is in lijn met de verantwoordelijkheden die voor aandeelhouders gelden ten aanzien van transparantie rond het betrokkenheidsbeleid en stembeleid, zoals vastgelegd in de herziene EU-richtlijn aandeelhoudersrechten (Shareholders' rights directive). Zij onderstreept ook het belang van aandeelhoudersbetrokkenheid voor het streven naar lange termijn waardecreatie van de Nederlandse beursondernemingen, zoals vastgelegd in de Nederlandse Corporate Governance Code. Daarnaast verlangt de Stewardship Code van institutionele beleggers de bereidheid om, eventueel samen met andere institutionele beleggers, een constructieve dialoog aan te gaan met de Nederlandse beursondernemingen en met andere belanghebbenden.

Overzicht dialogen

In de eerste helft van 2022 is Achmea IM, namens Pensioenfonds Vervoer, in dialoog gegaan met Nederlandse beursgenoteerde ondernemingen. Deze dialogen vonden plaats binnen het Eumedion verband.

TABEL 3.6.1 DIALOGEN MET NEDERLANDSE BEURSGENOTEERDE ONDERNEMINGEN H1 2022

Onderneming	Besproken onderwerpen
Ahold-Delhaize	Beloningsbeleid, diversiteit, klimaat, mensenrechten, strategie.
DSM	Klimaat, diversiteit, mensenrechten, strategie.
Heineken	Duurzaamheid, diversiteit, mensenrechten, strategie.
KPN	Beloningsbeleid, diversiteit, strategie.
Philips	Beloningsbeleid, beloningsverslag, risicomanagement.
Shell	Klimaatbeleid, beloningsbeleid, bestuur.
Unilever	Duurzaamheid, mensenrechten, strategie.
Wolters Kluwer	Beloningsbeleid, diversiteit, risicomanagement.

Eumedion heeft voor de start van het aandeelhoudersseizoen een speerpuntenbrief²⁷ verstuurd naar Nederlandse beursgenoteerde ondernemingen. De onderwerpen van de speerpuntenbrief zijn:

- Klimaat
- Diversiteit
- Mensenrechten

Afhankelijk van de onderneming en de actualiteiten zijn de uiteindelijke gespreksonderwerpen voor de dialoog bepaald.

Dialogen met Nederlandse ondernemingen Ahold-Delhaize

Met Ahold-Delhaize is al in eerdere gesprekken gesproken over het geven van meer transparantie in het beloningsverslag. Met name transparantie over de doelstellingen en in hoeverre deze behaald zijn. In het beloningsverslag over 2021 werd deze transparantie nog niet geboden. Ahold gaf als reden dat het voor hen wederom een bijzonder jaar was als gevolg van de Corona pandemie. Wij hadden graag al meer transparantie gezien in het verslag. Ahold heeft uitdrukkelijk toegezegd de gevraagde transparantie in het beloningsverslag over 2022 te geven. Dit is een positieve ontwikkeling welke aandeelhouders zal helpen om een beter beeld te kunnen vormen omtrent de beloningen.

Het nieuw voorgestelde beloningsbeleid van Ahold is ook besproken. In het nieuwe beleid zijn meerdere positieve veranderingen zichtbaar. Onder andere het toekennen van een groter gewicht aan lange termijn doelstellingen. Dit verbetert de focus van bestuurders op langetermijnwaardecreatie. Ook komt er zowel voor de korte termijn als de lange termijn doelstellingen, meer nadruk op ESG. Met bijna 95% van de aandelen is dit nieuwe

²⁷ Speerpuntenbrief Eumedion: <https://www.eumedion.nl/clientdata/215/media/clientimages/Focus-Letter-2022.pdf?v=220714114326>

beloningsbeleid aangenomen op de jaarlijkse aandeelhoudersvergadering van Ahold.

Ahold heeft diversiteit hoog op hun prioriteitenlijst staan. Zij proberen hier zo transparant mogelijk over te zijn in het jaarverslag. Ahold streeft naar een 50% man-vrouw verhouding in de Raad van Commissarissen. Op het gebied van gelijke beloning is Ahold analyses aan het uitvoeren. Naar verwachting kan Ahold hier in 2023 informatie over delen.

DSM

DSM heeft zich in 2022 gecommitteerd aan net zero in 2050 met tussenliggende doelen in 2030. Hun plan heeft absolute emissiereductiedoelstellingen op het gebied van scope 1 en 2 en intensiteitsdoelstellingen op het gebied van scope 3. De doelstellingen zijn door het SBTi goedgekeurd. In de dialoog is onder andere besproken hoe scope 3 gemeten wordt. DSM maakt hiervoor gebruik van het GHG Protocol Chemical Gas. Op 13 januari 2022 heeft Milieudefensie aan 29 ondernemingen (volgens hen de grote vervuilers) een brief gestuurd waarin zij de ondernemingen vragen om aan te geven hoe zij gaan realiseren dat zij voor 2030 45% minder CO2 uitstoten. DSM heeft, net als veel andere ondernemingen, deze brief ontvangen. DSM is aan het onderzoeken hoe ze de huidige strategie kunnen versterken in lijn met de brief. Momenteel zit DSM niet op het 1,5 graad pad maar wel ruim beneden 2 graden. Het goed meten en terugbrengen van scope 3 emissies blijft een uitdaging. Navraag leert dat DSM niet van plan is om hun klimaattransitieplan voor adviserende stem voor te leggen aan aandeelhouders. Zij menen dat ze voldoende informatie geven en dat de externe accountant controles uitvoert. We hebben DSM aangeraden om ESG-doelstellingen op te nemen in de beloning. De ESG-strategie van DSM kan hiervoor als basis dienen.

DSM is momenteel het beloningsbeleid aan het evalueren. Dialogen hierover zullen waarschijnlijk na de zomer starten. DSM werkt ook aan het opstellen van een roadmap op het gebied van mensenrechten. Naar verwachting zal het in 2023 gecommuniceerd worden aan de beleggers. Uit het medewerkersbetrokkenheidsonderzoek bleek dat er ruimte voor verbetering is op het gebied van veiligheid en inclusie. Gevraagd is hoe DSM verzekert dat het daadwerkelijk een veilige en inclusieve werkplek heeft voor haar medewerkers. DSM is van mening dat zij als grote onderneming meer meldingen ontvangen. Alle meldingen die DSM ontvangt, worden onderzocht. Wanneer nodig wordt er actie ondernomen. DSM heeft programma's opgezet omtrent respectvol gedrag. Er zijn lokale meldingssystemen ingesteld.

Pas enige tijd na de dialoog werd bekend dat DSM wil gaan fuseren met Firmenich. Dit zal in de dialoog in H2 2022 worden besproken.

Heineken

Met Heineken is gesproken over de concrete plannen om de gestelde klimaatdoelstellingen te behalen. Heineken richt zich op drie verschillende fases in de waardeketen, namelijk

(1) landbouw, (2) verpakking en (3) glasproductie. Deze onderdelen vertegenwoordigen 75% van de totale emissies. Zo wordt er een pilot gestart voor CO2-arme landbouw en wordt er samengewerkt met leveranciers om de CO2 uitstoot te verminderen.

Heineken is lid geworden van de Task Force on Climate-Related Financial Disclosures (TCFD). Heineken heeft wijzigingen doorgevoerd in hun rapportage. Op dit moment op 'hoog over' niveau maar ze verwachten in 2023 op meer detailniveau te kunnen rapporteren. Het zal nog even duren voordat Heineken voldoet aan de TCFD standaard, aangezien zij klimaat gerelateerde risico's volledig in hun strategie willen implementeren.

Met Heineken is ook gesproken over de acties die zij uitvoeren op het gebied van diversiteit. We hebben Heineken aangemoedigd om te gaan rapporteren over diversiteit, inclusie en om op deze onderwerpen doelstellingen te zetten.

Heineken heeft zich gecommitteerd aan gelijke betaling. Alle dochterondernemingen worden beoordeeld op gelijke betaling waarna gedetailleerde plannen worden opgesteld. Heineken kon al delen dat er verschillen zijn tussen de dochters. De loonkloof naar functiegroep laat een goede uitkomst zien. Heineken streeft ernaar om bij te dragen aan een hogere levens- en arbeidsstandaard voor werknemers van derden (uitbestede werkzaamheden). Het doel is om in 2025 de SMART-uitbestedingsbeginselen in contracten voor uitbestede diensten te hebben verankerd.

KPN

KPN heeft het programma 'Kleurrijk KPN' opgezet. Dit programma ziet op medewerkers met diverse culturele achtergronden. KPN heeft harde targets gesteld op de man-vrouw verhouding. In de top zijn de vrouwen goed vertegenwoordigd. 25% van de KPN vrouwen zit in het top 500 management. Over de gehele onderneming genomen is het percentage vrouwen in de organisatie lager. Dit is deels afhankelijk van de functie. Naarmate lager in de organisatie gekeken wordt, werken er meer mannen. Het gebrekkige aanbod ten aanzien van bepaalde functies speelt hier volgens KPN een rol. KPN vindt 'tone at the top' belangrijk. Om het vervolgens uit te rollen naar de rest van de onderneming. In het jaarverslag van KPN stond opgenomen dat er 248 meldingen waren betreffende discriminatie of agressie waarbij werknemers betrokken waren. Met KPN is besproken wat deze meldingen inhielden. KPN heeft toegezegd om in de rapportage duidelijker te maken wat waar aan toe te schrijven is. In dit geval ging het om de overvallen op winkels, wat ertoe heeft geleid dat KPN de telefoons uit de winkels heeft laten halen. Ook was er meer sprake van agressie tegen monteurs. Medewerkers ontvangen trainingen hoe met dit soort gedrag om te gaan.

Met KPN is ook gesproken over de benodigde skillset van de Raad van Commissarissen en de Raad van Bestuur. Dit omdat een omslag kunnen maken naar cloud native, edge compute,

AI toepassingen en nieuwe 5g diensten, één van de belangrijkste prioriteiten is voor de telecom operator. KPN is van mening dat het belangrijk is dat de RvC mensen bevat die ervaring hebben met technologische veranderingen. Zij hoeven niet zozeer kennis te hebben van de instrumenten zelf. Maar het is zeker een extra aandachtspunt voor KPN. Ze proberen alle aandachtsgebieden goed af te dekken. De gehele RvC en RvB hebben in 2021 een intensieve cursus gehad over bovengenoemde onderwerpen. Er is ook een lid van de RvC met ervaring op het gebied van de cloud. Voor de komende jaren heeft KPN een duidelijke strategie en ze denken nu al na over wat daarna. De verwachting is dat eind 2026 80% van Nederland op glasvezel zit.

Er is wederom gesproken over het feit dat KPN sinds de introductie van de LTI-prestatie maatstaf ieder jaar de maximumscore heeft behaald. Het lijkt erop dat de doelstelling niet ambitieus genoeg is. Gevraagd is hoe KPN er tegenover staat om de NPS-score van de korte termijn doelstellingen naar de lange termijn doelstellingen te verplaatsen. Dit om de lange termijn focus in het beloningsbeleid te bevorderen. Afgesproken is om over deze onderdelen volgend jaar verder te spreken.

Philips

Met Philips is uitgebreid gesproken over de discretionaire aanpassing die de RvC heeft toegepast om de doelstellingen aan te passen waardoor doelstellingen toch werden behaald en bonussen werden uitgekeerd. Dit werd en wordt door aandeelhouders als ongewenst beschouwd. Zeker gezien de problemen met de slaapapneu apparaten die in het afgelopen jaar zijn opgekomen. De bonus is naar onze mening niet gerechtvaardigd. Philips heeft toegelicht hoe de besluitvorming in zijn werk is gegaan en wat de afwegingen waren. Helaas heeft Philips geen aanpassingen gedaan. Tijdens de virtuele aandeelhoudersvergadering heeft bijna 80% van de aandeelhouders tegen het beloningsverslag gestemd. Omdat het een adviserende stem betreft heeft het geen automatische gevolgen voor de bonussen. De bonussen zijn al uitgekeerd. Philips heeft aangegeven in gesprek te gaan met aandeelhouders. Dat er geen aanpassing is gedaan kan gevolgen hebben op de (her)benoemingen die in 2023 op de agenda komen te staan. De reactie van Philips op de zorgen en onvrede van aandeelhouders is ook teleurstellend te noemen. We hebben bij Philips ook aangegeven dat een volledig virtuele vergadering ongewenst was. Zeker gezien de omstandigheden. Aan deze oproep heeft Philips geen gehoor gegeven. In de tweede helft van 2022 zal er verder gesproken worden over de teleurstellende gang van zaken.

Shell

Met Shell hebben er aparte gesprekken plaatsgevonden met de chair en de voorzitter van het Remuneration Committee. Met de chair is gesproken over de oorlog in Oekraïne. Shell gaf aan dat ze zich volledig terugtrekken uit Rusland. Ze hebben iedere joint-venture verlaten. Maar voor vertrek wilden ze zich er wel van verzekeren dat de medewerkers veilig waren. Shell heeft excuses aangeboden voor het toch nog aankopen van gas in Rusland. Ze willen dit vervangen

door andere bronnen. Afhankelijk van hoe dit verder gaat verlopen kan het aanbod hard naar beneden gaan. We hebben gevraagd of Shell zijn standpunt verandert m.b.t. andere controversiële landen. Shell gaf aan dit te bekijken maar hier nu niks over te kunnen communiceren.

Daarnaast is er nog gesproken over de klimaatdoelstellingen. We hebben aangegeven dat absolute reductie doelstellingen aandeelhouders helpen om de plannen van Shell beter te kunnen begrijpen en beoordelen. Shell gaf aan dat scope 3 een lastige uitdaging is en blijft. We hebben aangedrongen op het zetten van verdere stappen. Concurrenten van Shell rapporteren ook over absolute emissiereductie. Shell heeft tijdens de dialoog de voortgang van hun klimaattransitieplan toegelicht. Op het gebied van scope 1 en 2 laat dit vooruitgang zien. Scope 3 blijft een discussiepunt. Shell werkt aan nieuwe energievormen. Ze geven aan dat dit nog vroeg in het proces is. Er zijn nog veel onzekerheden zoals met lange termijnopslag en natuur gebaseerde oplossingen. Ze verwachten in Q1 2023 meer informatie hierover te kunnen communiceren.

Ook is gesproken over de rechtszaak die Client Earth heeft aangespannen tegen bestuurders van Shell. Shell is het niet eens met de zienswijze van Client Earth. Afgewacht zal moeten worden of het daadwerkelijk tot een rechtszaak komt. Shell is van mening dat Client Earth niet beter weet hoe afbouw moet plaatsvinden dan Shell zelf.

Tijdens het gesprek met de voorzitter van het Remuneration Committee is aangegeven dat we graag willen zien dat de klimaatcomponent in de beloning versterkt wordt. Shell gaf aan dat de in 2019 gestelde doelstellingen toen goed leken maar nu als zwak worden gezien. Shell zal uitdagendere doelstellingen gaan opstellen. Ook hebben we aangegeven meer transparantie te willen omtrent de gestelde doelen als onderdeel van de beloning en in hoeverre deze behaald zijn. Shell zal dit onderzoeken.

Unilever

Unilever heeft in januari 2022 aangekondigd om het organisatiemodel aan te passen. Unilever gaf aan dat het doel is om het organisatiemodel te vereenvoudigen en deze meer categorie gefocust te maken. Op deze wijze zal de organisatie wendbaarder zijn en beter gereed voor de toekomst. Duurzaamheid wordt geïntegreerd in alle merken en de strategie.

In reactie op de dialoog met ShareAction en de door hen gecoördineerde aandeelhoudersresolutie heeft Unilever toegezegd om te gaan rapporteren over de gezondheid van voedingsmiddelen en om doelen te stellen voor het vergroten van het aandeel gezondere producten in de Unilever portefeuille. Dit is een hele mooie ontwikkeling wat gevolgen zal hebben op de onderneming en de duurzaamheidsdoelstellingen.

Ook is gesproken over het due diligence proces van Unilever op het gebied van mensenrechten. Unilever gaf aan dat het

verder gaat dan compliance. Het is noodzaak om de situatie ter plaatse te beoordelen. Hiervoor heeft Unilever ronde tafelgesprekken met stakeholders. Er is contact met lokale vakbonden en vergelijkbare ondernemingen in de regio. Het Global Security Team van Unilever heeft een duidelijk protocol opgesteld en dit is zeker het geval in conflictgebieden. De ervaringen van Unilever met hun in 2021 ingevoerde Responsible Sourcing Policy zijn besproken. Nieuwe leveranciers moeten formeel bevestigen dat ze aan de vereisten in dit beleid voldoen of deze overtreffen, voordat ze in de systemen van Unilever worden opgenomen. Unilever gaf aan dat hier grote vooruitgang mee is geboekt.

Wolters Kluwer

Met Wolters Kluwer is gesproken over de stijging in vrijwillig verloop en de daling in de medewerkerstevredenheidsscore. Wolters Kluwer lichtte toe dat ze de medewerkerstevredenheidsscore vergelijken met de industrie benchmark. In deze benchmark zit het top kwartiel van de ondernemingen, dit levert een hoge score op die moeilijk te overtreffen is. De resultaten die Wolters Kluwer ziet komen overeen met wat er in de markt in het algemeen zichtbaar is. Een belangrijke factor is volgens hen pandemie moeheid. Wolters Kluwer heeft het programma voor welzijn en welbevinden verbeterd. Ook blijven ze aan (vertrekkende) medewerkers naar feedback vragen.

Daarnaast is gesproken over het aantal 'Speak up' meldingen wat laag lijkt (21) ten opzichte van de grootte van het werknemersbestand (19.800). Wolters Kluwer heeft toegelicht dat dit aantal ziet op de zaken die behandeld zijn door de 'Ethics and Compliance Committee'. Het omvat niet de meldingen die op lokaal niveau zijn afgehandeld. De RvB ontvangt deze meldingen niet. We hebben aangegeven dat deze meldingen juist ook hele relevante informatie kunnen bevatten en hebben erop aangedrongen dat Wolters Kluwer gaat onderzoeken of dit niet aangepast moet worden. Wolters Kluwer heeft toegezegd dit te bekijken.

Wolters Kluwer heeft in haar jaarverslag meer transparantie gegeven over diversiteit. Niet alleen wat betreft geslacht maar ook (waar het de US betreft) op het gebied van ras/ethniciteit. Wolters Kluwer gaf aan dat diversiteit op een bredere agenda is gebaseerd. In de US zit 60% van het werknemersbestand. Hier mag gerapporteerd worden over ras/ethniciteit. Dit is in andere landen weer verboden. Er worden veel trainingen gegeven op het gebied van diversiteit zowel aan managers als recruiters. Dit om ervoor te zorgen dat ze zich bewust zijn van het onderwerp en de vooroordelen die er onbewust kunnen zijn. Met als doel een inclusieve organisatie te zijn.

Ondanks dat 'customer focus and relationships' het hoogste level van materialiteit in de materialiteitsmatrix heeft, wordt er niet gerapporteerd over NPS scores. We hebben Wolters Kluwer gevraagd of het, gezien het belang hiervan, mogelijk is om op een hoger niveau te rapporteren over deze scores. Wolters Kluwer gaf aan dit niet te willen doen gezien de commerciële gevoeligheid van de informatie. Dit zal vermoedelijk onderwerp van gesprek blijven in de dialoog.

Ook hebben we er bij Wolters Kluwer op aangedrongen om het gewicht van de 'STI non-financial doelstellingen' te verhogen. Het aantal doelstellingen is teruggebracht met als doel de focus te vergroten maar het gewicht is gelijk gebleven. Wolters Kluwer gaf aan dat dit jaar voor het eerst de doelstellingen uitgerold zijn naar het gehele management. Ze gaven aan een stap voor stap benadering te hanteren. Een volgende stap zal zijn om het gewicht te verhogen. Ze wilden nog niet toezeggen dat dit komend jaar zal zijn. Hier zullen wij wel op aandringen.

4. Corporate Governance

Corporate governance of goed ondernemingsbestuur, heeft betrekking op de verhoudingen tussen de verschillende actoren van een onderneming zoals de Raad van Bestuur (RvB), de Raad van Commissarissen (RvC), aandeelhouders en andere belanghebbenden. Rekenschap, transparantie en toezicht spelen hierbij een centrale rol. Pensioenfonds Vervoer belegt onder andere in beursgenoteerde ondernemingen en is daardoor ook aandeelhouder. Door actief gebruik te maken van aandeelhoudersrechten kan Pensioenfonds Vervoer invloed uitoefenen op de onderneming. Het gaat hierbij om het benoemen van bestuurders, het goedkeuren van jaarstukken en in sommige gevallen kan het zich uitspreken over het beloningsbeleid. Pensioenfonds Vervoer doet dit onder andere door deel te nemen aan de besluitvorming op de aandeelhoudersvergadering (stemmen). Een goede corporate governance draagt bij aan de langetermijnwaardecreatie.

4.1. Pensioenfonds Vervoer als actief aandeelhouder

De Nederlandse Corporate Governance Code schrijft voor dat institutionele beleggers zoals pensioenfonds een beleid moeten hebben ten aanzien van het stemmen op aandeelhoudersvergaderingen van beursgenoteerde ondernemingen waarin zij beleggen. Daarbij wordt van de institutionele belegger gevraagd om minstens eenmaal per jaar aan te geven hoe invulling wordt gegeven aan het stembeleid. Daarnaast stelt de Corporate Governance Code dat de institutionele belegger minimaal eenmaal per kwartaal moet aangeven hoe hij stemde op de aandeelhoudersvergaderingen. In bijlage 6.2. vindt u de volledige tekst van de relevante bepalingen voor institutionele beleggers van de Nederlandse Corporate Governance Code.

Pensioenfonds Vervoer voldoet aan de bepalingen van de Corporate Governance Code. Op de website van het pensioenfonds zijn de volgende documenten te vinden:

1. Stemverslag van de voorgaande kwartalen en het afgelopen jaar;
2. Rapportagetool waarbij gerapporteerd wordt hoe gestemd is per aandeelhoudersvergadering.

4.2. Stemgedrag Pensioenfonds Vervoer

De eerste helft van het jaar is altijd een zeer drukke stemperiode. De meeste aandeelhoudersvergaderingen vinden namelijk in dit halfjaar plaats. Voor Europa en de Verenigde Staten is het de piek van het aandeelhoudersvergaderingenseizoen. In diverse landen werden de beperkende maatregelen tegen de verspreiding van het Corona-virus afgeschaald of helemaal opgeheven.

Als gevolg is het aantal ondernemingen wat een hybride vergadering hield toegenomen, evenals het aantal ondernemingen wat alleen live een vergadering hield.

Aandeelhoudersvoorstellen

Dit jaar is, net zoals voorgaande jaren, een toename te zien van het aantal aandeelhoudersvoorstellen op zowel de E, S als de G. Dit geldt met name voor de Verenigde Staten. De stijging van aandeelhoudersvoorstellen in dit continent heeft meerdere oorzaken. Er zijn enerzijds meer voorstellen ingediend en anderzijds heeft de Securities and Exchange Commission (SEC) meer verzoeken van ondernemingen om geen actie te ondernemen op ingediende aandeelhoudersvoorstellen afgewezen. De meeste aandeelhoudersvoorstellen werden ingediend bij banken, olie- en gasondernemingen en retail ondernemingen.

Naast de toename in het aantal aandeelhoudersvoorstellen steeg over het algemeen ook de steun voor de voorstellen. Het aantal aandeelhoudersresoluties wat teruggetrokken is voor de vergaderingen is gestegen. Dit wordt mede veroorzaakt door de toenemende steun die aandeelhoudersresoluties krijgen. Wij zien dit als een positieve ontwikkeling. Het betekent namelijk dat de indiener van het aandeelhoudersvoorstel en de onderneming afspraken hebben gemaakt in het voordeel van het aandeelhoudersvoorstel. Dit laat zien dat aandeelhoudersvoorstellen een pressiemiddel kunnen zijn om ondernemingen stappen te laten zetten.

Klimaat

Klimaatverandering was wederom een centraal thema dit stemseizoen. Meerdere ondernemingen legden hun klimaatstrategie ter stemming aan de aandeelhouders voor (met uitzondering van Nederlandse ondernemingen). Duidelijk zichtbaar was dat de steun voor klimaat gerelateerde aandeelhoudersresoluties voor het merendeel

blijft stijgen. Daarnaast heeft de aandacht voor klimaatverandering in toenemende mate invloed op de mate van steun voor bestuurdersverkiezingen. Dit heeft geleid tot meer tegen stemmen wat betreft (her)benoemingen van bestuurders die achterblijven in de klimaattransitie.

Wij stemden in de eerste helft van 2022 tijdens **1.569 vergaderingen** op totaal **20.775 agendapunten**. Zie tabel 4.2.1 voor de regionale verdeling over H1 2022.

TABEL 4.2.1 REGIONALE VERDELING H2 2021

Land	Aantal
Australië	7
Oostenrijk	9
België	7
Bermuda	11
Brazilië	21
Canada	46
Kaaimaneilanden	50
Chili	9
China	147
Curaçao	1
Denemarken	11
Egypte	1
Finland	9
Frankrijk	34
Duitsland	37
Filipijnen	8
Griekenland	1
Hong Kong	24
Indië	37
Indonesië	8
Ierland	12
Isle of Man	1
Israël	7
Italië	17
Japan	281
Jersey	5
Liberia	1
Luxemburg	8
Maleisië	7
Mexico	17
Nederland	25

Noorwegen	9
Polen	0
Portugal	2
Rusland	0
Singapore	12
Zuid-Afrika	8
Zuid-Korea	69
Spanje	12
Zweden	24
Zwitserland	30
Taiwan	33
Thailand	3
Turkije	2
Verenigd Koninkrijk	52
VS	454

Op de website van Pensioenfonds Vervoer kunt u via het Vote Disclosure Systeem vinden hoe we gestemd hebben per aandeelhoudersvergadering.

Pensioenfonds Vervoer heeft een internationale aandelenportefeuille. Het is niet mogelijk om zelf alle aandeelhoudersvergaderingen te bezoeken en zelf te stemmen. Het pensioenfonds stemt daarom op afstand, ook wel 'proxy voting' genoemd. Om te kunnen stemmen op afstand maakt het pensioenfonds gebruik van het stemplatform van Institutional Shareholders Services (ISS). Daarnaast geeft ISS analyses en stemadvies op basis van het stembeleid van het pensioenfonds. De regie op de uitvoering van het stembeleid heeft Pensioenfonds Vervoer uitbesteed aan de integraal vermogensbeheerder. Voordat een definitieve stem wordt uitgebracht, besteden we extra aandacht aan controversiële agendapunten. Het uiteindelijke besluit wordt genomen op basis van specifieke feiten en omstandigheden met betrekking tot het agendapunt.

Er wordt niet altijd met het management van de onderneming meegestemd. In onderstaande tabel is een overzicht opgenomen van het aantal tegenstemmen per fonds. Het grootste aantal tegenstemmen betrof tegenstemmen tegen managementvoorstellen. Het ging hier onder andere om de (her)benoemingen van bestuurders. Redenen voor tegenstemmen waren onder andere:

- Onvoldoende onafhankelijkheid bestuurder;
- Bestuur voldeed niet aan de diversiteitsvereisten;
- Tekort geschoten in het beheren en/of beperken van ESG-risico's;
- Te lange bestuurstermijn.

Ook betrof het vaak beloningsstructuren die als excessief, onvoldoende toegelicht en niet transparant genoeg beoordeeld worden, of waar een link met de prestaties van de onderneming ontbreekt. Dit kwam zowel terug in beloningsbeleid als beloningsverslagen. Van de grootste bijdragers aan de CO2 uitstoot (olie en gas-, staal-, cement-, nutsbedrijven) werd verwacht dat er klimaat gerelateerde performance targets in de beloning waren opgenomen. Indien dit niet het geval was werd er tegen het beleid/verslag gestemd. De categorie Overig ontving ook regelmatig een tegenstem. Klimaattransitieplannen van ondernemingen zijn onder deze categorie opgenomen. Ook de stemmen voor een aandeelhoudersresolutie houden impliciet een stem tegen het management in en zijn door ons meegenomen in onderstaand percentage van tegenstemmen.

TABEL 4.2.2 OVERZICHT STEMACTIVITEITEN H1 2022

Aantal agendapunten	Voor	Tegen
3.676	82%	18%

De managementresoluties kunnen worden onderverdeeld in een zestal hoofdthema's: benoeming bestuurders, beloningsbeleid, uitgifte aandelen, routinezaken, fusies & overnames en overig. Onder routinezaken wordt bedrijfsvoering verstaan. Denk hierbij aan het aanstellen van de accountant, wijzigen van statuten en beslissingen omtrent het vaststellen van dividend. Onder het thema overig vallen onder andere klimaatstrategieën van de onderneming en sociale rapportages. In dit halfjaar zijn de meeste stemmen uitgebracht voor benoeming bestuurders, routinezaken en beloning.

TABEL 4.2.3 STEMACTIVITEITEN PER HOOFDTHEMA ¹

Management	Tegen %
Benoeming	13%
Routine	4%
Kapitaaluitgifte	14%
Beloning	56%
Fusies en overnames	13%
Overig	29%

¹ Bron: Achmea Investment Management, ISS

4.3. Agenderingsrecht aandeelhouders

Op aandeelhoudersvergaderingen kunnen aandeelhouders een voorstel agenderen, mits wordt voldaan aan de voorwaarden van het lokaal geldende agenderingsrecht. Deze aandeelhoudersresoluties kunnen onder meer betrekking hebben op de thema's klimaat & gezondheid, mensenrechten of goed bestuur. In het afgelopen halfjaar hebben wij **721 aandeelhoudersresoluties** beoordeeld en onze stem uitgebracht.

Wij toetsen de afzonderlijke aandeelhoudersvoorstellen op inhoud, wenselijkheid, werkbaarheid en effect. Dat betekent dat wij niet in alle gevallen voor een resolutie zullen stemmen, ook al past deze binnen onze MVB thema's. Onderstaand overzicht onze steminstructie per thema voor deze resoluties.

TABEL 4.3.1 AANDEELHOUDERSRESOLUTIES H1 2022

	Aantal totaal	Voor %	Tegen %
Benoemingen	286	72%	28%
Overig	91	81%	19%
Klimaat & Gezondheid	99	94%	6%
Routine	88	48%	52%
Goed Bestuur	43	81%	19%
Beloning	35	77%	23%
Sociaal	20	25%	75%
Mensenrechten	59	93%	7%

CO₂/Klimaatverandering

Exxon

Christian Brothers Investment Services heeft een resolutie ingediend waarin **Exxon** wordt gevraagd verslag uit te brengen over de mogelijke financiële gevolgen voor de onderneming van het IEA Net Zero 2050-scenario. Dit verslag zou door een accountant gecontroleerd moeten worden.

Exxon heeft in haar rapport Advancing Climate Solutions een analyse opgenomen, waarin haar bedrijfsstrategie wordt vergeleken met het NZE-scenario van het IEA. Exxon stelt dat uit de beoordeling blijkt dat de onderneming zijn kasstromen in de loop van de tijd kan laten groeien door minder te investeren in olie en aardgas en meer te investeren in groeibevorderende projecten op het gebied van chemicaliën, koolstofafvang en -opslag, brandstoffen met lagere emissies, waterstof en koolstofafvang en -opslag. Exxon zegt verder dat het IEA NZE-scenario ervan uitgaat dat er in 2050 nog steeds 24 miljoen vaten olie en 169 miljard kubieke voet aardgas nodig zullen zijn om aan de vraag te voldoen. Exxon geeft aan dat er een analyse van haar uitgavenplan en een modellering van de potentiële

toekomstige cashflow is opgenomen en dat daaruit de veerkracht van de bedrijfsstrategie blijkt.

Hoewel de scenarioplanning van Exxon enkele van de veronderstellingen van een reeks scenario's voor lagere koolstofemissies weergeeft, is de onderneming niet transparant over toekomstige prijsveronderstellingen voor olie en aardgas, noch geeft het informatie over hoe veronderstellingen over vraag en prijzen, zoals in de IEA NZE, van invloed zouden zijn op bestaande olie- en gasactiva of op investeringen. De onderneming heeft geen langetermijndoelen gesteld met betrekking tot de emissies van haar verkochte producten.

De strategie van Exxon is afgestemd op de overtuiging dat de vraag naar olie en gas zal blijven groeien, ook al heeft het IEA benadrukt dat de vraag naar koolwaterstoffen de komende decennia drastisch zal moeten dalen om in 2050 netto nul te bereiken. Aandeelhouders zouden baat hebben bij meer informatie over het risico van onrendabele activa van de onderneming. Daarom is steun van de aandeelhouders voor dit voorstel gerechtvaardigd. Het pensioenfonds heeft voor de resolutie gestemd. Van de aandeelhouders stemde 46,3% voor de resolutie waardoor het voorstel helaas net niet is aangenomen.

Werknemersrechten

Amazon

Op de aandeelhoudersvergadering van **Amazon** zijn meerdere resoluties ingediend, waaronder gerelateerd aan arbeidsnormen. De indiener van de resolutie verzoekt Amazon.com een verslag over gezondheids- en veiligheidsverschillen tussen werknemers openbaar te maken. De indiener vraagt specifiek naar publicatie van een rapport over (1) de vraag of de gezondheids- en veiligheidspraktijken van Amazon aanleiding geven tot raciale en genderongelijkheden in de letselpercentages onder magazijnmedewerkers en (2) de impact van dergelijke ongelijkheden op de lange termijn inkomsten en carrièremogelijkheden van magazijnmedewerkers die tot vrouwen en minderheden behoren.

Amazon geeft al uitgebreide informatie over gezondheid en veiligheid op de werkvloer. Ondanks deze informatie hebben aandeelhouders er baat bij als zij het beleid, de programma's en de toezichtmechanismen op het gebied van veiligheid op de werkvloer beter zouden kunnen begrijpen en beoordelen. Om deze reden heeft het pensioenfonds voor de resolutie gestemd. Van de aandeelhouders stemde 12,7% voor de resolutie, daarmee is deze resolutie afgewezen.

Water

Alphabet

As You Sow heeft een resolutie bij **Alphabet** ingediend waarin ze Alphabet vragen om een verslag op te stellen over locatie specifiek waterrisicobeheer en -metriek. Op deze wijze kunnen aandeelhouders meten of de onderneming haar waterrisico's voldoende beheert.

Alphabet benoemt in haar Water Stewardship-paper 2021 specifieke informatie over datacenters en in haar Milieuverslag met water verband houdende maatstaven, namelijk totale onttrekking, verbruik en lozing. Voor verantwoord rentmeesterschap van datacenters wijst de onderneming op waterefficiëntie-initiatieven en op de aanpak vanuit de gemeenschap. Alphabet heeft ook een doelstelling voor 2030 om 120% van de gemiddelde hoeveelheid verbruikt water weer aan te vullen.

Aandeelhouders hebben baat bij aanvullende informatie over locatie specifieke risicobeperkende maatregelen. Met name in gebieden met watertekorten. Ook hebben aandeelhouders voordeel wanneer er wordt gerapporteerd over de metriek van het waterverbruik, zodat uitgebreid kan worden beoordeeld hoe de onderneming omgaat met de risico's van klimaatverandering en waterschaarste. Om deze reden heeft het pensioenfonds voor de resolutie gestemd. Van de aandeelhouders stemde 22,5% voor de resolutie. De resolutie is daarmee niet aangenomen.

Biodiversiteit

Metro Inc.

M DAC heeft een resolutie bij Metro ingediend ten aanzien van het behoud van biodiversiteit. In de resolutie wordt Metro verzocht om in de gedragscode voor haar leveranciers eisen te specificeren omtrent commitment voor het behoud van de biodiversiteit.

Metro heeft een gedragscode voor leveranciers. Hierin is opgenomen dat Metro streeft om goederen en diensten te kopen van leveranciers die in alle stadia van de productiecycclus een milieuverantwoorde werkwijze hanteren. Op bepaalde gebieden in de gedragscode zijn criteria vastgesteld op basis van specifieke kwesties. Een voorbeeld hiervan is ontbossing tegengaan door middel van het gebruik van palmolie te beperken in de huismerkproducten.

Aandeelhouders hebben baat bij aanvullende informatie over de wijze waarop Metro de impact van haar leveranciers op biodiversiteit beheert. En hoe ze de gedragscode en het managementbeleid kunnen versterken opdat leveranciers kunnen voldoen aan hun toezeggingen om de biodiversiteit in stand te houden. Om deze redenen heeft het pensioenfonds voor de resolutie gestemd. Van de aandeelhouders stemde 37,1% voor de resolutie. De resolutie is daarmee niet aangenomen.

Mensenrechten

Apple

Op de aandeelhoudervergadering van **Apple** op 4 maart 2022 diende een aandeelhouder een resolutie in gerelateerd aan burgerrechten. De indiener van het voorstel vraagt Apple om toezicht te houden op en verslag uit te brengen over een onderzoek uit te voeren door een onafhankelijk derde partij naar raciale gelijkheid, waarin de negatieve gevolgen van het beleid en de handelwijze van de onderneming voor de burgerrechten worden geanalyseerd.

Apple heeft een aantal constructieve maatregelen genomen om raciale ongelijkheid en onrechtvaardigheid aan te pakken. Zo heeft de onderneming 100 miljoen dollar uitgetrokken voor haar initiatief 'Racial Equity and Justice Initiative', dat zich richt op het vergroten van de toegang tot onderwijs, het bepleiten van hervorming van het strafrecht en het wegnemen van belemmeringen voor zwarte en bruine ondernemers. Ook geeft Apple aan dat haar mensenrechtenbeleid is gebaseerd op relevante VN-richtlijnen. Daarnaast voert zij een mensenrechtenanalyse uit om risico's te identificeren en te verhelpen. Apple is echter onder vuur komen te liggen vanwege problemen met de burgerrechten op de werkplek, die hebben geleid tot de oprichting van de #AppleToo-beweging, bestaande uit huidige en voormalige Apple werknemers. Sommige werknemers hebben hun bezorgdheid geuit over verbaal geweld, seksuele intimidatie, represailles en discriminatie. Bovendien maken werknemers met een diversiteitsachtergrond nog steeds slechts twaalf procent uit van de leidinggevende functies binnen de onderneming.

Het pensioenfonds heeft voor het aandeelhoudersvoorstel gestemd. Een objectieve audit door een derde partij, die de impact van het beleid en de handelwijze van het bedrijf op de burgerrechten beoordeelt, kan helpen om recente controverses aan te pakken. Het zou aandeelhouders ook kunnen helpen bij de beoordeling van de doeltreffendheid van Apple's maatregelen op het gebied van rassengelijkheid en het beheer van de daarmee samenhangende risico's. Van de aandeelhouders stemde 52,8% voor de resolutie, daarmee is deze resolutie aangenomen.

Gezondheid

Gilead

Een groep aandeelhouders, waaronder Achmea IM, hebben een aandeelhoudersresolutie ingediend bij **Gilead** omtrent haar lobbyactiviteiten. Gilead wordt in het voorstel verzocht een beoordeling door een derde partij uit te laten voeren en te rapporteren over de afstemming van haar lobbyactiviteiten op haar openbare beleidsstandpunt en publieke verklaringen.

Gilead maakt op haar website haar politieke bijdragen bekend en het deel van de betalingen aan handelsverenigingen dat voor politieke doeleinden wordt

gebruikt. De onderneming maakt het toezichtbeleid van de raad van bestuur bekend en verklaart dat de raad van bestuur toezicht houdt op politieke en lobbyactiviteiten via de 'Nominating and Corporate Governance Committee', dat regelmatig betalingen en beleidslijnen evalueert. Volgens de proxyverklaring van de raad van bestuur is de onderneming van plan om informatie openbaar te maken over betrokkenheid bij handelsverenigingen en het proces van de onderneming om te beoordelen of het op één lijn zit met haar eigen waarden en die van belangenorganisaties. Hoewel de onderneming in het verleden wel eens beleidsstandpunten openbaar heeft gemaakt, lijkt de website van Gilead op dit moment geen informatie te geven over beleidsstandpunten. Gilead maakt bekend dat het handelsverenigingen steunt die gelobbyd hebben tegen hervormingen van de gezondheidszorg die de prijzen van geneesmiddelen op recept zouden verlagen.

Aanvullende informatie over de beleidsstandpunten van de onderneming en de congruentie tussen haar standpunten over toegankelijkheid en betaalbaarheid en haar lobbyactiviteiten zou aandeelhouders nuttige informatie verschaffen over de manier waarop de onderneming de daarmee samenhangende risico's beheert. Om deze reden heeft het pensioenfonds voor de resolutie gestemd. Van de aandeelhouders stemde 49,9% voor de resolutie, daarmee is deze resolutie afgewezen. Er loopt nog een onderzoek of Gilead de blanco stemmen mocht meetellen bij de tegenstemmen. Indien dit niet het geval is zal het aantal voorstemmen meer zijn. We houden de uitkomst in de gaten. De mate van steun is wel dusdanig hoog dat Gilead hier actie op moet ondernemen.

Johnson & Johnson

Oxfam America en Achmea IM hebben een voorstel ingediend waarin wordt gevraagd dat **Johnson & Johnson** rapporteert over hoe overheidssteun de strategie van het bedrijf beïnvloedt inzake toegang tot COVID-19 vaccins. Het is het tweede jaar dat de resolutie is ingediend.

Johnson & Johnson verschaft enige informatie over haar prijsstelling van het COVID-19 vaccins, door te verklaren dat deze in lijn zal zijn met het Bill & Melinda Gates Foundation kader. Deze beschrijving is enigszins vaag en het geeft aandeelhouders geen duidelijk beeld van de toekomstige prijsstelling. De website van Johnson & Johnson vermeldt dat het, als onderdeel van haar commitment om eerlijke toegang te verlenen, tot 900 miljoen vaccins heeft toegezegd aan de Afrikaanse Unie en de COVAX-faciliteit. De raad van bestuur geeft verder haar commitment aan om de kosten te drukken en de toegang tot geneesmiddelen te verbeteren. Het Janssen U.S. Transparency Report verschaft inzicht in besluitvorming over prijsstelling en toegankelijkheid. Johnson & Johnson is echter niet transparant over de manier waarop het in de prijsstelling rekening heeft gehouden met overheidsfinanciering voor de ontwikkeling van COVID-19 vaccins en andere toegankelijkheidsbeslissingen, noch over hoe het er in de toekomst rekening mee zal houden.

Rapportering over hoe overheidssteun de strategie van Johnson & Johnson heeft beïnvloedt inzake toegang tot COVID-19 vaccins kan aandeelhouders ten goede komen bij de beoordeling van het toezicht van de onderneming op de daaraan verbonden risico's, zonder dat dit een onnodige belasting voor de onderneming vormt. Om deze reden heeft het pensioenfonds voor de aandeelhoudersresolutie gestemd. In totaal geeft 33,4% voor de resolutie gestemd. De resolutie is hiermee afgewezen. In 2021 was de mate van steun 31,3%.

Lobbying

United Parcel Service

Boston Trust Walden Company en enkele mede-indieners, waaronder Achmea IM, hebben voor de tweede keer een resolutie ingediend waarin ze **United Parcel Service** (UPS) vragen om verslag uit te brengen over lobbyactiviteiten en -uitgaven.

UPS maakt enige informatie bekend over waarom het lobbyt en over haar goedkeurings- en toezichtsproces voor lobbyuitgaven. De afdeling Public Affairs beheert de lobbyactiviteiten, inclusief betalingen aan handelsverenigingen, en brengt regelmatig verslag uit aan de raad van bestuur. UPS maakt echter geen informatie bekend over haar deelname aan handelsverenigingen, inclusief het bedrag van de betaalde contributies of het deel van de betalingen aan handelsverenigingen dat gebruikt wordt voor lobbydoeleinden. De informatie die UPS verschaft over betalingen aan beroepsverenigingen heeft enkel betrekking op bedragen voor politieke bijdragen. Uitgaven met betrekking tot het beïnvloeden van wetgeving zijn niet opgenomen in rapportages. Bovendien geeft het bedrijf geen geaggregeerde of gespecificeerde informatie over haar lobbyuitgaven op federaal of staatsniveau, noch over prioriteiten in het overheidsbeleid voor dergelijke activiteiten.

Verbeterde transparantie zou de aandeelhouders in staat stellen de uitgebreide politieke activiteiten van UPS en het beheer van de daarmee samenhangende risico's en kansen beter te beoordelen, met name die welke verband houden met de financiering van indirecte lobby-standpunten die in strijd kunnen zijn met de eigen verklaarde bedrijfsstandpunten. Om deze redenen heeft het pensioenfonds voor de resolutie gestemd. Van de aandeelhouders stemde 29,2% voor de resolutie. Dit percentage is een stijging ten opzichte van vorig jaar (25,3%). Ondanks de stijging van de steun is geen meerderheid van de stemmen behaald waardoor het voorstel is afgewezen.

4.4. Corporate governance ontwikkelingen Nederland

Analyse Algemene Vergadering van Aandeelhouders seizoen in Nederland

Stijging aantal live en hybride vergaderingen

Als gevolg van het geleidelijk opheffen van de beperkende maatregelen tegen de verspreiding van het coronavirus vonden er weer veel live en hybride Algemene Vergaderingen van Aandeelhouders (hierna: AvA's) plaats. Maar 15% van de Nederlandse beursgenoteerde ondernemingen hield een uitsluitend virtuele vergadering. Dit betrof onder andere Philips en AkzoNobel. Gezien de gevoeligheid omtrent deze vergaderingen op het gebied van beloningen werd dit door ons als zeer teleurstellend ervaren.

Naast de terugkeer van de live vergaderingen zijn ook de hybride varianten goed ontvangen. Bij de hybride vergaderingen kon men beter dan vorig jaar op afstand (vervolg-)vragen stellen. Dit verbeterde de mogelijkheid om discussie te kunnen voeren.

De vergaderingen van ING Groep en Shell werden verstoord door klimaatactivisten. De vergadering van ING werd als gevolg hiervan voor enkele minuten uitgesteld. De vergadering van Shell moest bijna 3 uur worden uitgesteld om de activisten uit de vergaderzaal te verwijderen zodat de AvA kon plaatsvinden.

Net als vorig jaar was er ook dit jaar weer een stijging in het aantal uitgebrachte stemmen op de AvA's. Zowel bij de AEX als de AMX ondernemingen. Bij de AEX ondernemingen was het percentage uitgebrachte stemmen 76,9% t.o.v. 75,8% in 2021. En bij AMX ondernemingen was het percentage 72,3% t.o.v. 70,9% in 2021.

Stijging aantal tegenstemmen bij managementvoorstellen

In totaal waren er 1.039 agendapunten geagendeerd op de AvA's van de Nederlandse beursgenoteerde ondernemingen. Ondernemingen reageren actiever op zorgpunten van aandeelhouders die in aanloop naar de vergadering geuit zijn, zo hebben we het volgende gezien:

- 6 managementvoorstellen werden teruggetrokken voor de vergadering;
- 1 managementvoorstel werd door de onderneming aangepast voor deze ter stemming werd gebracht.

Dit is een positieve ontwikkeling.

Ook dit jaar stond er 1 aandeelhoudersvoorstel geagendeerd, namelijk het voorstel van "Follow This" bij Shell. Follow This dringt in dit voorstel aan op scherpere klimaatdoelen die naar hun mening meer in lijn zijn met het klimaatverdrag van Parijs.

Van de managementvoorstellen waren er 46 voorstellen die te maken kregen met meer dan 20% tegen stemmen. Het grootste aantal van deze resoluties betrof beloning gerelateerde managementvoorstellen (beleid en verslag). Dit soort voorstellen bedroeg 45% van de voorstellen waar veel tegenstemmen waren (ten opzichte van 39% in 2021). Er was dit jaar een grote stijging van het aantal tegenstemmen met betrekking tot (her)benoemingen van de leden van Raden van Bestuur en de Raden van Commissarissen. Dit jaar bedroeg deze categorie 23% van het aantal managementvoorstellen met veel tegenstemmen. Dit ten opzichte van 8% in 2021. Deze stijging is ook zichtbaar bij de uitgebrachte stemmen voor het pensioenfonds. Dit is mede het gevolg van het aangepaste stembeleid waarin is opgenomen dat bestuurders verantwoordelijk worden gehouden voor hoe zij ESG-risico's beheren en mitigeren.

Weinig actie Raad van Commissarissen bij 'afgekeurd' beloningsverslag

Net als afgelopen jaar waren er veel tegenstemmen ten aanzien van beloningsverslagen. Maar helaas wordt hier door de Raad van Commissarissen weinig actie op ondernomen. Zelfs wanneer er dusdanig veel stemmen zijn dat een verslag wordt 'afgekeurd'. De stem op het beloningsverslag is een zogenaamde 'adviserende stem'. De onderneming is niet verplicht hier gevolgen aan te verbinden. Met het oog op goede corporate governance is er uiteraard wel de verwachting dat wanneer er veel tegenstemmen zijn dit leidt tot gesprekken en mogelijk aanpassingen. Het gebrek aan actie door de Raad van Commissarissen kan er toe leiden dat tegen hun herbenoeming wordt gestemd.

Een beloningsverslag dat erg veel tegenstemmen ontving was van Philips. Het beloningsverslag ontving 79,4% tegen stemmen. Aangezien het een adviserende stem betreft, heeft het geen automatische gevolgen voor de bonussen. De bonussen zijn al uitgekeerd. Philips heeft aangegeven in gesprek te gaan met aandeelhouders over deze uitslag. De reactie van Philips tijdens de vergadering over deze uitslag was teleurstellend. Wanneer er geen actie door Philips wordt ondernomen naar aanleiding van de uitslag is het zeer waarschijnlijk dat dit gevolgen gaat hebben op de herbenoemingen volgend jaar.

Klimaatplannen blijven een uitdaging

Dit geldt zowel voor de ondernemingen als voor aandeelhouders. Klimaat was 1 van de 3 onderdelen van de focusletter die Eumedion in het najaar van 2021 naar Nederlandse beursgenoteerde ondernemingen heeft uitgestuurd. De focusletter bevat onderwerpen die besproken zullen worden in de dialogen in aanloop naar de aandeelhoudersvergaderingen. Van de grootste Nederlandse beursgenoteerde ondernemingen (62 ondernemingen) heeft 76% een bepaalde vorm van een klimaatplan met in ieder geval 1 CO2 reductie doelstelling hierin opgenomen. 42% van de ondernemingen hebben een net-zero target voor scope 1, 2 en 3.

Van de doelen die zijn opgesteld door ondernemingen is 32% geverifieerd door het Science Based Target Initiative (SBTi). Meerdere ondernemingen hebben een verzoek ingediend voor verificatie door de SBTi maar momenteel is er sprake van een doorlooptijd van 1,5 jaar om de cijfers te laten valideren. Het is lastig om als aandeelhouder in te schatten hoe uitdagend de doelen zijn die ondernemingen stellen. Ook omdat ondernemingen van verschillende basisjaren uitgaan en diverse methodes gebruiken om scope 3 emissies te berekenen. Sommige ondernemingen maken daarnaast gebruik van intensiteit doelstellingen terwijl andere ondernemingen zich richten op absolute emissie reductiedoelstellingen. De informatie over de klimaat gerelateerde activiteiten van de ondernemingen zijn verspreid over het jaarverslag, de website, toezichthouder rapportages en overige publicaties. Dit bemoeilijkt de inzichtelijkheid en vergelijkbaarheid. Een paar ondernemingen publiceren een samenhangend rapport waar al deze informatie verzameld wordt maar deze rapportages verschillen in detail en scope.

Wereldwijd zijn er veel aandeelhoudersresoluties ingediend op het gebied van klimaat. Bij Shell was wederom een aandeelhoudersvoorstel ingediend door Follow This. Opvallend hier was dat de steun voor het voorstel bij Shell is gedaald (ongeveer 20% t.o.v. 30% in 2021). Follow This is aan het onderzoeken wat de redenen hiervoor zijn. Follow This heeft meerdere voorlopige verklaringen benoemd. Dit omvat onder andere dat beleggers het verhaal van de grote gas- en olie ondernemingen aanvaarden dat de door de oorlog veroorzaakte crisis zwaarder weegt dan de klimaatcrisis. En dat beleggers terugkomen op de noodzaak van scope 3 doelstellingen. Wij zullen de definitieve uitkomst in de gaten houden.

Diversiteit verbreedt

Het 2e focuspunt uit de Eumedion focusletter betrof diversiteit. Uit de jaarverslagen en dialogen met Nederlandse beursgenoteerde ondernemingen blijkt dat hoewel 'geslacht' nog steeds het meest voorkomende diversiteitsonderwerp is, etniciteit als onderwerp toeneemt. Dit is vooral het geval bij ondernemingen met een grote blootstelling aan de VS. Enkele van deze ondernemingen rapporteerden in hun jaarverslag over de etniciteitsverdeling van het werknemersbestand in de VS. In de VS is het toegestaan deze data op te vragen en te publiceren. In Europa is dit niet het geval.

De recente discussies over het tegengaan van ongewenst en ontoelaatbaar gedrag hebben bij alle ondernemingen waarmee gesproken is in de dialogen de interne discussies geïntensiveerd. Er zijn als gevolg hiervan door de ondernemingen maatregelen genomen om de veiligheid en gezondheid op de werkvloer (op alle gebieden) te verzekeren. Ondernemingen willen een prettige, veilige, eerlijke, inclusieve en vertrouwelijke werkplek stimuleren waarin alle werknemers zichzelf kunnen zijn. Er is ook extra aandacht gegeven aan de verschillende meldingsprocedures en wat daar aan verbeterd kan worden. Ondernemingen

worden aangemoedigd om informatie over diversiteit openbaar te maken voor zover de nationale/regionale wetgeving dit toestaat.

Weinig informatie over de effectiviteit van due diligence procedures op het gebied van mensenrechten

Het 3e focuspunt van de focusletter van Eumedion betrof transparantie over due diligence op het gebied van mensenrechten. Ondernemingen werden gevraagd om robuuste procedures in te voeren voor het identificeren, beheersen en voorkomen van negatieve gevolgen voor de mensenrechten die van belang zijn voor de desbetreffende onderneming. Tijdens de dialogen was de focus op mensenrechten in de leveranciersketen. Bijna alle ondernemingen hebben een programma gericht op mensenrechten. Hier valt leveranciersscreening ook onder en due diligence activiteiten op het gebied van loon en arbeidsvoorwaarden. Ondernemingen verklaren dat zij voldoen aan verschillende richtsnoeren, zoals onder andere die van de OESO waar mensenrechten een belangrijke rol speelt. Er zijn meer ondernemingen die in hun programma engagement met leveranciers hebben opgenomen. Dit om mensenrechten volledig te verankeren in hun activiteiten om 'no harm' te bereiken en/of 'a force for good' te zijn. Dit zijn positieve ontwikkelingen.

De jaarverslagen van de ondernemingen bevatten wel veel informatie over de procedures en maatregelen maar minder over de effectiviteit van deze procedures. Ook maken ondernemingen relatief weinig bekend over de maatregelen die zij hebben genomen om na te gaan of leveranciers de gedragscode van de onderneming naleven. En over stappen die zijn ondernomen om negatieve gevolgen voor de mensenrechten te verzachten. In het algemeen geven ondernemingen geen gedetailleerde informatie over de wijze waarop zij besluiten om activiteiten in landen of gebieden waar conflicten heersen en/of mensenrechtenkwesties zijn vastgesteld voort te zetten of te stoppen. Het is voor aandeelhouders meestal onduidelijk in hoeverre het mensenrechtenbeleid van de onderneming in verschillende landen wordt toegepast. Hier zijn zeker nog stappen te zetten.

5. Rapporteren

Wilt u verder lezen over de Maatschappelijk Verantwoord Beleggen activiteiten van Pensioenfonds Vervoer? Op de [website](#) van Pensioenfonds Vervoer vertellen we uitgebreid wat we doen.

Halfjaarverslag Maatschappelijk Verantwoord Beleggen

In dit verslag geven wij op hoofdlijnen aan wat ons Maatschappelijk Verantwoord Beleggen (MVB) beleid is en hoe wij invulling geven aan de verschillende MVB instrumenten zoals uitsluiten, het aangaan van de dialoog met ondernemingen en stemmen op aandeelhoudersvergaderingen. In het verslag geven we tevens aan wat recente ontwikkelingen zijn op het gebied van MVB en wat dit betekent voor Pensioenfonds Vervoer.

Uitsluitingen

Zowel in het Halfjaarverslag verantwoord beleggen als op de website laten wij zien welke ondernemingen we uitsluiten. In het halfjaarverslag Maatschappelijk verantwoord beleggen geven we tevens de uitsluitingsgronden aan.

Verslag verantwoord en betrokken aandeelhouderschap

In dit jaarlijkse verslag geven wij aan hoe wij invulling geven aan relevante principes voor institutionele beleggers zoals deze zijn genoemd in de Nederlandse Corporate Governance Code. Dit heeft met name betrekking op stemmen en het aangaan van de dialoog met ondernemingen. Daarnaast geven we in dit verslag aan hoe wij invulling geven aan de Nederlandse Stewardship Code.

Stemmen op aandeelhoudersvergaderingen

Uiteraard zijn wij transparant hoe wij stemmen met onze wereldwijde aandelenportefeuille. Via het zogenoemde *vote disclosure system* maken wij zichtbaar hoe wij hebben gestemd op aandeelhoudersvergaderingen. Dit systeem wordt elke dag geactualiseerd.

Kwartaalverslagen stemmen

Ieder kwartaal wordt een kwartaalverslag gepubliceerd waarin de ontwikkelingen worden benoemd.

Overzicht beleggingen

Pensioenfonds Vervoer geeft rekenschap van beleid en uitvoering en publiceert een overzicht van zijn directe beleggingsportefeuille. Wij geven inzicht in de directe beleggingen. Voor fondsbeleggingen is het niet mogelijk de onderliggende posities kenbaar te maken. Voor deze beleggingen wordt een opsomming van beheerders en/of fondsbeleggingen gegeven.

6. Bijlagen

6.1. Uitgangspunten van het Global Compact van de Verenigde Naties

Het UN Global Compact verlangt van bedrijven dat zij binnen hun invloedssfeer een aantal kernwaarden op het gebied van mensenrechten, arbeidsnormen, milieu en anticorruptie omarmen, ondersteunen en uitoefenen. Bedrijven die het UN Global Compact initiatief onderschrijven, verbinden zich ertoe de onderstaande doelstellingen en waarden te steunen bij het uitvoeren van hun activiteiten:

Mensenrechten

- 1e principe: Bedrijven dienen binnen de eigen invloedssfeer de internationaal vastgelegde mensenrechten te ondersteunen en te respecteren;
- 2e principe: er voor te zorgen dat zij niet medeplichtig zijn aan schendingen van de mensenrechten.

Arbeidsnormen

- 3e principe: Bedrijven dienen de vrijheid van vakvereniging en de effectieve erkenning van het recht op collectieve onderhandelingen te handhaven;
- 4e principe: alle vormen van verplichte en gedwongen arbeid te elimineren;
- 5e principe: zich in te spannen voor de effectieve afschaffing van kinderarbeid;
- 6e principe: discriminatie met betrekking tot werk en beroep te bestrijden.

Milieu

- 7e principe: Bedrijven dienen het voorzichtigheidsbeginsel te hanteren met betrekking tot milieukwesties;
- 8e principe: initiatieven te ondernemen om grotere verantwoordelijkheid op milieugebied te bevorderen;
- 9e principe: de ontwikkeling en verspreiding van milieuvriendelijke technologieën te stimuleren.

Anticorruptie

- 10e principe: Bedrijven dienen alle vormen van corruptie, inclusief afpersing en omkoping, tegen te gaan.

De principes van het UN Global Compact zijn gebaseerd op internationale verdragen, onder andere afgeleid van de Universele verklaring van de rechten van de mens, de verklaring van de Internationale Arbeidsorganisatie (ILO) inzake de fundamentele arbeidsrechten, en van de verklaring van Rio met betrekking tot milieu en ontwikkeling.

6.2. Relevante bepalingen Nederlandse Corporate Governance Code (2016 versie)

Principe 4.1 De algemene vergadering Principe

De algemene vergadering kan een zodanige invloed uitoefenen op het beleid van het bestuur en de raad van commissarissen van de vennootschap, dat zij een volwaardige rol speelt in het systeem van checks and balances binnen de vennootschap. Goede corporate governance veronderstelt een volwaardige deelname van aandeelhouders aan de besluitvorming in de algemene vergadering.

Relevante best practice bepalingen

4.1.1 Het toezicht van de Raad van Commissarissen op het bestuur omvat mede het toezicht op de verhouding met aandeelhouders.

4.1.5 Indien een aandeelhouder een onderwerp op de agenda heeft laten plaatsen, licht hij dit ter vergadering toe en beantwoordt hij zo nodig vragen hierover.

4.1.6 Een aandeelhouder oefent het agenderingsrecht slechts uit nadat hij daaromtrent in overleg is getreden met het bestuur. Wanneer één of meer aandeelhouders het voornemen hebben de agendering te verzoeken van een onderwerp dat kan leiden tot wijziging van de strategie van de vennootschap, bijvoorbeeld door het ontslag van één of meer bestuurders of commissarissen, wordt het bestuur in de gelegenheid gesteld een redelijke termijn in te roepen om hierop te reageren (de responstijd). De mogelijkheid van het inroepen van de responstijd geldt ook voor een voornemen als hiervoor bedoeld dat strekt tot rechterlijke machtiging voor het bijeenroepen van een algemene vergadering op grond van artikel 2:110 BW. De desbetreffende aandeelhouder respecteert de door het bestuur ingeroepen responstijd, bedoeld in best practice bepaling 4.1.7.

Principe 4.3 Uitbrengen van stemmen Principe

Deelname van zoveel mogelijk aandeelhouders aan de besluitvorming in de algemene vergadering is in het belang van de checks and balances van de vennootschap. De vennootschap stelt, voor zover het in haar mogelijkheid ligt, aandeelhouders in de gelegenheid op afstand te stemmen en met alle (andere) aandeelhouders te communiceren.

Relevante best practice bepalingen

4.3.1 Een aandeelhouder stemt naar eigen inzicht. Van een aandeelhouder die gebruik maakt van stemadviezen van derden wordt verwacht dat hij zich een eigen oordeel vormt over het stembeleid of de door deze adviseur verstrekte stemadviezen.

4.3.5 Institutionele beleggers (pensioenfondsen, verzekeraars, beleggingsinstellingen, vermogensbeheerders) plaatsen jaarlijks in ieder geval op hun website hun beleid ten aanzien van het uitoefenen van het stemrecht op aandelen die zij houden in beursvennootschappen.

4.3.6 Institutionele beleggers plaatsen jaarlijks op hun website en/of in hun bestuursverslag een verslag van de uitvoering van hun beleid voor het uitoefenen van het stemrecht in het desbetreffende boekjaar. Daarnaast brengen zij ten minste eenmaal per kwartaal op hun website verslag uit of en hoe zij als aandeelhouders hebben gestemd op algemene vergaderingen. Dit verslag wordt op de website van de institutionele belegger geplaatst.

6.3. Lijst van ondernemingen; Normatieve Dialogen

	Onderneming	Dialogo geïnitieerd	Normschending
1	Accenture Plc	15-7-2021	Arbeidsnormen
2	Actividades de Construccion y Servicios SA	15-1-2021	Mensenrechten
	Actividades de Construccion y Servicios SA	15-1-2021	Milieu
3	Adani Ports & Special Economic Zone Ltd.	15-4-2022	Mensenrechten
4	AES Gener SA	15-7-2020	Milieu
5	Alibaba Group Holding Ltd.	15-7-2021	Corruptie
6	Alphabet Inc. Class C	15-7-2021	Arbeidsnormen
	Alphabet Inc. Class C	15-7-2021	Corruptie
	Alphabet Inc. Class C	15-7-2021	Mensenrechten
7	ALROSA PJSC	15-4-2021	Milieu
8	Amazon.com, Inc.	15-10-2017	Arbeidsnormen
	Amazon.com, Inc.	15-1-2019	Arbeidsnormen
	Amazon.com, Inc.	15-1-2021	Arbeidsnormen
9	AmerisourceBergen Corporation	15-1-2020	Mensenrechten
10	ArcelorMittal SA	15-1-2021	Milieu
	ArcelorMittal SA	15-1-2021	Milieu
11	Bayer AG	15-4-2022	Milieu
12	BHP Group PLC	15-4-2018	Milieu
	BHP Group PLC	15-1-2021	Milieu
	BHP Group PLC	15-1-2021	Milieu
13	Bunge Limited	15-10-2019	Milieu
14	BASF	15-7-2021	Milieu
15	Capital One Financial Corporation	15-1-2021	Mensenrechten
16	Cardinal Health, Inc.	15-1-2020	Mensenrechten
17	Carrefour SA	15-4-2022	Arbeidsnormen
18	CCR SA	15-7-2020	Corruptie
19	Chevron Corporation	15-1-2020	Mensenrechten
20	China Yangtze Power Co., Ltd.	15-10-2019	Milieu
21	Coca-Cola Amatil Limited	15-10-2019	Arbeidsnormen
22	Companhia de Saneamento do Parana	20-12-2021	Milieu
23	Daqo New Energy Corp.	15-7-2021	Arbeidsnormen
24	Delta Air Lines, Inc.	15-1-2022	Arbeidsnormen
25	Deutsche Bank AG	15-7-2021	Corruptie
	Deutsche Bank AG	15-7-2021	Corruptie
26	Deutsche Bank AG /New York Branch/	15-7-2021	Corruptie
27	Deutsche Telekom AG	15-7-2020	Arbeidsnormen
28	Ecopetrol SA	15-7-2021	Arbeidsnormen

	Onderneming	Dialogo geïnitieerd	Normschending
	Ecopetrol SA	15-7-2021	Milieu
29	Elsewedy Electric Co.	15-4-2021	Milieu
30	Empresas Copec SA	15-1-2020	Mensenrechten
	Empresas Copec SA	15-1-2020	Milieu
31	ENGIE SA	15-1-2017	Mensenrechten
	ENGIE SA	15-1-2017	Milieu
32	Experian PLC	15-1-2021	Mensenrechten
	Experian PLC	15-1-2021	Mensenrechten
33	Exxon Mobil Corp.	15-7-2017	Milieu
	Exxon Mobil Corp.	15-7-2017	Milieu
34	FAST RETAILING CO., LTD.	15-4-2022	Arbeidsnormen
35	FirstEnergy Corp.	15-4-2021	Corruptie
36	Freeport-McMoRan, Inc.	15-1-2022	Mensenrechten
	Freeport-McMoRan, Inc.	15-1-2022	Milieu
37	Fresenius Medical Care AG & Co. KGaA	15-7-2020	Corruptie
	Fresenius Medical Care AG & Co. KGaA	15-7-2020	Corruptie
	Fresenius Medical Care AG & Co. KGaA	15-7-2020	Corruptie
	Fresenius Medical Care AG & Co. KGaA	15-7-2020	Corruptie
	Fresenius Medical Care AG & Co. KGaA	15-7-2020	Corruptie
	Fresenius Medical Care AG & Co. KGaA	15-7-2020	Corruptie
	Fresenius Medical Care AG & Co. KGaA	15-7-2020	Corruptie
	Fresenius Medical Care AG & Co. KGaA	15-7-2020	Corruptie
38	Fresenius SE & Co. KGaA	15-7-2020	Corruptie
	Fresenius SE & Co. KGaA	15-7-2020	Corruptie
	Fresenius SE & Co. KGaA	15-7-2020	Corruptie
	Fresenius SE & Co. KGaA	15-7-2020	Corruptie
	Fresenius SE & Co. KGaA	15-7-2020	Corruptie
	Fresenius SE & Co. KGaA	15-7-2020	Corruptie
	Fresenius SE & Co. KGaA	15-7-2020	Corruptie
	Fresenius SE & Co. KGaA	15-7-2020	Corruptie
39	Glencore plc	15-7-2020	Arbeidsnormen
	Glencore plc	15-7-2020	Corruptie
	Glencore plc	15-7-2020	Mensenrechten
40	Halliburton Co.	15-1-2020	Milieu
41	Hangzhou Hikvision Digital Technology Co., Ltd.	15-1-2020	Mensenrechten
42	Hankook Tire & Technology Co., Ltd.	15-1-2020	Arbeidsnormen
43	Hon Hai Precision Industry Co., Ltd.	15-10-2020	Arbeidsnormen
44	Hyundai Engineering & Construction Co. Ltd.	15-4-2022	Corruptie
45	Hyundai Heavy Industries Holdings Co., Ltd.	15-1-2020	Arbeidsnormen

	Onderneming	Dialog geïnitieerd	Normschending
46	Iberdrola SA	15-4-2021	Mensenrechten
47	Iberdrola SA	15-4-2021	Milieu
48	ING Groep NV	15-1-2022	Corruptie
49	Jardine Matheson Holdings Limited	15-4-2021	Mensenrechten
50	Jardine Strategic Holdings Limited	15-4-2021	Mensenrechten
51	Kansai Electric Power Company, Incorporated	15-10-2021	Corruptie
52	Kohl's Corporation	15-4-2022	Arbeidsnormen
53	Korea Electric Power Corp.	15-7-2021	Mensenrechten
54	Korea Shipbuilding & Offshore Engineering Co Ltd	15-1-2020	Arbeidsnormen
55	Lens Technology Co., Ltd.	15-7-2021	Arbeidsnormen
56	LG Chem Ltd.	15-10-2020	Mensenrechten
57	LM Ericsson Telefon AB	15-10-2021	Corruptie
	LM Ericsson Telefon AB	15-10-2021	Corruptie
	LM Ericsson Telefon AB	16-10-2021	Corruptie
58	Lonza Group	15-7-2021	Milieu
59	Lyft, Inc.	15-1-2022	Arbeidsnormen
60	Macy's Inc	15-4-2022	Arbeidsnormen
61	Mallinckrodt Plc	15-1-2020	Mensenrechten
62	McDonald's Corp.	15-10-2020	Arbeidsnormen
63	McKesson Corp.	15-1-2020	Mensenrechten
64	Meituan	15-1-2022	Corruptie
65	Meta Platforms, Inc.	28-3-2019	Mensenrechten
	Meta Platforms, Inc.	15-7-2021	Arbeidsnormen
	Meta Platforms, Inc.	15-7-2021	Arbeidsnormen
66	Mitsubishi Electric Corp.	15-1-2022	Arbeidsnormen
67	Mitsui & Co.,Ltd	15-1-2020	Mensenrechten
	Mitsui & Co.,Ltd	15-1-2020	Milieu
68	MMC Norilsk Nickel PJSC	15-7-2020	Milieu
69	Motherson Sumi Systems Ltd.	15-4-2022	Arbeidsnormen
70	NIKE, Inc.	15-7-2018	Mensenrechten
71	Pegatron Corp	15-1-2021	Arbeidsnormen
72	Petróleo Brasileiro (Petrobras)	15-10-2021	Milieu
73	Petroleos Mexicanos SA	15-10-2021	Milieu
74	Petróleos Mexicanos SA	15-10-2021	Milieu
75	Petroperu SA	15-4-2022	Milieu
76	POSCO	15-7-2021	Arbeidsnormen
	POSCO	15-7-2021	Arbeidsnormen
	POSCO	15-7-2021	Mensenrechten
	POSCO	15-7-2021	Milieu

	Onderneming	Dialogo geïnitieerd	Normschending
76	Power Construction Corporation of China, Ltd.	15-10-2018	Mensenrechten
	Power Construction Corporation of China, Ltd.	15-10-2018	Mensenrechten
	Power Construction Corporation of China, Ltd.	15-10-2018	Milieu
	Power Construction Corporation of China, Ltd.	15-10-2018	Milieu
	Power Construction Corporation of China, Ltd.	15-10-2021	Milieu
77	PT Astra International Tbk	15-4-2021	Mensenrechten
78	PT Pertamina (Persero)	15-4-2022	Milieu
79	QUALCOMM Incorporated	15-4-2021	Corruptie
80	Ratch Group Public Co. Ltd.	15-10-2021	Mensenrechten
81	Rio Tinto plc	15-10-2020	Milieu
	Rio Tinto plc	15-1-2022	Mensenrechten
82	Rosneft Oil Co.	15-10-2019	Milieu
83	SAIC Motor Corp. Ltd.	15-10-2020	Arbeidsnormen
84	SAMSUNG C&T CORPORATION	15-1-2021	Mensenrechten
	SAMSUNG C&T CORPORATION	15-1-2021	Milieu
85	SAP SE	15-10-2021	Corruptie
86	SK Inc.	17-1-2020	Corruptie
	SK Inc.	15-10-2021	Mensenrechten
87	SK Innovation Co., Ltd	15-1-2020	Corruptie
88	Sociedad Quimica y Minera de Chile S.A. (SQM)	15-1-2021	Mensenrechten
	Sociedad Quimica y Minera de Chile S.A. (SQM)	15-1-2021	Milieu
89	Stellantis NV	15-4-2022	Milieu
90	STRABAG SE	15-4-2022	Mensenrechten
91	Sumitomo Corporation	15-1-2022	Arbeidsnormen
92	Swedbank AB	15-10-2021	Corruptie
93	Target Corporation	15-4-2022	Arbeidsnormen
94	Telefonaktiebolaget LM Ericsson	17-10-2021	Corruptie
95	Teva Pharmaceutical Industries Ltd.	15-1-2020	Mensenrechten
96	The AES Corporation	15-7-2020	Milieu
97	The Boeing Co.	15-10-2019	Mensenrechten
	The Boeing Co.	15-10-2019	Mensenrechten
98	The Coca-Cola Co.	15-4-2020	Arbeidsnormen
99	T-Mobile US, Inc.	15-7-2020	Arbeidsnormen
100	Top Glove Corp. Bhd.	15-4-2021	Arbeidsnormen
101	Total SA	15-7-2020	Arbeidsnormen
102	Tyson Foods, Inc.	15-10-2020	Arbeidsnormen
103	Uber Technologies, Inc.	15-7-2021	Arbeidsnormen
	Uber Technologies, Inc.	15-7-2021	Arbeidsnormen
	Uber Technologies, Inc.	15-7-2021	Mensenrechten

	Onderneming	Dialogo geïnitieerd	Normschending
104	UBS AG	15-10-2021	Mensenrechten
105	UBS Group AG	15-10-2021	Mensenrechten
106	Verizon Communications, Inc.	15-7-2020	Arbeidsnormen
107	Vestas Wind Systems A/S	4-12-2019	Arbeidsnormen
	Vestas Wind Systems A/S	15-7-2021	Mensenrechten
108	Wal-Mart Stores, Inc.	15-10-2019	Arbeidsnormen
	Wal-Mart Stores, Inc.	15-10-2019	Arbeidsnormen
	Wal-Mart Stores, Inc.	15-4-2022	Arbeidsnormen
109	Wilmar International Limited	15-1-2020	Milieu

6.4. Lijst van ondernemingen; Thematische Dialogen

	Onderneming	Sector	Land van herkomst	Engagement omschrijving
1	AbbVie, Inc.	Gezondheidszorg	Verenigde Staten	Goede en Beschikbare Medicijnen
2	Ajinomoto Co., Inc.	Niet-duurzame consumptiegoederen	Japan	Arbeidsomstandigheden in de voedingsmiddelenketen
3	Alimentation Couche-Tard Inc. Class B	Niet-duurzame consumptiegoederen	Canada	Biodiversiteit in de landbouwketen
4	Amcor Ltd	Basismaterialen	Australië	Plastics
5	Anglo American Platinum Ltd.	Materialen (NL)	Zuid-Afrika	Afbouw blootstelling steenkolen
6	Aurizon Holdings Ltd.	Industrie	Australië	Klimaat en Transport 2
7	Aurobindo	Gezondheidszorg	India	Goede en Beschikbare Medicijnen
8	Bayer AG	Gezondheidszorg	Duitsland	Goede en Beschikbare Medicijnen
9	Berry Plastics Group Inc	Basismaterialen	Verenigde Staten	Plastics
10	BHP Group PLC	Basismaterialen	Verenigd Koninkrijk	Afbouw blootstelling steenkolen
11	Biogen Inc.	Gezondheidszorg	Verenigde Staten	Goede en Beschikbare Medicijnen
12	BMW	Duurzame consumptiegoederen	Duitsland	Dialogo Klimaattransitie
13	BRF SA	Niet-duurzame consumptiegoederen	Brazilië	Access to Nutrition
14	Canadian National Railway Company	Industrie	Canada	Klimaat en Transport 2
15	Canadian Pacific Railway Limited	Industrie	Canada	Klimaat en Transport 2
16	Carlsberg A/S Class B	Niet-duurzame consumptiegoederen	Denemarken	Arbeidsomstandigheden in de voedingsmiddelenketen
17	Carnival plc	Duurzame consumptiegoederen	Verenigd Koninkrijk	Human Capital
18	Conagra Brands, Inc.	Niet-duurzame consumptiegoederen	Verenigde Staten	Access to Nutrition
19	Costco Wholesale Corporation	Niet-duurzame consumptiegoederen	Verenigde Staten	Biodiversiteit in de landbouwketen
20	Covestro AG	Basismaterialen	Duitsland	Industriële Energie-efficiëntie
21	CSX Corporation	Industrie	Verenigde Staten	Klimaat en Transport 2
22	DTE Energy Company	Nutsbedrijven	Verenigde Staten	Afbouw blootstelling steenkolen
23	Endesa S.A.	Nutsbedrijven	Spanje	Afbouw blootstelling steenkolen
24	Enel SpA	Nutsbedrijven	Italië	Afbouw blootstelling steenkolen
25	Exxon Mobil Corp.	Olie en gas	Verenigde Staten	Dialogo Klimaattransitie
26	Fortescue Metals Group Ltd	Basismaterialen	Australië	Industriële Energie-efficiëntie
27	Freeport-McMoRan, Inc.	Basismaterialen	Verenigde Staten	Reductie CO2 uitstoot
28	General Mills, Inc.	Niet-duurzame consumptiegoederen	Verenigde Staten	Biodiversiteit in de landbouwketen
29	George Weston Limited	Niet-duurzame consumptiegoederen	Canada	Arbeidsomstandigheden in de voedingsmiddelenketen
30	Gilead Sciences, Inc.	Gezondheidszorg	Verenigde Staten	Goede en Beschikbare Medicijnen
31	Grupo Bimbo SAB de CV	Niet-duurzame consumptiegoederen	Mexico	Access to Nutrition

	Onderneming	Sector	Land van herkomst	Engagement omschrijving
32	Hershey Company	Niet-duurzame consumptiegoederen	Verenigde Staten	Arbeidsomstandigheden in de voedingsmiddelenketen
33	Hydro One Ltd.	Nutsbedrijven	Canada	Reductie CO2 uitstoot
34	Industrias Penoles SAB de CV	Basismaterialen	Mexico	Klimaatadaptatie en water
35	Infineon Technologies AG	Informatietechnologie	Duitsland	Klimaatadaptatie en water
36	J. M. Smucker Company	Niet-duurzame consumptiegoederen	Verenigde Staten	Arbeidsomstandigheden in de voedingsmiddelenketen
37	Jardine Matheson Holdings Limited	Industrie	Hong Kong	Afbouw blootstelling steenkolen
38	Kellogg Company	Niet-duurzame consumptiegoederen	Verenigde Staten	Biodiversiteit in de landbouwketen
39	Kroger Co.	Niet-duurzame consumptiegoederen	Verenigde Staten	Biodiversiteit in de landbouwketen
40	LyondellBasell Industries NV	Basismaterialen	Verenigde Staten	Plastics
41	Marathon Oil Corporation	Energie	Verenigde Staten	Dialog Klimaattransitie
42	Martin Marietta Materials, Inc.	Basismaterialen	Verenigde Staten	Reductie CO2 uitstoot
43	McDonald's Corporation	Duurzame consumptiegoederen	Verenigde Staten	Human Capital
44	Meiji Holdings Co., Ltd.	Niet-duurzame consumptiegoederen	Japan	Access to Nutrition
45	Mondelez International, Inc. Class A	Niet-duurzame consumptiegoederen	Verenigde Staten	Arbeidsomstandigheden in de voedingsmiddelenketen
46	Mondi plc	Basismaterialen	Verenigd Koninkrijk	Plastics
47	Newcrest Mining Limited	Basismaterialen	Australië	Klimaatadaptatie en water
48	Norfolk Southern Corporation	Industrie	Verenigde Staten	Klimaat en Transport 2
49	Novartis AG	Gezondheidszorg	Zwitserland	Goede en Beschikbare Medicijnen
50	Nucor Corporation	Basismaterialen	Verenigde Staten	Industriële Energie-efficiëntie
	Nucor Corporation	Basismaterialen	Verenigde Staten	Reductie CO2 uitstoot
51	OMV AG	Energie	Oostenrijk	Dialog Klimaattransitie
52	ONEOK, Inc.	Energie	Verenigde Staten	Reductie CO2 uitstoot
53	PPG Industries, Inc.	Basismaterialen	Verenigde Staten	Industriële Energie-efficiëntie
54	Qorvo, Inc.	Informatietechnologie	Verenigde Staten	Klimaatadaptatie en water
55	Renault SA	Duurzame consumptiegoederen	Frankrijk	Dialog Klimaattransitie
56	Rio Tinto plc	Basismaterialen	Verenigd Koninkrijk	Klimaatadaptatie en water
57	Roche Holding AG	Gezondheidszorg	Zwitserland	Goede en Beschikbare Medicijnen
58	Royal Caribbean Cruises Ltd.	Duurzame consumptiegoederen	Verenigde Staten	Human Capital
59	RWE AG	Nutsbedrijven	Duitsland	Afbouw blootstelling steenkolen
60	Sealed Air Corporation	Basismaterialen	Verenigde Staten	Plastics
61	Sika AG	Basismaterialen	Zwitserland	Industriële Energie-efficiëntie
62	South32 Ltd.	Basismaterialen	Australië	Afbouw blootstelling steenkolen
63	Southern Company	Nutsbedrijven	Verenigde Staten	Afbouw blootstelling steenkolen
64	Southwest Airlines Co.	Industrie	Verenigde Staten	Reductie CO2 uitstoot
65	Starbucks Corporation	Duurzame consumptiegoederen	Verenigde Staten	Human Capital
66	Steel Dynamics, Inc.	Basismaterialen	Verenigde Staten	Reductie CO2 uitstoot

	Onderneming	Sector	Land van herkomst	Engagement omschrijving
67	Subaru Corp	Duurzame consumptiegoederen	Japan	Dialogo Klimaattransitie
68	Suntory Beverage & Food Ltd.	Niet-duurzame consumptiegoederen	Japan	Access to Nutrition
69	Sysco Corporation	Niet-duurzame consumptiegoederen	Verenigde Staten	Biodiversiteit in de landbouwketen
70	The Coca-Cola Co.	Niet-duurzame consumptiegoederen	Verenigde Staten	Access to Nutrition
71	Tyson Foods, Inc.	Niet-duurzame consumptiegoederen	Verenigde Staten	Biodiversiteit in de landbouwketen
72	Uber Technologies, Inc.	Informatietechnologie (NL)	Verenigde Staten	Klimaat en Transport 2
73	Unilever NV	Niet-duurzame consumptiegoederen	Nederland	Access to Nutrition
74	Union Pacific Corporation	Industrie	Verenigde Staten	Klimaat en Transport 2
75	Valero Energy Corporation	Energie	Verenigde Staten	Reductie CO2 uitstoot
76	Vanguard International Semicon	Industrie	Taiwan	Klimaatadaptatie en water
77	WEC Energy Group Inc	Nutsbedrijven	Verenigde Staten	Afbouw blootstelling steenkolen
78	Werner Enterprises Inc	Industrie	United States	Klimaat en Transport 2

6.5. Begrippen- en afkortingenlijst

TABEL 6.5.1 BEGRIPPENLIJST

Begrip	Uitleg
CO2-voetafdruk	Met behulp van een CO2-voetafdruk verkrijgt een organisatie inzicht in de totale uitstoot van broeikasgassen, veroorzaakt door de organisatie, een proces of een product.
Asset management	het professionele beheer van vermogens van particulieren en instituten gericht op het realiseren van een optimaal beleggingsresultaat.
Best in-class	De best in class-benadering voor sustainable investing betekent beleggen in ondernemingen die binnen hun sector vooroplopen op het gebied van voldoen aan ESG-criteria.
Corporate Governance	Het geheel van regels, praktijken en processen op basis waarvan een onderneming wordt bestuurd en het management wordt gecontroleerd. Corporate governance heeft betrekking op goede bestuurspraktijken en de basisprincipes, rechten, verantwoordelijkheden en verwachtingen van de directie van een organisatie. Een goed gestructureerd corporate governance-systeem stemt de belangen van alle belanghebbenden binnen een onderneming, zoals aandeelhouders, het management, klanten, leveranciers, financiers, de overheid en de gemeenschap, op elkaar af. Zo'n systeem ondersteunt de langetermijnstrategie van een onderneming.
Engagement	Een actieve dialoog tussen beleggers en ondernemingen op het gebied van milieu, maatschappij en corporate governance. Het aangaan van de dialoog met ondernemingen in de beleggingsportefeuille is een belangrijk instrument om financiële-, sociale en milieu risico's te beheersen, kansen te benutten en daarnaast positieve maatschappelijke impact te behalen.
ESG-integratie	De structurele integratie van informatie over factoren op het gebied van ESG in het besluitvormingsproces voor beleggingen. Duurzame beleggers geloven dat duurzaamheid een materiële impact heeft op het resultaat van ondernemingen. Rekening houden met financieel relevante duurzaamheidsinformatie leidt dan ook tot betere beleggingsbeslissingen.
Fiduciair management	Uitbesteding van werkzaamheden op het gebied van vermogensbeheer.
Leefbaar loon	Een leefbaar loon is een loon waarmee een werknemer kan voorzien in basisbehoeftes van zijn of haar gezin; van voeding, gezondheidszorg, kleding, huisvesting tot scholing.
Normatieve dialoog	Het Normatieve Engagement heeft als doel structurele schendingen van UN Global Compact principes, OESO richtlijnen voor Multinationale ondernemingen of UN Guiding Principles on Business & Human Rights te stoppen en te voorkomen. Structurele schendingen van deze normen vergroten het risico op nadelige gevolgen voor de onderneming, haar directe omgeving zoals lokale gemeenschappen of het milieu en voor andere belanghebbenden.
Proxy voting	Stemmen op Algemene Vergaderingen van Aandeelhouders is voor actieve aandeelhouders een manier om de corporate governance of de activiteiten van een onderneming te beïnvloeden. De resultaten van stemmingen tijdens AVA's worden openbaar gemaakt. Als aandeelhouders tegen een voorstel stemmen, moet een onderneming maatregelen nemen. Proxy voting betekent stemmen bij volmacht. In Angelsaksische landen gebruikelijk systeem waarbij aandeelhouders op de vergadering van aandeelhouders kunnen stemmen zonder naar de vergadering toe gaan. Vaak wordt via online platformen een stem uitgebracht.
Remuneratiecommissie	Commissie die is samengesteld uit leden van de RvC die voorstellen doet aan de RvC over beloning en de overige arbeidsvoorwaarden van het bestuur (en soms ook het hogere management) van een onderneming. De commissie kan zich laten adviseren door externe deskundigen.
Stranded Assets	Stranded Assets zijn activa op de balans van ondernemingen die snel hun waarde verliezen als gevolg van gedwongen afschrijvingen door klimaatverandering. Dit komt doordat het vinden en opwekken van energie met fossiele brandstoffen onder druk staat door regelgeving om het klimaat te beschermen.
Thematische dialoog	De thematische dialoog wordt gericht op het beheersen van risico's en het benutten van kansen op specifieke thematiek die binnen een sector of een keten speelt. Beter beleid, transparantie en optimalisatie van bedrijfsprocessen worden rondom specifieke thema's centraal gesteld.
Uitsluiten	Het uitsluiten van sectoren of ondernemingen uit een beleggingsportefeuille als ze niet voldoen aan specifieke ESG-criteria. Beleggers kunnen ervoor kiezen een lijst van controversiële landen of ondernemingen uit te sluiten die niet voldoen aan internationale overeenkomsten of verdragen, zoals producenten van controversiële wapens.

TABEL 6.5.2 AFKORTINGENLIJST

Afkorting	Uitgeschreven afkorting	Toelichting
AVA	Algemene Vergaderingen van Aandeelhouders	Stemmen op de AVA is voor actieve aandeelhouders een manier om de corporate governance of de activiteiten van een onderneming te beïnvloeden. De resultaten van stemmingen tijdens AVA's worden openbaar gemaakt. Als aandeelhouders tegen een voorstel stemmen, moet een onderneming maatregelen nemen.
CDP	Carbon Disclosure Project	De CDP is een organisatie die bedrijven en steden ondersteunt om de milieu-impact van grote bedrijven bekend te maken. Het doel is om van milieurapportage en risicobeheer een bedrijfsnorm te maken en openbaarmaking, inzicht en actie naar een duurzame economie te stimuleren.
ESG	Environmental Social Governance	Criteria op het gebied van milieu, maatschappij en ondernemingsbestuur die worden gebruikt binnen verantwoord beleggen om ondernemingen te analyseren en beoordelen.
ISS ESG	...	Een onafhankelijk onderzoeksbureau
KPI	Key Performance Indicators	Key Performance Indicators (KPI's) zijn meetbare indicatoren die aantonen hoe de onderneming presteert en of het organisatorische doelstellingen gaat halen. Organisaties gebruiken KPI's op alle niveau's van de organisatie om prestaties en resultaten te evalueren. KPI's helpen de aandacht te richten op zaken die belangrijk zijn.
MSCI		ESG data aanbieder
OESO Richtlijnen	Richtlijnen van de Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling	De OECD Guidelines for Multinational Enterprises of en zijn één van de belangrijkste internationaal erkende richtlijnen voor Corporate Social Responsibility, alle 34 OECD lidstaten en 10 andere landen hebben deze richtlijnen geaccepteerd. De OESO-richtlijnen bieden handvatten voor bedrijven om met kwesties om te gaan zoals ketenverantwoordelijkheid, mensenrechten, kinderarbeid, milieu en corruptie.
PRI	Principles for Responsible Investing	Mondiale vereniging van pensioenfondsen, vermogensbeheerders en ondernemingen die verantwoord beleggen willen bevorderen.
SBT's	Science Based Targets	SBT's zijn de wetenschappelijke kaders of doelstellingen, die nodig zijn om een transitie naar een koolstofarme economie te maken, waarin binnen de 2 graden opwarming van de aarde wordt gebleven. De ambitie van de dat ondernemingen deze SBT's onderdeel maken van hun korte- of langetermijn klimaatstrategie.
SDG	Sustainable Development Goal	Een reeks duurzame ontwikkelingsdoelstellingen, in 2015 opgesteld door de Verenigde Naties ter vervanging van de Millenniumdoelstellingen. 193 landen hebben samen afgesproken de 17 Duurzame Ontwikkelingsdoelstellingen te realiseren vóór 2030. De doelen zijn gericht op het aanpakken van maatschappelijke en milieu-uitdagingen, zoals klimaatverandering, het stimuleren van schone energie, extreme armoede, gendergelijkheid en duurzame landbouw. De doelen doen een beroep op zowel de publieke als de private sector om nauw samen te werken met de overheden van de landen die hebben ondertekend.
TCFD	Task Force on Climate-related Financial Disclosures	TCFD is een vrijwillige en consistente rapportagemethode voor ondernemingen over klimaatgerelateerde financiële risico's. De taskforce structureert haar aanbevelingen rond vier thema's: bestuur, strategie, risicobeheer en doelstellingen. TCFD is ontwikkeld door de Raad voor Financiële Stabiliteit. Ondernemingen kunnen deze aanbevelingen gebruiken om investeerders, kredietverstrekkers, verzekeraars en andere belanghebbenden van relevante informatie te voorzien.
TPI	Transition Pathway Initiative	Een initiatief van investeerders die de transitie naar een koolstofarme economie monitoren.

Colofon

Deze halfjaarrapportage Maatschappelijk Verantwoord Beleggen is opgesteld door Achmea Investment Management.

Disclaimer

Achmea Investment Management B.V. ('Achmea IM') heeft de informatie in dit document met zorg samengesteld. De informatie is alleen bestemd voor gekwalificeerde beleggers en/of professionele beleggers zoals bedoeld in de Wet op het financieel toezicht (Wft). Dit document is of bevat (i) geen aanbod of uitnodiging om financiële instrumenten te kopen, te verkopen of te verhandelen, (ii) geen beleggingsaanbeveling of beleggingsadvies, (iii) geen juridisch, fiscaal of ander advies. Achmea IM raadt u af een (beleggings)beslissing uitsluitend te baseren op de informatie in dit document. Raadpleeg in voorkomende gevallen een juridisch, fiscaal of andere adviseur. Achmea IM is niet aansprakelijk voor schade die het gevolg is van zo'n (beleggings)beslissing. De informatie in dit document is (mede) gebaseerd op informatie die Achmea IM van betrouwbaar geachte informatiebronnen heeft verkregen. Achmea IM garandeert niet de betrouwbaarheid van die bronnen en de juistheid en volledigheid van de van die bronnen verkregen informatie. De informatie in dit document is puur informatief en u kunt daaraan geen rechten ontleen. Alle informatie is een momentopname, tenzij uitdrukkelijk anders is aangegeven. Het verstrekken van dit document na de oorspronkelijke publicatiedatum is geen garantie dat de hierin opgenomen informatie op die latere datum nog juist en volledig is. Achmea IM heeft het recht om deze informatie zonder aankondiging te wijzigen. Het noemen van rendementen op beleggingen in dit document dient uitsluitend als uitleg en toelichting. Achmea IM spreekt daarmee geen verwachting uit over het rendement of koersverloop van die beleggingen. De waarde van uw belegging kan fluctueren en in het verleden behaalde resultaten bieden geen garantie voor de toekomst. U mag de informatie in dit document alleen voor eigen persoonlijk gebruik kopiëren.

U mag de informatie niet overnemen, vermenigvuldigen, distribueren of openbaren zonder schriftelijke toestemming van Achmea IM. Alle informatie (teksten, foto's, illustraties, grafisch materiaal, handelsnamen, logo's, woord en beeldmerken) blijft eigendom van of in licentie bij Achmea IM en wordt beschermd door auteursrecht, merkenrecht en/of intellectueel eigendomsrecht. Er worden geen rechten of licenties overgedragen bij gebruik van of toegang tot deze informatie. Achmea Investment Management B.V., statutair gevestigd te Zeist (KvK 18059537), beschikt over een vergunning als beheerder van beleggingsinstellingen zoals bedoeld in de Wet op het financieel toezicht. Achmea Investment Management B.V. is ingeschreven in het register van de Stichting Autoriteit Financiële Markten onder nummer 15001209.

Disclaimer uitsluiting

Uitsluitingslijsten worden jaarlijks opgesteld. Hierbij wordt onder andere gebruik gemaakt van ESG-informatie van onafhankelijke dataleveranciers zoals ISS ESG en MSCI ESG-Research. Om tot een uitsluitingslijst te komen worden de door ons gebruikte marktbrede benchmarks gescreend op naleving dan wel overtreding van de ESG-normen zoals opgenomen in het MVB-beleid. Voldoet een land of ondernemingen op basis van de beschikbare ESG-informatie niet aan onze ESG-normen, dan komt deze in aanmerking voor uitsluiting van het beleggingsuniversum. Zowel interne als externe portefeuille beheerders worden gevraagd te controleren of er posities in deze landen of ondernemingen in hun beleggingsportefeuilles voorkomen. Indien dit het geval is, worden zij gevraagd deze binnen een redelijke termijn te verkopen. Mutaties in de beleggingsportefeuilles, door bijvoorbeeld corporate actions, beleggingen buiten de reguliere benchmark of wijzigingen in de benchmark, worden tussentijds niet aan de uitsluitingslijsten getoetst. Ook wordt de beschikbare ESG-informatie niet getoetst op volledigheid. Hierdoor is het mogelijk dat er wordt belegd in landen en ondernemingen die op de uitsluitingslijst staan of die conform de in het MVB-beleid opgenomen ESG-normen, uitgesloten hadden moeten worden. Op het eerst volgende moment van het opstellen van de uitsluitingslijst wordt het proces, zoals hierboven geschetst weer gevolgd. Achmea IM kan geen garanties geven over de volledigheid en juistheid bij de vaststelling en implementatie van de uitsluitingslijsten. Wij aanvaarden daarvoor geen aansprakelijkheid. Achmea IM kan geen garanties geven over de volledigheid en juistheid bij de vaststelling en implementatie van de uitsluitingslijsten. Wij aanvaarden daarvoor geen aansprakelijkheid.